

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ ANA BİLİM DALI**

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ SİBER
ZORBALIĞA MARUZ KALMA
DERECELERİ VE DAVRANIŞLARI
UYGULAMA DERECELERİ**

Neytullah KARAKURT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
TEMMUZ - 2014**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ ANA BİLİM DALI**

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ SİBER
ZORBALIĞA MARUZ KALMA
DERECELERİ VE DAVRANIŞLARI
UYGULAMA DERECELERİ**

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. Mahmut SAĞIR

Neytullah KARAKURT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
TEMMUZ - 2014**

**KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ ANA BİLİM DALI**

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ SİBER ZORBALIĞA
MARUZ KALMA DERECELERİ VE
DAVRANIŞLARI UYGULAMA DERECELERİ**

Neytullah KARAKURT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kod No :

Bu Tez 15/07/2014 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oy Birliği / Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Mahmut SAĞIR   Yrd. Doç. Dr. İzzet DÖŞ   Yrd .Doç. Dr. Cengiz ÖZMEN

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

**Doç. Dr. Murat KARABULUT
Enstitü Müdürü**

Not: Bu tez ve projede kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ SİBER ZORBALIĞA
MARUZ KALMA DERECELERİ VE DAVRANIŞLARI
UYGULAMA DERECELERİ**

Neytullah KARAKURT

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Mahmut SAĞIR

Yıl : 2014 , Sayfa: 72+11

Jüri : Yrd. Doç. Dr. Mahmut SAĞIR (Başkan)

: Yrd. Doç. Dr. İzzet DÖŞ (Üye)

: Yrd. Doç. Dr. Cengiz ÖZMEN (Üye)

Bu araştırmanın amacı, öğretmen adayları olarak eğitim fakültesi son sınıf öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarını uygulama ve siber zorbalık davranışlarına maruz kalma yaygınlıklarını incelemektir. Ayrıca, siber zorbalık yaygınlıklarının cinsiyet, yaş, bölüm ve ailenin aylık geliri değişkenleriyle ilişkisini ortaya koymak hedeflenmiştir. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerin istatistiksel analizinde; frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmış, cinsiyet, yaş, bölüm ve ailenin aylık geliri değişkenlerinde öğrencilerin görüşlerinin ortalamalarına, standart sapmalarına gruplar arasında ilişki durumlarına bakılmıştır. Bu ilişkide iki gruba sahip olan (cinsiyet) değişkenlerde T-Testi, ikiden fazla gruba sahip olan (yaş, bölüm ve ailenin aylık geliri) değişkenlerde ise Tek Yönlü Varyans Analizi ve Tukey testi yapılmıştır. Bu araştırma, Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören 4.sınıf öğrenciler ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemi, 177'si (%55.5) kız, 142'si (%45.5) erkek olmak üzere toplam 319 kişiden oluşmaktadır. Araştırmada öğrencilerin kişisel bilgilerini tespit etmek için "Kişisel Bilgiler Formu" kullanılmıştır. Ayrıca öğrencilerin siber zorbalık yaygınlıklarını ölçmek için

Çetinkaya (2010) tarafından geliştirilen “Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Anketi” ve “Siber Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Anketi” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda genel siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri ve genel siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerinde cinsiyet, yaş, bölüm ve ailenin aylık geliri değişkenlerine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Alt boyutlarda ise; ‘Forum Siteleri’ ve ‘Chat Siteleri’ boyutlarında kız öğrencilerin daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı tespit edilirken, ‘Forum Siteleri’ boyutunda da kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları tespit edilmiştir. Ayrıca, ‘Chat Siteleri’ boyutunda Türkçe bölümünde öğrenim gören öğrencilerin, diğer bölümlerde öğrenim gören öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Eğitim fakültesi öğrencilerine “siber zorbalık” ile ilgili seminerler verilmesi, öğretmen adaylarına “bilinçli internet kullanımı” ile ilgili seminerler ve eğitimler verilmesi, ayrıca siber zorbalık davranışlarına maruz kaldıklarında nasıl davranmaları gerektiğine yönelik eğitimler verilmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Zorbalık, Siber Zorbalık, Siber Zorba, Siber Mağdur, Siber Suçlar.

DEPARTMENT OF EDUCATIONAL SCIENCES
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY

ABSTRACT

MA THESIS

THE DEGREE OF EXPOSURE TO CYBER
BULLYING OF TEACHER CANDIDATES AND THE
DEGREE APPLICATION OF THESE BEHAVIORS

Neytullah KARAKURT

Supervisor : Asst. Prof. Dr. Mahmut SAĞIR

Year : 2014 , Pages: 72+11

Jury : Asst. Prof. Dr. Mahmut SAĞIR (Chairperson)
: Asst. Prof. Dr. İzzet DÖŞ (Member)
: Asst. Prof. Dr. Cengiz ÖZMEN (Member)

The aim of this research is to examine the generality of performing or being exposed to cyber tyranny behaviours of the last years students of college of educations as teacher candidates; and to bring up the relation between the cyber tyranny generality and the variables of sexuality, age, majör and monthly income of the family. The model of survey was used in this research. Some variables were examined for the statistical analyze of data of the research. Frequency and percentage were calculated, averages, standart deviations and relational status of among groups of student's ideas were examined on some variables (sex, age, depatment, and family's monthy pay). In this relationship, T-Test was used to determine on variable had two groups (sex), One Way Anova and Tukey were used to determine on variable had a few groups (age, department and family's monthly pay). The research was examined with students studying in class 4 of Faculty of Education at Adıyaman Universty. Sample of the research included 319 people, 177 people of them (55.5 %) were girls, 142 people of them (45.5 %) were boys. In the research, "Personal Information Form" was used to determine personal information of students. In addition, Çetinkaya (2010) used "The Survey of Application Behaviors of Cyber Bullying" and "The Survey of Expasure to Behaviors of Cyber Bullying" to measure the prevalence of cyber bullying of students. As a result, expasure level to behaviors of general cyber bullying and application level behaviors of general cyber bullying aren't relevant to sex, age, department and family's monthly pay. Mareaver, girls more expased to cyber bullying than boys on "Forum Sites" and "Chat Sites". On the other hand, girls

more applied cyber bullying than boys on “Forum Sites”. Also, students of department of Turkish Education more applied cyber bullying than others an “Chat Sites”. We learned these facts from the research. It’s been suggested to conduct seminars to the students of college of teachers about “cyber tyranny”, to the teacher candidates about “Deliberative Internet Usage” along with courses and in addition to these, it’s been suggested to give education about how to act when they are exposed to cyber tyranny behaviours.

Keywords: Bullying, Cyber Bullying, Cyber Bullies, Cyber Victims, Cyber Crime.

ÖN SÖZ

Teknoloji her geçen dönem daha fazla gelişerek hayatımızda kapladığı yeri hızlı bir şekilde artırmaktadır. Özellikle Bilişim Teknolojileri alanındaki gelişmeler çok hızlı olmaktadır. Bilişim Teknolojilerinin gelişmesine paralel olarak ortaya çıkan İnternet, yaşamımızın vazgeçilemez bir parçasını oluşturmaya başlamıştır. İnternet teknolojisinin doğmasıyla günlük yaşantımıza bazı yeni olgular ve yaşam stilleri girmeye başlamıştır. Bu yeniliklerin en son örneği ve yaygın olanı ise “Sosyal Medya”dır. Sosyal Medya kavramının içerisine forum siteleri, chat siteleri gibi interaktif ilişkilerin kurulabildiği platformlar da dahil edilebilir. Bu platformlar, pozitif anlamda bireyleri etkileyebildiği gibi, örnekleri her geçen gün artarak gündeme düşen negatif etkileri de olabilmektedir. Sanal arkadaşlıkların, sanal dostlukların ve sanal ilişkilerin kurulduğu bu platformlar, günlük hayatta karşılaşılabilen sorunların aynı paralelde fakat farklı biçimlerde yaşanmasına yol açabilmektedir. Bu sorunların en başında ise taciz, dolandırıcılık, hakaret, küfür, yalan söyleme, sahte kimliklerle karşı tarafı etkilemeye çalışma gibi eylemleri kapsayan zorbalık gelmektedir. Gerçek hayatta karşılaşılan daha çok fiziksel olarak gerçekleştirilen zorbalık davranışlarının, internetin yaygınlaşmasıyla birlikte sanal dünya’ya taşındığı görülebilmektedir. Bu faaliyetlerin özellikle 1990’lı yıllardan sonra dikkat çekici bir seviyeye ulaşarak, araştırmalara da konu olmasıyla Siber Zorbalık kavramı ortaya çıkmıştır. Ülkemizde ise özellikle 2000’li yıllardan sonra fark edilen siber zorbalığın, araştırmacılar tarafından üzerinde çalışmalar yapılmasını sağlamıştır. Bu kapsamda son 10 yılda ülkemizde ciddi ve oldukça önemli araştırmalar yapılmıştır.

Bu araştırmada öğretmen adaylarının siber zorbalık yaygınlıklarını ölçerek, siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeyleri incelenmiştir. Ve bu düzeylerin çeşitli değişkenlere (cinsiyet, yaş, bölüm ve aylık gelir) göre ilişkisi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma süresince çalışmalarımnda her türlü desteğiyle, görüşleri ve önerileriyle bana rehberlik eden, yol gösteren danışman hocam Yard. Doç. Dr. Mahmut SAĞIR’a çok teşekkür ederim. Ayrıca, çalışmalarım sürecinde ilgi ve alakasını eksik etmeyen ve haklarını hiçbir şekilde ödeyemeyeceğim cefakar ve fedakar anneme ve değerli aileme teşekkür ederim.

Neytullah KARAKURT

TEMMUZ- 2014

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	III
ÖN SÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar LİSTESİ	VIII
EKLER LİSTESİ	XI
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Sayıtlar	5
1.5. Sınırlılıklar	5
1.6. Tanımlar	5
2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR	6
2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	6
2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	9
3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	11
3.1. Geleneksel Zorbalık	11
3.1.1. Zorbalık Kavramı	11
3.1.2. Zorbalık Çeşitleri	12
3.1.3. Zorbalığın Nedenleri	13
3.1.4. Zorbalığın Sonuçları	13
3.2. Siber Suç Kavramı	14
3.3. Siber Zorbalık	15
3.3.1. Siber Zorbalık Kavramı	15
3.3.2. Siber Zorbalık ve Cinsiyet	17
3.3.3. Siber Zorbalık ve Yaş	19
3.3.4. Siber Zorbalığın Nedenleri	19
3.3.5. Siber Zorbalığın Sonuçları	21
3.3.6. Siber Zorbalık Araçları	22
3.3.7. Siber Zorbalık Şekilleri	23
3.4. Yabancı Hukukta Siber Zorbalık	24
3.4.1. Avrupa Siber Suçlar Sözleşmesi (185 Sayılı Sözleşme)	24
3.5. Türk Hukukunda Siber Zorbalık	25
3.5.1. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu	25
3.5.2. 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun	26
4. YÖNTEM	28
4.1. Araştırmanın Modeli	28
4.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme	28
4.3. Veri Toplama Araçları	30
4.4. Anketin Uygulanması	31
4.5. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	32
5. BULGULAR VE YORUM	33
5.1. Siber Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Sıklığının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesinden Elde Edilen Bulgular	33
5.1.1. Siber Zorbalığa Maruz Kalma Sıklığı ve Cinsiyet İlişkisine Dair Bulgular	33
5.1.2. Siber Zorbalığa Maruz Kalma Sıklığı ve Yaş İlişkisine Dair Bulgular	34
5.1.3. Siber Zorbalığa Maruz Kalma Sıklığı ve Bölüm İlişkisine Dair Bulgular	38
5.1.4. Siber Zorbalığa Maruz Kalma Sıklığı ve Ailenin Aylık Geliri İlişkisine Dair Bulgular	42

5.2. Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Sıklığının eşitli Değişkenlere Göre İncelenmesinden Elde Edilen Bulgular	46
5.2.1. Siber Zorbalık Davranışları Uygulama Sıklığı ve Cinsiyet İlişkisine Dair Bulgular	47
5.2.2. Siber Zorbalık Davranışları Uygulama Sıklığı ve Yaş İlişkisine Dair Bulgular	48
5.2.3. Siber Zorbalık Davranışları Uygulama Sıklığı ve Bölüm İlişkisine Dair Bulgular	51
5.2.4. Siber Zorbalık Davranışları Uygulama Sıklığı ve Ailenin Aylık Geliri İlişkisine Dair Bulgular	56
6. SONUÇ, TARTIşMA VE ÖNERİLER	61
6.1. Sonuç ve Tartışma	61
6.1.1. Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Anketine Vermiş Oldukları Yanıtlara İlişkin Bulguların Sonuçları	61
6.1.2. Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Anketine Vermiş Oldukları Yanıtlara İlişkin Bulguların Sonuçları	63
6.2. neriler	66
KAYNAKLAR	67
ZGEMİş	
EKLER	

TABLULAR LİSTESİ

Tablolar		Sayfa
Tablo 4.1.	Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Bölümlere ve Cinsiyetlere Göre Dağılımı	28
Tablo 4.2.	Araştırmanın Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Bölümlerine Göre Dağılımı	29
Tablo 4.3.	Araştırmanın Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	29
Tablo 4.4.	Araştırmanın Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı	29
Tablo 4.5.	Siber Zorbalığa Maruz Kalma Anketi Güvenirlilik Katsayıları.....	31
Tablo 4.6.	Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Anketi Güvenirlilik Katsayıları	31
Tablo 5.1.	Siber Zorbalığa Maruz Kalma Anketi Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Alt Boyutlarda T-testi Sonuçları	33
Tablo 5.2.	Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre “Cep Telefonu”Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	35
Tablo 5.3.	Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre “İnternet”Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	35
Tablo 5.4.	Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre “Forum Siteleri”Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	36
Tablo 5.5.	Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre “Chat Siteleri”Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	37
Tablo 5.6.	Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre Genel Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	37
Tablo 5.7.	Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre “Cep Telefonu”Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	38
Tablo 5.8.	Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre “İnternet”Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	39
Tablo 5.9.	Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre “Forum Siteleri”Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	40
Tablo 5.10.	Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre “Chat Siteleri”Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	41
Tablo 5.11.	Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre Genel Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	42
Tablo 5.12.	Öğretmen Adaylarının Ailenin Aylık Geliri Değişkenine Göre	

	“Cep Telefonu” Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	43
Tablo 5.13.	Öğretmen Adaylarının Ailenin Aylık Geliri Değişkenine Göre “İnternet” Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	44
Tablo 5.14.	Öğretmen Adaylarının Ailenin Aylık Geliri Değişkenine Göre “Forum Siteleri” Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	44
Tablo 5.15.	Öğretmen Adaylarının Ailenin Aylık Geliri Değişkenine Göre “Chat Siteleri” Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	45
Tablo 5.16.	Öğretmen Adaylarının Ailenin Aylık Geliri Değişkenine Göre Genel Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	46
Tablo 5.17.	Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Anketi Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Alt Boyutlarda T-testi Sonuçları	47
Tablo 5.18.	Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre “Cep Telefonu” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	48
Tablo 5.19.	Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre “İnternet” Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	49
Tablo 5.20.	Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre “Forum Siteleri” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	49
Tablo 5.21.	Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre “Chat Siteleri” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	50
Tablo 5.22.	Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre Genel Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	51
Tablo 5.23.	Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre “Cep Telefonu” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	52
Tablo 5.24.	Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre “İnternet” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	53
Tablo 5.25.	Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre “Forum Siteleri” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	54
Tablo 5.26.	Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre “Chat Siteleri” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	55
Tablo 5.27.	Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre Genel Siber	

	Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	56
Tablo 5.28.	Öğretmen Adaylarının Ailenin Aylık Geliri Değişkenine Göre “Cep Telefonu” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	57
Tablo 5.29.	Öğretmen Adaylarının Ailenin Aylık Geliri Değişkenine Göre “İnternet” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	58
Tablo 5.30.	Öğretmen Adaylarının Ailenin Aylık Geliri Değişkenine Göre “Forum Siteleri” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	58
Tablo 5.31.	Öğretmen Adaylarının Ailenin Aylık Geliri Değişkenine Göre “Chat Siteleri” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	39
Tablo 5.32.	Öğretmen Adaylarının Ailenin Aylık Geliri Değişkenine Göre Genel Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	60

EKLER LİSTESİ

- Ek-1. Kişisel Bilgiler Formu
- Ek-2. Siber Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Anketi
- Ek-3. Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Anketi
- Ek-4. Anket Kullanım İzni, Yrd. Doç. Dr. Nurten SARGIN
- Ek-5. Anket Kullanım İzni, Berna ÇETİNKAYA
- Ek-6. Anket Uygulama İzin Belgesi Resmi Yazı
- Ek-7. Anket Uygulama İzin Belgesi

1.GİRİŞ

Bu bölümde, problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, sayılılar, sınırlılıklar, tanımlar ve araştırmanın önemi üzerinde durulmuştur.

1.1. Problem

Diğer toplumsal alanlara nazaran okullar, öğrenciler için zamanlarını geçirebileceği en güvenilir yer olarak görülürken, özellikle son zamanlarda okullarda yaşanan bazı istenmeyen olaylar, okulların güvenliğini olumsuz etkilemektedir. Okullarda meydana gelen bu istenmeyen olaylar, öğrencilerin okula karşı olumsuz duygu ve düşünceler geliştirmesine ve hatta okuldan soğuyup, uzaklaşmasına neden olmaktadır. Bu olumsuz olayların önemlilerinden biri de zorbalıktır. Okul ortamının zorbalıktan olabildiğince arınmış olması, okulun öğrenciler için güvenli ve mutluluk verici bir yer olarak algılanmasında etkili olabilecektir (Ayas ve Horzum, 2011: 622).

Zorbalık, çok önemli bir konu iken yokmuş gibi davranılmaktadır. Okullarda öğrencilerden diğer öğrencilere, öğretmenlerden öğrencilere, hatta son yıllarda bazen öğrencilerden öğretmenlerine yönelik zorbalıklara sıkça rastlanmaktadır. Bunun dışında, zorbalık toplumda, ailede, işyerinde, komşulukta, birçok yerde yetişkinden çocuğa veya yetişkinden yetişkine şekliyle karşımıza çıkabilmektedir. Toplumun bu konuyla alakalı eğitim alması, zorbalık konusunda aydınlanması ve bunlardan korunma yollarını öğrenerek önlemler alması önemli bir zorunluluktur (Bridge, 2003: 14).

Zorbalık ilköğretimden yükseköğretime kadar eğitimin her kademesinde karşılaşılabilen bir durumdur. Her insan, alay etmek, yalnız bırakmak, dedikodu yaymak, sataşmak veya psikolojik baskı uygulamak gibi farklı şekillerde olumsuz durumlara mutlaka maruz kalmaktadır. Ancak, insanların karşılaştığı bu durumun süreklilik arz etmesi ve bireyin psikolojik sağlığını olumsuz etkileyecek nitelik kazanması durumunda zorbalıktan söz edilmesi mümkün olacaktır (Öksüz vd., 2012: 206).

Literatür incelendiğinde, okul zorbalığını tanımlamanın, tıpkı aile içinde meydana gelen şiddet olayları ve çocuk istismarının tanımlanması gibi zor olduğu, bu kavramın bir hukuk terimi olmaktan ziyade bir eğitim terimi olarak ele alındığı ve bu konudaki araştırmaların büyük bir kısmının eğitimciler tarafından gerçekleştirildiği dikkat çekmektedir (Pişkin, 2002: 533-534). Okullarda zorbalık ile ilgili literatürdeki ilk araştırmalar, 1970'li yıllarda Norveç'li araştırmacı Dan Olweus tarafından yapılmıştır. Olweus, 1978 yılında zorbalıkla ilgili Aggression in the Schools: Bullies and Whipping Boys adlı kitabını yayımlamış ve takip eden yıllarda Norveç ve diğer İskandinav ülkelerinde zorbalığı önleme programlarının oluşturulması ile ilgili komisyonlarda görev almıştır (MEB, 05.01.2014, mebk12.meb.gov.tr).

Olweus (1993)'e göre zorbalık , kişi veya kişiler tarafından sürekli olacak şekilde diğer insanlara karşı yapılan ve maruz kalan kişide fiziksel ve psikolojik sorunlara yol açan şiddet davranışlarıdır (Akt. Serin, 2012: 7).

Medyanın sunduğu imaj ve mesajlar, insanlarda zorba davranışların hem yaygın, hem de kabul edilebilir olduğu fikrinin oluşmasını sağlar. Şiddet içerikli programlar, filmler, elektronik oyunlar ve karakterleri, diğerlerinin utanç, aşağılama ve zarar verme yollarına çoğu zaman hayranlık duymasını sağlarlar. Medyadaki mesaj ve imgeler gerçek hayattaki şiddet ile kötü söz ve davranışları çoğunlukla göz ardı etmektedir. Zorbalığın miktarı önemli değildir. Zorba herhangi bir davranış diğerleri tarafından fikir olarak kabul edilirse öğrenilebilir davranışlara dönüşür ve diğer yaş grupları içinde kabul göreceğe hale gelir (Ural ve Özteke, 2007: 14). Hemen hemen her toplumsal grupta ve her yaşta gözlenebilen zorbalık olayları, internet ortamında da karşılaşılabilen bir durumdur. İnternet kullanımının hızlı bir şekilde yaşamın her alanına yayılması, gerçek hayatta karşılaşılan tehlike ve tehditlerin, internet ortamında da karşılanması

sonucunu doğurmaktadır. Zorbalık da internet ortamında karşılığın bu tehdit ve tehlikelerden biridir (Yenilmez ve Seferoğlu, 2013: 421).

İnternetin geçmişi oldukça kısa olmasına rağmen, dünya üzerinde yaygın bir kullanım alanı edinerek ayrıcalıklı bir konuma erişmiş bir kitle iletişim aracıdır. Ticaret, haberleşme, eğlence sektöründe; işletmelerde, eğitim kurumlarında ve hatta yönetsel uygulamalarda internet kullanılabilir (Çakır ve Topçu, 2005: 71). İnternet ve cep telefonu teknolojisindeki bu hızlı ilerleme ve yayılma, gençler için pek çok yeni alan açılmasını sağlamıştır. Günümüzde gençler için bilgisayar, internet, cep telefonu ve diğer teknolojik araçlar yaşamlarının vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Öyle ki yeni arkadaşlıkların oluşması, toplumsal ve sosyal ilişkilerin ve normların oluşması bu teknolojik araçlarla meydana gelmektedir (Yaman vd., 2011: 162).

İnternet, günümüzde bilgiye en hızlı, en kolay ve en ucuz şekilde ulaşmanın aracı hâline gelmiştir. Özellikle iletişim, bilgiye erişim ve dağılımında sağladığı avantajlardan dolayı bütün dünyada oldukça hızlı bir şekilde yaygınlaşmaktadır (Ergin, 2005: 39, Akt. Yaman ve Erdogan, 2007: 238). İnterneti kullanan kişiler, sanal iletişim ile oluşan ortamlarda, farklı kültürlerde yaşayanlarla yakınlaşabilmekte ve kültürel etkileşim içine girebilmektedirler (Çakır ve Topçu, 2005: 76). İnternetin sağladığı tüm bu faydalar, bilgisayar (masa üstü, laptop, notebook ve netbook), cep telefonu veya akıllı cep telefonu ve tablet bilgisayarlar gibi internet üzerinden iletişim kurulmasını sağlayan elektronik cihazları, insanların yaşamlarının ayrılmaz bir parçası haline gelmesini sağlamıştır (Özel, 2013:2).

Bilgisayarların ve klasik-android telefonların günlük hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelerek; evde, okulda, sosyal mekanlarda kullanılan internetin sanal ortamda, gerçek dünyadaki gibi sosyal yaşam alanı sunması ile kişilerin ruh hallerini, duygularını (öfke, hakaret, tehdit, taciz, zarar verme vb.) sanal ortama da aktarmasına yol açmıştır (Özbay, 2013:2). Bunun dışında, teknolojinin yanlış kullanımı, internet bağımlılığı, internette ödev kopyalama, cep telefonları ile kopya alıp-verme, internetteki bomba yapım sayfalarına erişim ya da ırkçı/ayırıcı sayfaların ziyaret edilmesinin kolaylığı, pornografik sayfalara erişim ya da elektronik araçlarla gerçekleştirilen cinsel taciz gibi olayların da yaşanmasına sebep olmaktadır (Yaman ve Peker, 2012: 820).

Toprak vd., (2009), Günümüzde sosyal ilişkilerin en yoğun şekilde yaşandığı, yeni arkadaşlıkların oluştuğu ya da var olan arkadaşlıkların devam ettirildiği, bilgi, beceri, beğeni gibi farklı paylaşımların meydana geldiği ortam veya iletişim aracının sosyal ağ siteleri olduğunu belirtmiştir (Akt. Korkmaz, 2012: 108). Hızla yaygınlaşan ve kullanıcı sayıları sürekli olarak artmış ve kullanıcı yaş ortalaması ilköğretim seviyesine kadar düşmüştür. Sosyal ağ siteleri, geçmişte insanlar arasındaki somut bir şekilde görülemeyen bağlantıları, bilgisayar ağlarıyla yapılan yeni bir ortam ya da düzlemde (diğer bir deyişle siber uzayda) daha görünür kılmıştır (Korkmaz, 2012: 109). Bu yönüyle sanal toplulukların daha organize olanı olarak nitelendirilebilecek olan sosyal ağ siteleri, kullanıcılara kendilerini tanıtmak amacıyla bazı şahsi bilgilerinin bulunduğu bir profil sayfası oluşturarak, diğer insanlarla iletişim kurmasını sağlayacak sosyal gruplar oluşturma, çeşitli bilgi ve içerikleri paylaşma, farklı fikir ve düşünceleri tartışma, var olan arkadaşlıklarını çevrimiçi olarak devam ettirme, yeni arkadaşlar edinme ve gelişmiş araçlarla içeriğini düzenleme olanağı sunan interaktif sanal ortamlardır (Aktürk vd., 2014: 321).

Teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler ve teknolojinin gençler tarafından daha yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanması, okullarda öğrencilerin yaptıkları zorbalıkları teknolojiyi kullanarak gerçekleştirmelerine neden olmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin art niyetli kullanımı ile okullarda öğrenciler arasında meydana gelen zorbalık türleri arasında "siber zorbalık" (cyber bullying) adı verilen yeni bir zorbalık türünün ortaya çıkmasına neden olmuştur (Serin, 2012: 2).

Araştırmacılar geleneksel ve siber zorbalık ilişkisini açıklamada ikiye ayrılmışlardır. Araştırmacıların bazıları bu iki zorbalık türünün birbirinden farklı olduğunu ifade ederken diğer bazı araştırmacılar ise bu iki zorbalık türünün de birbirleriyle ilişkili olduğunu iddia etmektedir. Siber zorbalığın geleneksel zorbalıktan

farklı olduğunu söyleyen araştırmacılar aynı zamanda bu iki zorbalık türünün benzer yönleri olduğunu da belirtmektedirler (Çetinkaya, 2010: 18).

Zorbalık ve Siber zorbalık kavramı yapı olarak birbirlerine benzeyebilmektedir. Ancak Shariff (2005)'e göre siber zorbalığı zorbalık kavramından ayıran temel bazı özellikler vardır. İlk olarak sanal ortamda zorbaca davranışlarda bulunan kişiler, kim oldukları bilinmeden bu davranışları gerçekleştirebilirler. İkinci olarak, genel zorbalığı sadece o ortamda bulunan ve duruma şahit olan bireyler öğrenirken, siber zorbalığı ise sadece ortamda bulunan bireyler değil, sanal ortamlar sayesinde tüm dünya öğrenebilmektedir. Üçüncü olarak sanal zorbaca davranışlarda cinsellik daha kolay ve daha çok kullanılabilir. (Akt. Ayas ve Horzum, 2010: 3). Siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayıran bir diğer önemli husus ise siber zorbalıkta kısa zamanda birçok kişiye ulaşılabilir. Elektronik araçlarla sınırsız sayıda kişiye ulaşma imkanı bulunması sebebiyle siber zorbalığın kontrolü daha zor olmakta ve olaya birçok kişinin tanık olması ile mağduru yaşadığı acı artmaktadır (Çetin vd., 2012: 638).

Siber zorbalık akran(geleneksel) zorbalığından daha farklı bir olgudur. Akran zorbalığı genellikle mağdura yönelik tekmeleme, itme, vurma, kızdırma, alay etme, tehdit etme gibi açık ve fiziksel saldırılar ya da sosyal izolasyonu, sosyal dışlamayı ve dedikodu yaymayı içerecek şekilde meydana gelmektedir. Siber zorbalık ise, anlık mesajlaşma (instant messaging), telefon, chat odaları, e-posta, sosyal ağ siteleri, bloglar (web günlüğü), forumlar ve web siteleri gibi iletişim ve etkileşim araçları kullanılarak meydana gelmektedir (Eroğlu ve Peker, 2011: 3). Shariff (2005)'e göre siber zorbalık, zorbalığın bir uzantısıdır (Akt. Ekşi, 2012: 1683).

Geleneksel zorbalık ile siber zorbalık arasındaki fark, okul zorbalığında mağdur olan kişi eve gidince zorba davranışlardan ertesi güne kadar kurtulurken, siber zorbalığa maruz kalan kişi ise eve gittiğinde de çeşitli iletişim yolları (yazılı mesajlar veya e-mailler) ile zorbalığa maruz kalabilmektedir (Slonje ve Smith, 2008; Akt. Çivilidağ ve Cooper, 2013: 499). Geleneksel zorbalıkta, zorbalığı yapan kişinin kimliği bellidir. Bu sebeple yaptıkları zorba davranışlar, başka kişiler tarafından izlenebilir ve gözlenebilir. İletişim ve bilgi teknolojilerini art niyetli kullanmak isteyen kişiler, sanal ortam veya cep telefonu aracılığıyla farklı kimlik bilgilerini kullanarak, cinsiyetini gizleyerek veya değiştirerek başka kişilere hakaret edebilir, aşağılayabilir veya tehdit edici mesajlar gönderebilirler. Sanal ortamda zorba kişiler, isimlerini kullanmadan bir şeyler söyleyip uzaklaşabilirler (Eroğlu ve Peker, 2011: 3).

Dilmaç (2009: 1294), geleneksel zorbalık ile sanal zorbalık arasındaki temel bazı farklılıkları şöyle özetlemiştir:

- Geleneksel zorbalıklar okulda ya da iş yerinde diğer insanlar tarafından tanınırken, sanal zorbalıkların kimlikleri çoğu zaman bilinmez. Bu durumun sanal zorbalığın daha çok incinmesine sebep olduğu söylenebilir.
- Geleneksel zorbalıkta genellikle kilolu, psikolojik olarak zayıf, öğrenme güçlüğü çeken ya da arkadaşları arasında çok da popüler olmayan çocuklar hedefler. Mağdurlara gereksiz bir şekilde zarar vermeyi ve onları utandırmayı amaçlayan sanal zorbalıkta ise tüm öğrenciler potansiyel mağdur olabilmektedir.
- Geleneksel zorbalık genellikle okulda ya da gün içinde belirli vakitlerde yaşanırken sanal zorbalık günün herhangi bir zaman diliminde görülebilir.

Bu araştırmanın problem cümlesini: Eğitim Fakültesi son sınıf öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerinde “cinsiyet”, “yaş”, “bölüm” ve “ailenin aylık geliri” değişkenleri yönünden anlamlı fark var mıdır? sorusu oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı öğretmen adayı olarak üniversitelerin eğitim fakültesi son sınıf öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerini belirlemek ve bu düzeylere cinsiyet, yaş, bölüm ve ailenin aylık geliri gibi değişkenlerin etkisini incelemektir.

Bu genel amaca yönelik araştırmanın yanıt aranan alt amaçları şunlardır:

1. Öğretmen adaylarının ‘cinsiyet’ değişkenine göre; cep telefonu, internet, forum siteleri ve chat siteleri aracılığıyla siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinde anlamlı fark var mıdır?

2. Öğretmen adaylarının ‘yaş’ değişkenine göre; cep telefonu, internet, forum siteleri ve chat siteleri aracılığıyla siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinde anlamlı fark var mıdır?

3. Öğretmen adaylarının ‘bölüm’ değişkenine göre; cep telefonu, internet, forum siteleri ve chat siteleri aracılığıyla siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinde anlamlı fark var mıdır?

4. Öğretmen adaylarının ‘ailenin aylık gelir düzeyi’ değişkenine göre; cep telefonu, internet, forum siteleri ve chat siteleri aracılığıyla siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinde anlamlı fark var mıdır?

5. Öğretmen adaylarının ‘cinsiyet’ değişkenine göre; cep telefonu, internet, forum siteleri ve chat siteleri aracılığıyla yaptıkları siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerinde anlamlı fark var mıdır?

6. Öğretmen adaylarının ‘yaş’ değişkenine göre; cep telefonu, internet, forum siteleri ve chat siteleri aracılığıyla yaptıkları siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerinde anlamlı fark var mıdır?

7. Öğretmen adaylarının ‘bölüm’ değişkenine göre; cep telefonu, internet, forum siteleri ve chat siteleri aracılığıyla yaptıkları siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerinde anlamlı fark var mıdır?

8. Öğretmen adaylarının ‘ailenin aylık gelir düzeyi’ değişkenine göre; cep telefonu, internet, forum siteleri ve chat siteleri aracılığıyla yaptıkları siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerinde anlamlı fark var mıdır?

9. Öğretmen adaylarının genel siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalık davranışlarını sergileme düzeyleri ile ‘cinsiyet’, ‘yaş’, ‘bölüm’ ve ‘ailenin aylık geliri’ değişkenleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Kayas (2006), Ülkemizde son yıllarda, şiddet olaylarının dikkat çekici bir şekilde arttığını, gün geçtikçe şiddet olaylarını gerçekleştiren kişilerin yaş ortalamasının ise düştüğünü ve bu şiddet olaylarının hemen hemen her yaş grubunu içine almaya başladığını belirtmiştir (Akt. Çakartaş, 2011:7). Bilgisayar günümüzdeki en hızlı gelişen ve yaygınlık gösteren elektronik araçlarından biridir. İnternetin de ortaya çıkması ve hızlı bir şekilde gelişmesiyle birlikte bilgisayar artık sadece bir elektronik araç değil, aynı zamanda ceplerimizde bile taşıyabildiğimiz bir iletişim aracı haline gelmiştir. (Özel, 2013: 6). Teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkan sanal ortamlar, insan yaşamının vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Bireylerin kimliklerini gizleyebildikleri, zarar verici davranışlarda bulunduğu iletişim ortamının ise, bireylerde depresyon, yalnızlık, saldırganlık, akademik başarısızlık gibi olumsuz duygulara ve çevrimiçi ortamlarda gerçekleştirilen zorbalıklara neden olduğu belirtilmektedir (Çetinkaya, 2010: 6). Siber zorbalık adı verilen bu durumun, bireylerin duygusal ve sosyal yaşamında ciddi sorunlara yol açtığı söylenebilir. Teknolojinin gelişmesi ve yaygınlaşmasının bir sonucu olarak ortaya çıkan siber zorbalığın bireysel ve toplumsal yaşamı ciddi biçimde tehdit etmesi ile araştırmacılar, siber zorbalığın temelinde yer alan psikolojik süreçleri incelemeye ve siber zorbalık davranışlarının nasıl önlenebileceği konusunda araştırmalar yapmaya yönelmiştir (Peker, 2013: 9).

Yapılan bu araştırmanın, öğretmen adayları olarak üniversite son sınıf öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeyleri ile bu düzeylerin çeşitli değişkenlerle ilişkisine dair önemli bilgiler ortaya koyacağı düşünülmektedir. Bulgular, alt gruplara ayrılarak analiz edildiği için, üniversite öğrencilerinin ‘Cep Telefonu’, ‘İnternet’, ‘Forum Siteleri’ ve ‘Chat Siteleri’ kullanarak yaptıkları veya mağdur oldukları siber zorbalık düzeylerine ilişkin vereceği bilgilerin de önemli olduğu düşünülmektedir. Literatürde üniversite öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerine araştıran çok sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu sebeple, yapılan araştırmanın, alanyazındaki eksikliği bir derece giderebilecektir.

Araştırmanın sonuçları (elde edilen bulgularla sınırlı kalmak kaydıyla) öğretmen adaylarının siber zorbalık davranışlarına maruz kalma dereceleri ve siber zorbalık davranışlarını uygulama derecelerinin tespitine dair önemli bulgular ortaya koyacaktır. Bu sebeple araştırmanın büyük önem arz ettiği düşünülmektedir.

1.4. Sayıtlar

Seçilen örneklemin evreni temsil ettiği kabul edilmiştir.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi 4.sınıfta öğrenim gören öğrencilerden örnekleme dahil edilen katılımcıların, Siber Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Anketine ve Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Anketine vermiş oldukları yanıtlardan elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Zorbalık: Okullarda bir veya birden fazla öğrencinin, belli aralıklarla tekrar eden bir şekilde, başka bir öğrenciye karşı olumsuz hareketlerde bulunarak, karşı tarafın mağduriyet yaşamasına sebep olmasıdır. (Olweus, 1993).

Sanal/ Siber Zorbalık: Bilişim ve iletişim teknolojileri kullanılarak kişi ya da kişilere karşı yapılan teknik ya da ilişkisel bir biçimde zarar verme davranışlarının tümüdür (Arıcak, 2011: 10)

Sanal/ Siber Zorba: Bilişim ve iletişim teknolojilerini kullanarak, muhatabı olduğu kişi veya kişilere zarar verici davranışlarda bulunan kişidir.

Sanal/ Siber Mağdur: Bilişim ve iletişim teknolojileri aracılığıyla kendisine zarar verici davranışlarda bulunulan kişidir.

2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde ulaşılabilen kaynaklara göre konu ile ilgili olarak daha önceki yıllarda yapılan araştırmalara ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Konuyla alakalı olarak yapılan araştırmalar, yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalar olarak iki bölüme ayrılarak incelenmiştir.

2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Erdur-Baker, Güneri ve Altun (2006), yaptıkları araştırmada bireylerin gerçek hayattaki kavgalarının, MSN gibi chat sitelerinde başladığını, daha sonra ise gerçek dünyaya taşınarak bıçaklama ya da cinayet gibi gelişmelere sebep olduğunu tespit etmiştir. Bu araştırmayı ise son altı yılın gazete kayıtlarının toplanmasıyla yapmıştır (Akt: Çetinkaya, 2010: 33).

Erdur-Baker ve Kavşut (2007), “Akran Zorbalığının Yeni Yüzü:Siber Zorbalık” adlı çalışmalarında, lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerini, internet ve cep telefonu kullanım bilgilerini tespit etmeye çalışmışlardır. Toplam 228 lise öğrencisi üzerinde yapılan araştırmanın sonucunda, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre hem daha fazla siber zorbalık yaptıkları, hem de daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları görülmüştür. Bunun yanında internet kullanım düzeyleri ile siber zorbalık düzeyleri arasında pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiş olup, siber zorbalık düzeyleri ile ailenin aylık gelirleri, öğrencilerin cinsiyet, yaş , okul türü ve sınıf seviyeleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Burnukara (2009), “İlk ve Orta Ergenlikte Geleneksel ve Sanal Akran Zorbalığına İlişkin Betimsel Bir İnceleme” adlı araştırmasında, yaşlar 12-18 arasında olan İlk ve Orta Ergenlik dönemlerinde olan öğrencilerin siber zorbalık durumlarını incelemiştir. Araştırma sonucunda erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorbalık davranışı yaptıkları bulunmuş ancak siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinde kızlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ortaokula devam eden ergenlerin siber zorbalığa maruz kalma açısından daha fazla risk altında oldukları görülmüştür. Öğrencilerin siber zorbalığa okul dışında, okul içine oranla daha fazla maruz kaldıkları; siber zorbalığa maruz kaldıkları durumlarda ise en çok karşı koyma ve e-posta adresini ya da telefonunu değiştirme gibi önlemler aldıkları tespit edilmiştir.

Sarıcı (2009), “Gençlerin İnternet Sohbet Ortamlarında Kurdukları Arkadaşlıklar: Sanal Arkadaşlık Fenomeni Üzerine Bir Araştırma” konulu araştırmasında, gençlerin en çok kullandıkları sohbet ortamlarını, geçirilen zaman miktarını, sohbet ortamlarını ne amaçla kullandıklarını, sohbet ortamlarını kullanmayı motive eden etkenleri gibi bazı konuları incelemiştir. Araştırmada gençlerin , interneti en çok gerçek hayattaki arkadaşlarıyla iletişim kurmak için kullandığı , sanal sohbet ortamlarına girme konusunda en motive edici etkenin e-posta ile yazışmanın sevilmemesi olduğu, yabancılarla sohbet ettiklerinde dürüstlüklerine çok fazla inanmadıkları, sohbet ortamlarında geçirilen zamanın tamamen zaman israfı olarak görüldüğü gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Çetinkaya (2010), “İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde siber zorbalığın yaygınlığı” adlı araştırmasında, ilköğretim ikinci kademe okuyan öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerinin cinsiyetleriyle ilişkisini incelemiştir. Araştırmasını Konya ili Cihanbeyli ilçesinde öğrenim gören 648 öğrenci üzerinde yapmıştır. Araştırmanın sonucunda siber zorbalık davranışlarına maruz kalma ve siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerinde, kız ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Ayrıca bu araştırmada, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı ve daha fazla siber zorbalık uyguladıkları tespit edilmiştir.

Şahin ve Arkadaşları (2010), yaptıkları “Lise Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlarda Bulunma ve Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Görüşleri” adlı araştırmalarında, lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşlerinin neler olduğunu incelemiştir. Trabzon İlinde değişik

türdeki liselerde okuyan 6 kız ve 6 erkek olmak üzere toplam 12 öğrenci üzerinde yaptıkları nitel araştırmada, erkek öğrencilerin kızlara göre daha fazla siber zorbalık davranışları sergilediklerini bulmuşlardır. Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin en çok 'Öfke' ve 'Üzüntü' duygularını hissettikleri, en az ise 'İntikam', 'Nefret' ve 'Aşağılanmışlık' duygularını hissettikleri tespit edilmiştir. Erkeklerin en çok 'E-posta' ile yapılan siber zorbalığa maruz kaldığı, kızların ise en çok 'Cep Telefonu' ile yapılan siber zorbalığa maruz kaldıkları görülmüştür. Ayrıca, araştırmadan elde edilen bulgulara bakıldığında, öğrencilerin siber zorbalık davranışlarına maruz kalmalarından ötürü çeşitli olumsuz yaşantılar elde ettiği, özellikle ergenlik döneminde olmalarının ise bu yaşantıları artırdığı söylenebilir.

Horzum ve Ayas (2011), "Ortaöğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Mağdur Olma Düzeylerinin Okul Türü ve Cinsiyet Açısından İncelenmesi" adlı araştırmalarında, farklı ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin okul türlerinin ve cinsiyetlerinin siber zorba veya siber mağduriyet üzerinde anlamlı bir etkisi olup olmadığını incelemiştir. Araştırmayı Sakarya ilinde okuyan toplam 334 ortaöğretim öğrencisi üzerinde yapan Ayas ve Horzum, araştırma sonucunda erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptıklarını bulmuşlardır. Tek cinsiyetli okullarda, karma okullara oranla daha fazla siber zorbalık olaylarının yaşandığı bulunmuştur. Ayrıca, özel liselerde ve sınavla öğrenci alan Anadolu Liselerindeki öğrencilerin, diğer liselerde öğrenim gören öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Çetin, Peker, Eroğlu ve Çitemel (2011), yaptıkları "Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin Bir Yordayıcısı Olarak İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar: Ergenler İçin Bir Ön Çalışma" adlı araştırmalarında, ergenlerin ilişkileriyle ilgili bilişsel çarpıtmalarının siber zorbalık üzerinde doğrudan etkisi olup olmadığını incelemiştir. Araştırma sonucunda ise ilişkilerinde bilişsel çarpıtmalara sahip olan ergenlerin gerçek hayatta olduğu gibi sanal ortamda da sağlıklı bir ilişki geliştiremedikleri görülmüştür. Ayrıca bu ergenlerin sanal ortamda kimliğini değiştirme, kendilerini başka bir kimlikle tanıtmaya gibi davranışlar sergiledikleri, bunun sonucunda da sanal ilişkilerinde çatışma yaşamalarına sebep olmaktadır. Ergenlerin çatışmalarını çözmek için de siber zorbalığa yöneldikleri söylenebilir.

Manap (2012), yapmış olduğu "İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri ve Siber Zorbalık: Samsun İli Örneği" adlı araştırmasında, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin cinsiyet, yaş, internet kullanım sıklığı, en çok girdikleri internet siteleri, sosyal etkinliklere katılım, sosyoekonomik düzeyleri ve ilgi duydukları dizi/film değişkenlerine göre siber zorbalık düzeylerinin farklılık gösterip göstermediğini incelemiştir. Araştırma, Samsun'da öğrenim gören toplam 1142 ortaokul öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonucunda, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları, sınıf seviyesi arttıkça siber zorbalık düzeylerinin arttığı, internet kullanım sıklığı arttıkça siber zorbalık düzeylerinin arttığı, sosyoekonomik düzeyi yüksek olan öğrencilerin düşük olan öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları ve sosyal paylaşım-sohbet sitelerine daha fazla giren öğrencilerin daha az giren öğrencilere oranla siber zorbalık düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca, sosyal aktivitelere katılım siber zorbalık düzeyleri ile anlamlı bir ilişkisi olmadığı görülmüştür.

Özdemir ve Akar (2011), "Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi" konulu araştırmasında, siber zorbalığın yaşanma sıklığı, siber zorbalığın yapıldığı ortamların neler olduğu ve siber zorbalık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre ilişkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin %14'ünün son bir ay içerisinde siber zorbalığa maruz kaldıkları ve %10'unun ise son bir ay içerisinde siber zorbalık yaptıkları görülmüştür. Siber zorbalığın en çok sosyal paylaşım siteleri ve cep telefonlarıyla yapıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca, cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyinin ise siber zorbalık üzerinde etkisi olmadığı bulunmuştur. İnternet kullanım süresi arttıkça siber zorbalık düzeylerinin arttığı da görülmektedir.

Çivilidağ ve Cooper (2013), “Ergenlerde Siber Zorba ve Öfkenin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma: Niğde İli Örneği” konulu araştırmasında, cinsiyet, yaş ve okul türü değişkenlerinin siber zorba ve öfke durumlarına etkisi incelenmiştir. Niğde ilinde öğrenim gören 310 lise öğrencinin katıldığı araştırma sonucunda, Anadolu liselerinde öğrenim gören öğrencilerin, Genel liselerde öğrenim gören öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptığı ve daha fazla öfke duygusu yaşadıkları görülmüştür. Cinsiyet ve yaş değişkenlerinin ise siber zorbalık ve öfke üzerinde etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Dılmaç (2009), “Sanal Zorbalığı yordayan Psikolojik İhtiyaçlar: Lisans Öğrencileri İçin Bir Ön Çalışma” konulu çalışmasında, psikolojik ihtiyaçlar ile lisans öğrencilerinin siber zorbalık düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Selçuk Üniversitesi’nde öğrenim gören toplam 666 lisans öğrencileri ile yapılan bu araştırmanın sonucunda, öğrencilerin %22.5’inin en az bir kere siber zorbalık yaptığı, %55.3’ünün ise en az bir defa siber zorbalığa maruz kaldığı görülmüştür. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere nazaran daha fazla siber zorbalık yaptığı da elde edilen bulgulardan biridir. Psikolojik ihtiyaçlardan olan *saldırganlık* ve *İlgi görmenin* siber zorbalığın olumlu yordayıcısı olduğu, *duyguları anlamamanın* siber zorbalığı olumsuz yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, *sebat* ve *yakınlık* ihtiyacının siber zorbalığa maruz kalma düzeyini olumlu yordadığı, *değişim ihtiyacının* ise siber zorbalığa maruz kalma düzeylerini olumsuz yordadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Çetin, Eroğlu, Peker, Akbaba ve Pepsöy (2012), “Ergenlerde İlişkisel-Karşılıklı Bağımlı Benlik Kurgusu, Siber Zorbalık ve Psikolojik Uyumsuzluk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı çalışmalarında, aileden algılanan sosyal desteğin siber mağduriyet ve siber mağduriyetin arkadaştan algılanan sosyal destek üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Sakarya’daki çeşitli liselerde öğrenim gören 370 lise öğrencisi üzerinde yapılan araştırmanın sonucunda, aileden algılanan sosyal desteğin siber mağduriyeti negatif şekilde yordamakla beraber siber mağduriyetin ise arkadaşlıktan algılanan sosyal desteği negatif yordadığı görülmüştür. Bu araştırmadan elde edilen bulgular, aile ilişkilerinin siber zorbalığa mağdur kalma noktasında oldukça önemli bir yere sahip olduğunu, siber zorbalığa maruz kalma durumunun da arkadaşlık ilişkilerini olumsuz bir şekilde etkilediği sonucunu ortaya koymuştur.

Gezgin ve Çuhadar (2012), “Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin İncelenmesi” adlı çalışmalarında, bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarını çeşitli değişkenlere göre incelemişlerdir. Trakya Üniversitesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümünde öğrenim gören 162 öğrenci üzerinde yapılan bu araştırmanın sonucunda, öğrencilerin siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca, siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyi ile cinsiyet ve sosyal çevrede siber zorbalığa şahit olma değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Serin (2012), “Ergenlerde Siber Zorbalık/Siber Mağduriyet Yaşantıları ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri” adlı çalışmasını İstanbul ilinde öğrenim gören toplam 4291 ortaokul öğrencisi, toplam 727 müdür ve müdür yardımcısı ve toplam 916 öğretmen ile gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin %9.42’sinin siber zorbalık yaptıkları, %11.79’unun siber mağdur oldukları ve %5.31’inin ise hem siber zorba hem de siber mağdur oldukları görülmüştür. Erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla siber zorbalık yaptıkları ve daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları tespit edilmiştir. İnternet kafeden internete giren öğrencilerin diğer ortamlarda internete girenlere nazaran daha fazla siber zorbalık davranışları sergiledikleri, internet kullanım süresi arttıkça daha fazla siber zorbalık yaptıkları bulunmuştur. Sosyo-ekonomik düzey arttıkça siber zorbalık düzeyleri de artmaktadır. Bu araştırmaya göre, okul yöneticilerinin %6.3’ü ve öğretmenlerin ise % 7.6’sı siber zorbalığa maruz kalmaktadırlar. Ayrıca yöneticilerin ve öğretmenlerin çoğunun Siber Zorbalık kavramını bildiği ancak herhangi bir önleyici tedbir almadıkları görülmüştür.

Horzum ve Ayas (2013), “Rehber Öğretmenlerin Sanal Zorbalık Farkındalık Düzeyinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi” adlı çalışmalarında, bayan rehber öğretmenlerin erkek rehber öğretmenlere oranla siber zorbalık farkındalığının daha

yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Rehber öğretmenlerin yaşlarının siber zorbalık farkındalığıyla negatif yönde bir anlamlı ilişkisi bulunmaktadır. Rehber öğretmenlerin siber zorbalık farkındalığının diğer branş öğretmenlerine nazaran daha fazla olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca araştırma sonucunda, kıdem değişkeninin siber zorbalık farkındalığına yönelik herhangi bir etkisi bulunmadığı gözlenmiştir.

Pamuk ve Bavlı (2013), “Ergenlerin Sanal Zorbalıklarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi” adlı çalışmalarında, ergenlerin sanal zorbalıklarının öz-anlayış düzeylerine, sınıf seviyelerine ve cinsiyetlere göre farklılık gösterip göstermediğini incelemişlerdir. İstanbul’da öğrenim gören toplam 357 lise öğrencisi üzerine yapılan araştırmanın sonucunda, ergenlerin siber zorbalıklarının sınıf seviyeleri ve öz-anlayış düzeylerine göre anlamlı bir ilişkisi olmadığı görülmüştür. Ancak, cinsiyete göre erkekler lehine anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Li (2005), “Cyberbullying in schools: Nature and extent of Canadian adolescents’ experience” adlı çalışmada, 7.sınıf öğrencilerindeki siber zorbalığın yaygınlık düzeyini incelemiştir. Toplam 177 öğrenci üzerinde yapılan bu çalışma sonucunda, öğrencilerin %50’sinden fazlasının geleneksel zorbalığa maruz kalırken, %15’ten fazlasının ise siber zorbalığa maruz kaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre kız öğrenciler erkek öğrencilerden daha fazla siber zorbalığa maruz kalmaktadırlar. Ancak siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yarısına yakını siber zorbalığı yapan kişiyi tanımadıklarını belirtmişlerdir. Benzer biçimde Kowalski ve Limber (2007)’de ilköğretim öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada siber zorbalığa uğrayan öğrencilerin yarısının kendilerine siber zorbalık yapan kişileri tanımadıklarını tespit etmişlerdir.

Ybarra, Mitchell, Wolak ve Finkelhor (2006), “Harassment: Findings From the Second Youth Internet Safety Survey Examining Characteristics and Associated Distress Related to Internet” adlı araştırmalarında, kliniksel olarak problemlili davranışlar sergileyen bireylerin daha fazla siber zorbalığa kaldıklarını tespit etmişlerdir. Ayrıca, diğer insanlarla olan ilişkilerinde zorbalığa maruz kalan bireylerin de siber zorbalığa daha fazla maruz kaldıkları görülmektedir. İnteraktif ortamlarda, chat sitelerinde geçirilen zamanın da siber zorbalığa maruz kalmayı doğrudan etkilediği bulunmuştur. Anlık mesajlaşmaların da siber zorbalığı tetikleyen etkenlerden olduğu tespit edilmiştir.

Agatstone ve arkadaşları (2007) ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde öğrenim gören toplam 148 öğrenci ile siber zorbalığın etkisini daha iyi anlayabilmek için yaptıkları çalışmada; özellikle kız öğrencilerin siber zorbalığı bir problem olarak gördüğünü, siber zorbalık durumu meydana geldiğinde öğrencilerin, okul personelini yardımcı kaynak olarak görmediğini tespit etmişlerdir. Bunun dışında, öğrencilerin siber zorbalık sorunuyla karşılaştıkları anlarda okul dışında olmalarına rağmen, siber zorbalığın okulda olumsuz sonuçlar doğurduğunu, öğrencilere zararlı çevrimiçi davranışlara maruz kaldıklarında nasıl tepki verecekleri konusunda faydalı stratejiler önerilerek başarılı olunduğunu ancak öğrencilerin sakıncalı web sitelerin kapatılması düşüncesini pek onaylamadıklarını saptamışlardır (Akt. Manap, 2012: 21).

Kowalski ve Limber (2007), “Electronic Bullying Among Middle School Students” adlı araştırmayı Amerika Birleşik Devletleri’nde öğrenim gören ilkökul ve ortaokul öğrencileri üzerinde yapmışlardır. Araştırmanın sonucunda, öğrencilerin %11’inin siber zorbalığa maruz kaldıklarını, %4’ünün siber zorbalık yaptıklarını, %7’sinin ise hem siber zorbalık yaptıklarını hem de siber zorbalığa maruz kaldıklarını tespit etmişlerdir. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları görülmektedir. Araştırmanın bir diğer sonucuna göre ise, öğrenciler en fazla anlık mesajlaşma, sohbet odaları ve e-posta yoluyla siber zorbalığa maruz kalmaktadırlar.

Arıca ve diğerleri (2008), “Cyberbullying among Turkish Adolescents” adlı araştırmalarında Türkiye’de öğrenim gören 269 ilköğretim öğrencisinin siber zorbalık davranışlarına maruz kalma ve siber zorbalık davranışlarını sergileme düzeyleri ile çeşitli değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere

göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin dörtte biri durumu arkadaşlarına veya ailesine söyleyerek önlem alırken, yüzde 30'u ise siber zorbalık yapan kişiyi engelleme yoluyla siber zorbalığın önüne geçmeye çalışmaktadır. Ayrıca, internet kullanımı ile siber zorbalık davranışlarına maruz kalma ve siber zorbalık davranışlarını sergileme düzeyleri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Juvonen ve Gross, (2008), tarafından yaşları 12–17 arasında değişen öğrencilere yönelik yapılan araştırmada, öğrencilerin % 72'sinin siber zorbalığa, % 85'inin okul zorbalığına maruz kaldıkları belirlenmiştir. Araştırmada siber zorbalığın en çok anlık mesajlaşma yoluyla gerçekleştirildiği, mağdur öğrencilerin yaklaşık üçte birinin zorbalarını tanıdıkları, öğrencilerin yüzde doksanının siber zorbalık hakkında bir yetişkinle konuşmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin küçük bir kısmının bu tür davranışların önüne geçmek için dijital araçlar kullandıkları tespit etmişlerdir (Akt. Serin, 2012: 37).

Slonje ve Smith'in (2008) İsveç'te yaptıkları çalışmaya yaş ortalamaları 15,3 olan 360 (203 erkek, 157 kız) öğrenci katılmıştır. Araştırmacılar bu çalışmada, Smith ve diğerlerinin (2006) çalışmalarında kullandıkları sorulardan yararlanmışlardır. Yaşa ve cinsiyete göre dört kategori (metin mesajı, eposta, telefon aramaları ve resim/video klip) araştırılmıştır. Çalışmada tekrarlanan siber zorbalık davranışlarının oranının %2,5 olduğu ve en olumsuz algılanan siber zorbalık davranışının ise resim/video klip kullanılarak yapılan zorbalıklar olduğu bulunmuştur (Akt. Çetinkaya, 2010: 33).

Dilmaç (2009), Selçuk Üniversite'sinde öğrenim gören 666 üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı "Psychological Needs as a Predictor of Cyber bullying: a Preliminary Report on College Students" adlı araştırmalarında, öğrencilerin psikolojik ihtiyaçları ile siber zorbalık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın sonucunda, öğrencilerin %22.5'inin siber zorbalık yaptığı, %55.3'ünün ise siber zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir. Erkek öğrenciler bayan öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yapmaktadırlar. Ayrıca, bu araştırmada, öğrencilerin psikolojik ihtiyaçları ile siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Dooley ve diğerleri (2010), "Cyber-Victimisation: The Association Between Help-Seeking Behaviours and Self-Reported Emotional Symptoms in Australia and Austria" isimli araştırmalarında, erkeklerin geleneksel zorbalık düzeylerinin kadınlara oranla daha fazla olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca, siber zorbalığın da incelendiği bu araştırmada, erkeklerle kadınlar arasında siber zorbalığın yaygınlığıyla ilgili anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Hinduja ve Patchin (2010), tarafından Amerika Birleşik Devletlerinde eğitim-öğretim gören ortaokul öğrencileri arasında gerçekleştirilen siber zorbalığın intihar düşüncesine hangi ölçüde etki ettiğini tespit etmek amacıyla yapılan bir çalışmada, zorba veya mağdur olarak geleneksel zorbalığı veya siber zorbalığı yaşamış öğrencilerin daha fazla intihar düşüncesine sahip oldukları ve bu tür zorbalığı yaşamamış olanlardan daha fazla intihar girişiminde bulunmalarının muhtemel olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bu tür davranışlara maruz kalmanın, zorbalık davranışlarında bulunmadan daha güçlü biçimde intihar düşünce ve davranışlarıyla ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Akt. Serin, 2012: 37).

Walrave ve Heirman (2011), 12 ve 18 yaş aralığındaki öğrenciler üzerinde yaptığı "Cyberbullying: Predicting Victimisation and Perpetration" adlı çalışmalarında öğrencilerin üçte birlik kısmının siber zorbalığa maruz kaldıklarını ve yaklaşık yüzde 20'sinin ise siber zorbalık yaptıklarını tespit etmişlerdir. Online yetenekleri yüksek olan ve internet kullanım zamanı yoğun olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları ve daha fazla siber zorbalık yaptıkları görülmektedir.

Schneider, Donnell, Stueve ve Coulter (2012), "Cyberbullying, School Bullying, and Psychological Distress: A Regional Census of High School Students" adlı çalışmalarında, akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerin yarısına yakını siber zorbalığa da maruz kaldığını ve siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin ise yarısından fazlasının akran zorbalığına maruz kaldığını tespit etmiştir.

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Geleneksel Zorbalık

Bu bölümde geleneksel zorbalık kavramına açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda geleneksel zorbalık tanımına, özelliklerine ve geleneksel zorbalık şekillerine yer verilmiştir.

3.1.1. Zorbalık Kavramı

Zorbalığın ne olduğunu açıklayan kaynaklara bakıldığında bu konuda oldukça farklı açıklamalar ve tanımlamalar olduğu görülmektedir. Ancak tanımlarda ya da zorbalığın yapısına ilişkin olarak yapılan sınıflandırmalarda kimi farklılıklar olsa da hemen hepsinde ortak bazı yönlerin olduğu da görülmektedir (Balanuye, 2007: 20).

Zorbalık sözcüğünün kökü zorlamaktan gelmektedir. Bu ifadeden, bir kişiye zorla bir şey yaptırmak, ya da kişilerin duygularını, davranışlarını zorlamak anlamı da çıkarılabilir. İngilizce literatürde ‘Bullying’ adıyla geçen bu kavram ülkemize yabancıdır. Literatürde bu kavrama en yakın olan istismar, kötüye kullanım gibi kelimeler kullanılmakla beraber, bu sözcükler ‘bullying’ sözcüğünün tam karşılığı olmamaktadır (Bridge, 2003: 15).

Zorbalık ile ilgili tanımlamalar incelendiğinde, Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğünde zorba; “Gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan(kimse) müstebit, despot, diktatör” olarak tanımlanmaktadır. Zorbalık sözcüğü ise; “Zorba olma durumu, zorbaca davranış, müstebitlik” olarak tanımlanmaktadır (TDK). Zorbalık, güç kullanarak, korkutarak, tehdit ederek veya zorlama volu ile baskaları üzerinde egemenlik kurmak olarak tanımlanabilir (Wikipedia, 03.03.2014. tr.wikipedia.org).

Okullarda öğrencilerin birbirlerine karşı kullandıkları zorbalık olaylarına karşı ilginin 80’li yılların başından itibaren arttığı söylenebilir. Bu konuda en fazla çalışmayı İsveç’in Bergen Üniversitesi Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi Dan Olweus tarafından yapılmıştır (İrfaner, 2009: 4). Olweus (1993)’a göre zorbalık, bir ya da birden fazla kişinin bir başka kişiye sürekli olarak ve isteyerek olumsuz davranışlar sergilemesidir.

Zorbalık, daha çok okul ortamında görülen, zaman içinde sıklıkla tekrarlanan, bir veya birden fazla kişinin kendisinden daha güçsüz kişileri kasten, incitme, zarar verme veya korku yaratma amacıyla yapılan, mağdur edilen kişinin kendisini koruyamayacak bir şekilde acı çekmesine ve korkmasına neden olan fiziksel, sözel ve psikolojik saldırganlıktır (Olweus, 1993; Nansel vd, 2001; Ural ve Özteke, 2007; Gökler, 2009; Karataş ve Öztürk, 2009; Yeşil, 2011; Çubukçu ve Dönmez, 2012; Serin, 2012). Zorbalık (kaba güç), kısaca, incitme niyeti ile bir başka kişiye saldırı olarak ifade edilebilir. (Çinkır ve Kepenekçi, 2003: 238).

Pişkin (2002: 536)’ya göre okul zorbalığı, bir ya da birden fazla öğrencinin kendilerinden güçsüz olan öğrencileri bilerek ve sürekli olacak şekilde rahatsız etmesidir.

Olweus’a (1999)’a göre, bir eylemin zorbalık olarak değerlendirilebilmesi için üç temel özelliğe sahip olması gerekmektedir. Bunlar ;

- Kurban konumundaki birey ya da bireylere yönelik kasıtlı olarak zarar verme amacıyla yapılan saldırgan davranışlar olması,
- Davranışın süreklilik arz etmesi
- Zorba ile kurban arasında bir güç dengesizliğinin olmasıdır (Akt. Pişkin ve Ayas, 2011: 2).

Özetle zorbalık, sosyal bir davranıştır. Genellikle bir grubu ve bir zaman aralığını kapsar. Birden fazla ve sıklıkla tekrarlanır. İçinde çeşitli yönlerden bir güç dengesizliği vardır. Gücü elinden bırakmak istemeyen veya elinde tutmak isteyen kişilerin arzu ettiği isteklerini karşılar ve bunu engellemeye gücü yetmeyen daha güçsüz bireylere ise ağır zararlar verebilir (Bridge, 2003: 20).

3.1.2.Zorbalık Çeşitleri

Okul zorbalığı, bir kişinin diğer bir kişiye kötülük yapması, taciz etmesi veya sürekli rahatsız etmesi olarak tanımlanır. Olumsuz davranışlar korkutma, alay ederek sataşma, isim takma gibi sözel; itme, çimdik atma veya tutma gibi fiziksel temas; herhangi bir gruptan bir kişinin dışarıda bırakılması veya bir kişinin isteklerini kabul etmemek gibi sözlü veya fiziksel temas olmadan da uygulanabilir. Böylelikle okul zorbalığı kurbanların kendine güvenlerine ve öz saygılarına yavaş yavaş zarar vermeyi içermektedir. Fiziksel olarak okul zorbalığı, genellikle erkekler arasında daha yaygındır. Erkekler genellikle kurban ve hem de özellikle doğrudan olan akran zorbalığı suçunu işleyen olmaktadır. Bununla birlikte kızlar ise, genellikle göze çok fazla çarpmayan karalama, dedikodu yayma, arkadaşlık ilişkilerini engelleme gibi zorbalık çeşitlerini kullanmaktadırlar (Aslan ve Aşıcı, 2011: 72).

Zorbalıkta ilk ayrımı Olweus (1993) yapmıştır. Olweus, zorbalığın; doğrudan zorbalık (direct bullying) ve dolaylı zorbalık (indirect bullying) olmak üzere iki türünün olduğunu belirtmiştir. Doğrudan zorbalığın da kendi içerisinde ikiye ayrıldığını belirterek, itme, tekme atma, vurma gibi eylemleri fiziksel zorbalık; mağdur hakkında dedikodu yapmak, aşağılayıcı isim takmak, mağduru sosyal olarak yalnızlaştırmak ve mağdur hakkında gerçek olmayan dedikodular çıkarmak gibi eylemleri ise sözel zorbalık olarak ayırmıştır. Dolaylı zorbalık ise bilerek ve isteyerek yalnız bırakma veya sosyal ortamlardan dışlama gibi davranışları içermektedir (Akt. Serin, 2012: 11).

Doğrudan zorbalıkta mağdura yönelik açık saldırılar (tekmeleme, itme, vurma, kızdırma, alay etme, tehdit etme) yer alırken; Dolaylı zorbalıkta ise sosyal izolasyon-, sosyal dışlama ve dedikodu yaymak gibi davranışlar yer almaktadırlar. Ayrıca dolaylı zorbalıkta, zorba, grup içinde yer alan diğer bireylerin mağdura yönelik düşüncelerini ve bakış açısını değiştirerek, mağdurun sosyal statüsünü manipüle etmeyi amaçlamaktadır (Yaman vd., 2011: 32).

Okul zorbalığı tekme atma, tokat vurma, itme, çekme gibi fiziksel; sataşma, alay etme, dalga geçme, mağduru kızdırma, mağdurun hoşuna gitmeyen isim ve lakaplar takma, küçük düşürücü sözler söyleme gibi sözel; dedikodu ve söylenti yayma, sosyal çevreden dışlayarak yalnızlığa terk etme gibi dolaylı ya da para veya diğer eşyalarını baskı yoluyla alma veya almakla tehdit etme, eşyalarına kasten zarar verme gibi davranışsal olarak ortaya çıkabilir (Pişkin, 2002: 536). Pişkin, bu tanımlamayla zorbalığı fiziksel, sözel, dolaylı ve davranışsal olmak üzere dört başlık altında sınıflandırmıştır.

Beale (2001) yaptığı çalışmalarda dört tür zorbalıktan bahsetmektedir. Bunlardan birincisinin okullarda oldukça iyi bilindiğini ve '*fiziksel zorbalık*' olarak adlandırıldığını belirtmiştir. Fiziksel zorbalığı yapanların çoğu erkektir. Zaman ilerledikçe bu kişiler daha fazla saldırgan olur ve zorba davranışlarını ilerleyen yaşamlarına da taşıyabilirler. İkincisi '*sözel zorbalık*'tır. Bu zorbalar kullandıkları sözcükler ve kurdukları cümlelerle kurbanlarını inciterek küçük düşürürler ve gururlarını incitirler. Üçüncü zorbalık türü '*ilişkilerde zorbalık ya da ilişkisel zorbalık*'tır. Bu zorbalık türü sıklıkla kızlar tarafından yapılırken, sosyal ilişkilerde reddetmeye yol açar. Son zorbalık türünün ise, '*tepkisel zorbalık*' olduğunu belirtmiştir. Bu zorbalık türünün ise en zor belirlenen olduğunu ifade etmiştir. (Akt. Gökler, 2009: 519).

Eliot (1997) ise, zorbalığın çeşitlerini şöyle sınıflandırmıştır (Akt. Çinkır, Kepenekçi, 2003: 239) :

- **Bedensel:** İtme, tekme atma, yumruklama, saç-kulak çekme, bedensel kaba saka, silah veya bıçak ile saldırma ya da korkutma amacıyla kullanılan her tür fiziksel şiddet.
- **Sözel:** İsim ve lakap takma, alay etme, dalga geçme, söylenti ve dedikodu yayma, çirkin takılmalar, tehdit etme, sözel kaba saka, hakkında kötü şeyler yazma, incitici notlar bırakma.

- **Duygusal:** Gruptan dışlama, ayrımcılık yapma, aşağılama, bireysel eşyalarına zarar verme, eşyalarını ya da parasını zorla veya tehditle alma, kasten ve bilerek arkadaşça davranmama.
- **Cinsel:** Sarkıntılık yapma, elle taciz etme, cinsellik içeren cümleler kurma.

Zorbalık ile ilgili araştırmalar incelendiğinde zorbalık türlerini ayırma noktasında çeşitli görüşler olduğu görülmektedir. Alanyazında, İsveçli bilim adamı Dan Olweus tarafından yapılan sınıflandırmanın en çok kullanılan sınıflandırma olduğu görülmektedir.

3.1.3. Zorbalığın Nedenleri

Zorbalıkla mücadele ederken dikkat edilmesi gereken ilk husus, çocuğun zorbalık yapmasının mutlaka bir sebebi olduğudur. Zorbalıkla etkin ve başarılı bir şekilde baş edilebilmesi için çocuğun neden zorbalık yaptığının doğru olarak tespit edilmesi gerekmektedir (Yaman vd., 2011: 125).

Selçuk ve N. Güner (2000) Zorbalık davranışının çıkma nedenlerini şu şekilde sıralamıştır: a) Gencin yapısı gereği, anne ya da babasından bir şey istediğinde isteklerine daha çok saldırgan yollarla sahip olması, b) Kişinin çevresinde kendisine, istediğine sahip olabilmek için saldırganlık dışında başka yolların olduğunu gösterecek birilerinin olmaması, c) Bireyin çevresindeki kişilerin “zorbalık işe yarar” algısını oluşturması, d) Anne baba öğretmen ve arkadaşlarının zorbalığa her boyun eğişlerinde dolaylı bir şekilde bu mesajı vermeleri, e) Olumludan sözlerden çok, olumsuz söz duyan çocuk ve gençler kendileriyle ilgili olumlu ve güzel duygulara sahip olamazlar. f) Kişinin başkalarına saldırması, kendisini güçlü hissetmesini sağlamakta ve bundan dolayı oldukça dikkat çekici olmakta (Akt. Hakan, 2011: 111). Hem kız hem de erkek öğrenciler, kendilerini değersiz gördükleri için zorbalık yaptıkları konusunda ortak bir düşünceye sahip oldukları dikkat çekmektedir. Buna göre, zorbalık yapan öğrencilerin kendilerini değersiz gördüğü söylenebilir (Öksüz, Çevik ve Kartal, 2012: 1929).

Bridge (2003: 54), Zorbalığa katkıda bulunan etkenlerden bahsederken ailesel etkenlere özellikle vurgu yapmıştır. Evde şiddetle karşılaşan çocukların zorba olma olasılığı, şiddetle karşılaşmayan çocuklardan üç veya dört kat fazladır. Ve ayrıca üç temel ailesel etken olduğunu belirterek şu şekilde sıralamıştır: Çocukla sıkı bir ailesel bağ kurulamaması, çocuğun anne-baba tarafından ihmali veya izlenmemesi, saldırgan ve zorbaca davranışların anne-baba veya büyük kardeşler tarafından kabul görmesi. Bununla birlikte aile içindeki kavgalar, ebeveynlerin birbirileri ile sık sık tartışmaları, ev içinde yaratılan gerilimli ve sert hava çocuğun kendini güvende hissetmemesine ve çocukta zorbalık tutumunu geliştirebilecek olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir (İrfaner, 2009: 15).

Olweus (1993), Espelage ve Bosworth (2002), Siegel ve Senna (2000), Siegel ve diğerleri (2006), McCabe ve Martin (2005) yaptıkları çalışmalar sonucunda zorbalığın sebeplerine dair vardıkları sonuçları dört ana etkene bağlamışlardır. Bunlar,

- 1- Sosyal sebepler (yetiştirildiği ortam, mahalle, muhit ve kitle iletişim araçları)
- 2- Arkadaş çevresi (çeteleşme ve okul arkadaşlığı)
- 3- Yetiştirilme (aile ortamı, aile bireyleri arasındaki ilişki)
- 4- Okul ortamı (öğretmen-idareci yaklaşımı, akademik başarının getirdiği yarış ortamı) olarak sıralanabilir (Akt. İrfaner, 2009: 11).

3.1.4. Zorbalığın Sonuçları

Zorbalık yaşına, cinsiyetine, etnik kökenine, dini inancına veya sosyoekonomik durumuna bağlı olmadan bütün insanları, her türlü ortamda, değişik zamanlarda ve sık olabilecek şekilde etkileyebilen ve dünyanın her yerinde yaygın olarak görülen bir sorundur (Özdiñer-Arslan, 2008: 17). Pek çok araştırmacı tarafından zorba veya kurban çocuklar, yaşamın ilerleyen yıllarında davranışsal ve duygusal problemler açısından daha yüksek bir risk altındadır (Pekel-Uludağlı ve Uçanok, 2005: 79).

Zorbalık, hem zorbaları, hem de kurbanları olumsuz etkileyebilmektedir. Zorbalığa maruz kalan öğrenciler; kaygı, kızgınlık ve çaresizlik duyguları, depresyon, okulu sevmeme ve akademik başarıda düşüş, kendini değersiz ve mutsuz hissetme, dışlanmışlık ve yalnız kalma gibi sorunlar yaşayabilmektedirler (Gökler, 2009: 511). Zorbalığa uğrayan kişilerin kendilerine olan saygılarının düşük olduğu psikolojik sağlıklarının depresyon ve anksiyete gibi sorunlardan dolayı kötüleştiği, dikkatini toplamakta zorlanma, ders çalışmama ve okula gitmemeyi de kapsayan akademik sorunlardan şikâyetçi oldukları, sosyal ilişkiler başlatma ve sürdürmede başarısız olduklarını ve hatta bazen intihar girişiminde buldukları bildirilmektedir (Çetin vd., 2011: 1068).

Zorbalığa maruz kalan ergen ve çocukların ileride zorbaca davranış sergileme olasılıkları oldukça yüksektir. Zorbalık yapan ergenlerin özellikleri incelendiğinde, örnek alınacak güçlü rol modeli olmayan, aile içerisinde ihmal edilen, aile ile etkileşimi az olan, çoğunlukla aileleri tarafından fiziksel cezalar alan bireyler olduğu görülmektedir. Bu ortamda yetişen çocuk ve ergenler okul ortamında sorunlarını çözerken saldırgan davranışları tercih etmektedir (Karataş ve Öztürk, 2009: 66).

3.2. Siber Suç Kavramı

Yirmi birinci yüzyıl birçok özelliğiyle önceki dönemlerden kendini ayıran bir yüzyıldır. Bilişim çağı olarak da adlandırılan günümüzde bilgisayar ve internet hayatımızın tüm alanlarına yerleşmiştir (Ekşi, 2012: 1683). Yaklaşık 40 yıl önce askeri maksatlar için tesis edilerek kullanılmaya başlayan internet, geçen süre zarfında gelişerek içinde tüm dünyada sivil/asker internet kullanıcı sayısı, İnternet Dünyası İstatistikleri'nin (Internet World Stats) 2010 verilerine göre 1,9 milyara ulaşmıştır. Türkiye'de ise bu rakam son 10 yılda 2 milyondan 35 milyona yükselerek, yüzde 1750 artmıştır. Dünya nüfusunun üçte birine yakını, hemen hemen her gün, sosyal ağlarda beş milyar dakika harcamaktadır. Bu sayı sosyal ağların ne kadar yoğun kullanıldığını açıkça göstermektedir. Bu sosyal ağlarda oy vermektan tutun, alışveriş, kişisel bilgilerin paylaşımı, bankacılık, e-devlet uygulamaları gibi birçok hizmet verilmektedir (Cihanoğlu, 2011: 1). Başlangıçta hayatı kolaylaştırması için tasarlanan bilişim teknolojileri, faydalarının yanında bazı olumsuzlukları ve sorunları da beraberinde getirmektedir (Ekşi, 2012: 1683).

“Siber” kelimesi İngilizcedeki “cyber” teriminden dilimize girmekle beraber şu anki hali ile kullanılmaya başlanmıştır. Siber kelimesi bilgisayar ve internet alemini betimlemek amacıyla kullanılmaktadır. Esas olarak sibernetik(cybernetics) kelimesinin bir öneki olan siber kavramı, aynı zamanda kelimeyi kısaltmak amacıyla da kullanılmaktadır. Sibernetik, Norbert Wiener isimli Amerikalı bir bilim adamı tarafından ilk kez 1948 yılında “hayvanlarda ve makinelerde iletişim ve kontrol bilimi” anlamında kullanılmıştır. Siber kelimesinden türeyen “Siber uzay” kavramı ise sanal alemi ifade etmektedir. İnternetin etkin olarak kullanımının artmasıyla beraber bu ortamda işlenen suçlar da artarak “Siber Suç” terimini ortaya çıkarmıştır (Sağlam, 2013:58; Çakmak ve Demir, 2009:25).

Bilgisayar suçları ya da bilişim suçları konusunda herkesin ittifak ettiği bir tarif yoksa da en geniş kabul gören tarif AET Uzmanlar Komisyonu'nun Mayıs 1983 yılında Paris Toplantısında yaptığı tanımlamadır. Bu tanımlamaya göre bilişim suçları; Bilgileri otomatik işleme tabi tutan veya verilerin nakline yarayan bir sistemde yasal olmayan, gayri ahlaki ve yetki dışı gerçekleştirilen her türlü davranıştır, denmektedir. (Yazıcıoğlu, 1997; Akt. Özdemir, 05.04.2014, www.caginpolisi.com.tr). Bunun dışında, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yanlış kullanımı internet bağımlılığı, internette ödev kopyalama, cep telefonları ile kopya alıp-verme, internetteki bomba yapım sayfalarına ulaşım ya da ırkçı/ayırıcı sayfalara ulaşımın kolaylığı, pornografik sayfalar ya da elektronik temelli iletişim araçlarıyla gerçekleştirilen cinsel taciz gibi olayların da yaşanmasına neden olabilmektedir (Yaman ve Peker, 2012: 820).

Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan bir belgede ise siber suçların dünya ekonomisine zararının artık milyarlarca dolarla ifade edildiği ve bütün devletlerin güvenliğini tehdit eder hale geldiği bildirildi. Siber suçların kredi kartı bilgilerinin

calınması, offshore bankacılık hizmetleri, virüs, spam ve kötü niyetli vazılım vavarak zarar verme, sahte ilaç pazarlama, bir ülkeden bir başka ülkedeki bilgisayarları veya sebekeleri kontrol altına alma gibi çok geniş alanları kapsadığına işaret eden Avrupa Konseyi, bu suçların yeni platformunun sosyal medya olduğuna vurguda bulundu. Sosyal medya aracılığıyla spam ve kötü niyetli vazılım sikkâvetinde bulunan şirketlerin sayısının son iki yılda yüzde 70 arttığına dikkat çekilen Avrupa Konseyi'nin raporunda, terör örgütlerinin de siber suçlar sayesinde kendileri için gelir elde ettikleri not ediliyor (Karaca, 03.02.2014, www.ntvmsnbc.com).

3.3. Siber Zorbalık

Bu bölümde siber zorbalık kavramına açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda siber zorbalık tanımına, özelliklerine ve siber zorbalık şekillerine yer verilmiştir.

3.3.1. Siber Zorbalık Kavramı

İnternet, cep telefonu, kısa mesaj servisi gibi iletişim araçları günlük yaşamı kolaylaştırmalarının yanında kötü ve art niyetli kullanıcıların ellerinde diğer bireylere zarar veren araçlara dönüşmektedir. Gizli numaralı çağrılar, gizli kimlikle gönderilen yararsız (spam) e-postalar, hakaret ve tehdit içeren, bir kişi ya da grubu karalamak için e-posta ya da kısa mesajlar ile yayılan ses, görüntü ve metinler, virüslü e-postalar, tüm bu zararlı eylemlerin *siber zorbalık* adı altında tanımlanmasına sebep olmuştur (Arıcak, 2009: 167).

Siber zorbalık, 2000'li yılların başından itibaren çalışılan ve araştırmalar yapılan oldukça yeni bir konudur. Bu çalışma konusunu ortaya çıkaran şey, teknolojinin hızlı bir şekilde gelişmesi ve internetin yaygınlaşmasıyla zorbalığın teknolojik araçlar aracılığıyla sanal ortamda yayılmış olmasıdır. Bu zorbalık çeşidi sıklıkla siber zorbalık olarak ifade edilse de bazen kullanıldığı araç ismine ve durumuna göre elektronik zorbalık, e-zorbalık, sms zorbalığı, siber taciz (cyber harassment), telefon zorbalığı, dijital zorbalık, internet zorbalığı ve çevrimiçi sosyal acımasızlık (online socialcruelty) gibi farklı kavramlarla adlandırılabilir (Hinduja ve Patchin, 2009; Akt. Özel, 2013: 12).

Yakın zamanda gerçekleştirilen araştırmalar, siber zorbalığın özellikle Kuzey Amerika'da yaygın bir problem olduğunu ortaya koymaktadır. Dünyada yaşanan siber zorbalık olaylarına ilişkin çeşitli şekillerde birçok haber yapılmaktadır. Siber zorbalığın yaygınlığını ele alan çalışmaların ve siber zorbalık sonucu yaşanan mağduriyetlerin sayısı her geçen yıl artmakta ve dünya çapında haberlerde de birçok siber zorbalık olayı haber konusu olmaktadır (Dilmaç, 2009: 1293).

Belsey (2008), Siber zorbalığı, bir kişi veya kişiler topluluğunun bilgi ve iletişim teknolojilerini diğer bireylere zarar vermek amacıyla kötü niyetle ve tekrarlayan bir şekilde kullanması olarak ifade etmiştir (Akt. Sarak, 2012: 15). Benzer şekilde Li (2007) de, siber zorbalığı; e-mail, cep telefonu ve yazılı mesaj gönderme gibi iletişim ve iletişim teknolojilerini içeren, kişisel web sitesi çökertme ve bilgilere zarar verme gibi eğilimleri gerektiren zorba davranış şekli olarak tanımlamıştır (Akt. Şahin vd., 2010: 259). Siber zorbalık özetle, 'akran tacizinin elektronik bir formu olarak tanımlanabilir (Arıcak, 2011: 11).

Sanal zorbalık geniş bir bakış açısıyla bir saldırgan ya da zorba davranışlarda bulunan kişi tarafından internet yoluyla ya da kablosuz iletişim araçlarıyla, başlayan uygunsuz, istenmeyen sosyal davranışlardır (Piotrowski, 2012; Akt. Çivilidağ ve Cooper, 2013: 499). Siber zorbalığın en önemli yönlerinden birisi hiç şüphesiz siber zorbanın kimliğini rahatça gizleyebilmesidir (Peker, 2013: 80). Siber zorbalıkta kimliğini gizleme imkanının bulunması zorbalığa maruz kalan bireyi rahatsız etmeyi, korkutmayı ve mağdurun kendisini çaresiz hissetmesini amaçlayan siber zorbanın amacına kolaylıkla ulaşmasına, belirli şekilde davranılmasını öngören sosyal normlara uymama konusunda kendisini bu konuda özgür hissetmesine ve saldırganca davranışları istediği şekilde gerçekleştirmesine yol açmaktadır (Çetin vd., 2012: 638).

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, araştırmacıların siber zorbalığı, sanal ortamında elektronik posta, anlık mesajlaşma, bloglar (ağ günlükleri), kişisel web siteleri veya cep telefonundan SMS yazarak ya da konuşarak rahatsız edici, zararlı, yazı ya da görüntüleri başka kişilere göndermek, başka kişiler hakkında söylenti çıkarmak, dedikodu yapmak, tehdit etmek, hakaret etmek, istenmeyen ve arzu edilmeyen cinsel içerikli ve saldırganca davranışlarda bulunmak niyetiyle, kasıtlı olarak, süreklilik arz edecek şekilde, düşmanca davranışlar göstermek olarak tanımlamıştır (Peker, 2013: 78).

Siber zorbalık son yıllarda zorbalık ve tacizin yeni bir şekli olarak ortaya çıkmıştır (Dilmaç, 2009: 1293). Siber zorbalık kişi veya kişilerin kasıtlı olarak, başka bir birey ya da gruba teknolojik yollarla kaba metin ve/veya görüntüler göndererek kasıtlı ve süregelen taciz veya tehdidi kolaylaştırmak, zarar vermek amacıyla, kişi ya da kişiler tarafından, e-posta, cep telefonu, çağrı cihazı, kısa mesaj servisi ve web siteleri gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını kapsayan; kasten, tekrarlayıcı bir şekilde ve düşmanca davranışları destekleyen eylemler şeklinde tanımlanmaktadır (Ekşi, 2012: 1684).

Arıcak (2011:11)'e göre siber zorbalık, bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak kişi ya da kişilere, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümü olarak tanımlanmıştır. Williams ve Guerra (2007) ise siber zorbalığı, interneti, e-postayı ve blogları kapsayan iletişim araçlarının diğer kişilere hakaret etmek, iftira atmak ve diğer bireylerle alay etmek, dalga geçmek amacıyla kullanılması olarak ifade etmektedir (Akt. Çetin vd., 2012: 638).

Bütün yapılan tanımlamalara bakıldığında siber zorbalık, online zarar verme, elektronik zorbalık, e-zorbalık, online sosyal saldırganlık, cep telefonu ile mesaj yazma zorbalığı, telefon zorbalığı, sanal zarar verme, dijital zorbalık ve internet zorbalığı gibi çeşitli kavramlarla ifade edilmiştir (Sarak, 2012: 15). Bu tanımlar incelendiğinde siber zorbalığın ortaya çıkması için zorbaca davranışın mutlaka bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımıyla oluşması gerekmektedir. Bu yönüyle siber zorbalık, zaman kavramından ve mekan olgusundan bağımsız olarak her an ve her yerde yapılabilmekte ve mağdurun sürekli olarak zorbalığa maruz kalacağı kaygısıyla hayatını sürdürmesine neden olabilmektedir (Ayas ve Horzum, 2010: 3).

Shariff'e (2005) göre siber zorbalığın üç belirgin özelliği bulunmaktadır. Bunlardan ilki; zorbalık yapan kişi tarafından bakıldığında zorbalığı yapan kişinin kimliğinin belli olmamasıdır. Bu durum mağduru daha çok rahatsız etmektedir. İkincisi; yapılan zorbalık davranışlarına sayısız kişinin şahit olabilmesi yani bundan haberdar olabilmesidir. Üçüncü özellik ise cinsel tacizdir. Bu durum utanç duyan mağdurun yardım istemesinin önünde engel olarak durmaktadır (Ayas ve Horzum, 2011: 624). Yaman vd (2011: 163-164), bir davranışın siber zorbalık olarak nitelendirilebilmesi için, ısrar edicilik, tekrar etme, zarar verme ve elektronik araçların olması gerektiğini belirtmiştir. Siber zorbalık olayları, genellikle cep telefonu ve bilgisayar aracılığıyla ve internet üzerinden yapıldığı için, teknoloji bilgisine sahip olmak siber zorbalık olaylarında oldukça önemli bir yere sahiptir (Horzum ve Ayas, 2011: 143).

Siber zorbalık ile ilgili üç farklı grup tanımlanabilir. Siber zorbalığa maruz kalan mağdurlar (kurbanlar), siber zorbalık yapanlar (zorbalar) ve potansiyel mağdurlar (Arıcak vd., 2013: 45). Siber zorbalıkla ilgili birçok tanım yapılmasına rağmen, siber mağduriyet kavramı ile ilgili yapılan tanımlamalar oldukça sınırlıdır. Mağduriyet kavramı daha çok, siber zorbalık tanımlarında örtük ve sınırlı bir şekilde yer almaktadır. Genel olarak, siber zorbalık davranışlarına maruz kalan bireyler, siber mağdur olarak kabul edilmektedir (Özel, 2013: 15).

Siber zorbalık iki türdür. Birincisi, siber zorbalığın daha çok teknik kısmıyla alakalıdır. Bu zorbalık türü, bilişim sistemlerini veya elektronik araçları işlemez hale getirmek amacıyla, özel şifreleri ele geçirmek, web sitelerini ele geçirmek, spam içeren e-mailler göndermek gibi davranışları içeren elektronik zorbalıktır (e-bullying). İkincisi ise bilgi ve iletişim teknolojilerini aracılığıyla, bireyler sürekli bir şekilde rahatsız etme, alay etme, dalga geçme, isim takma, dedikodu yayma, internet üzerinden hakaret etme ya da kişinin izni ve isteği olmadan kişisel bilgilerini veya görüntülerini yayınlama gibi davranışları içeren elektronik iletişim zorbalığıdır (e-communication bullying) (Arıcak, 2011: 11).

Siber zorbalık eylemlerinin farklı özellikteki bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığı ile gerçekleştiği göz önüne alındığında ve teknoloji kullanımına yönelik olarak, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından tespit edilen ulusal istatistikler ele alındığında siber zorbalık davranışlarına en fazla maruz kalma riskine sahip olan hedef kitlenin 16-24 yaş aralığında yer alan lise ve üniversite düzeyindeki öğrenciler olduğu söylenebilir (Gezgin ve Çuhadar, 2012: 94-95).

Siber zorbalıkla alakalı araştırmaların büyük bir kısmının öğrenim çağındaki bireyler üzerinde yürütüldüğü düşünüldüğünde, siber zorbalık ile ilgili olarak öğretmenlerin siber zorbalığa yaklaşımı ve siber zorbalığa ilişkin farkındalık düzeyleri önem kazanmaktadır (Gezgin ve Çuhadar, 2012: 94).

Son zamanlarda gelişen ve yenilenen teknoloji ile birlikte mobil iletişim araçlarının da hızlı bir şekilde yaygınlaşması ve Web 2.0 teknolojilerinin de getirdiği sosyal paylaşımların kolaylığı, insanları kişisel bilgilerini ve düşüncelerini paylaşma eğilimine götürmektedir. Özellikle ergenler arasında hızla yaygınlaşan sosyal ağları kullanma ve kişisel bilgileri kontrolsüz bir şekilde yayma davranışı, ergenlerin bu konudaki olumsuz davranışlarını artırmaktadır (Arıcak vd., 2012: 103). Özellikle sosyal medya başlığı altında toplanan facebook ve twitter başta olmak üzere, bilgi paylaşımı oldukça hızlı bir şekilde artmaktadır.

Siber zorbalık davranışlarının başında siber zorbanın, siber kurbanı, elektronik iletişim araçlarını kullanarak tehdit etmesi ya da siber kurbanıya yönelik kötü sözler içeren mesajlar göndermesi gelmektedir. Zorbanın bazen mağdur hakkında sanal ortamda dedikodu yaptığı veya mağdurun utanmasına sebep olacak şekilde resimlerini ve özel bilgilerini yaydığı da görülmektedir. Yaygın bir şekilde görülen diğer siber zorbalık davranışı ise zorbanın internet ortamında kendisini mağdur gibi tanıtır onun adına başkalarına zorbalık yapmasıdır (Özdemir ve Akar, 2011: 609). Siber zorbalık yapan kişiler, bu olaylardan zevk aldıkları için bu davranışları gerçekleştirmekten mutlu olmaktadır. Yaptıkları siber zorbalık davranışlarından zevk almamaları durumunda bu davranışlardan vazgeçme eğilimi göstermektedirler. Yine siber zorbalar kendilerini haklı göstermek amacıyla siber mağdurların bu davranışları hak ettiklerini belirterek bu sebeple, bu davranışları gerçekleştirdikleri şeklinde bir savunma mekanizması geliştirebilirler (Ayas ve Horzum, 2012: 378).

İnternet ortamında en fazla yaygın olan anti sosyal taktik, yalan söylemek veya aldatmaktır. Yüz yüze yapılan görüşmelerin tersi bir şekilde sanal ortamda fiziksel görünüş ve jestlerin olmaması bireylerin birbirlerini aldatmalarında kolaylık sağlar. Sanal ortamda kişiler görünüşleri, isimleri, yaşları, cinsiyetleri ve meslekleri gibi bazı konularda yanlış bilgiler vererek farklı imajlar ve görüntüler oluşturabilirler (Sarıcı, 2009: 11). Özel (2013: 18-21) siber zorbalığın görülme biçimlerini, Kızdırma-Kışkırtma (Flaming), Taciz (Harassment), Karalama / İftira (Denigration), Taklit Etme (Impersonation), İfşa Etmek (Outing and Trickery), Dışlama (Exclusion), Rahatsız Edici ve Tekrarlayıcı Mesaj ve Aramalar(Cyberstalking) şeklinde 7 başlık altında kategorize etmiştir.

Siber zorbalık olarak adlandırabilecek eylemlere örnek olarak şunlar gösterilebilir (Sarak, 2012: 23-25): sanal kavgı, zarar verme, iftira atma, başka bir kimliğe bürünme, başkasının bilgilerini siber ortamda izinsiz bir şekilde kullanmak, dışlama ve sanal taciz.

3.3.2. Siber Zorbalık ve Cinsiyet

Siber zorbalıkla cinsiyet arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalardan bazıları siber zorbalığa karışma açısından kızlar ve erkekler arasında herhangi bir farklılık bulunmadığını (Peker, Eroğlu ve Çitemel, 2012; Çivilidağ ve Cooper (2013)), bazıları ise erkeklerin daha çok siber zorbalık yaptığını ortaya koymuştur (Özel, 2013; Soydaş, 2011; Bayar, 2010; Burnukara, 2009; Çetinkaya, 2010; Şahin vd, 2010; Ayas ve Horzum, 2012). Buna karşın diğer bir grup araştırmacı kızların daha çok siber zorbalık yaptığını ortaya koymuştur (Eroğlu, 2011:15).

Araştırmalarının sonucunda kızların erkeklerden daha fazla siber zorbalık yaptığını tespit eden çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmaların gelişmiş ülkelerde yapıldığı ve bu ülkelerde teknolojiye ulaşmada cinsiyet açısından fark olmadığı ifade edilmektedir (Ayas ve Horzum, 2012: 377).

Alanyazı incelendiğinde bazı araştırmacılar kızların, bazı araştırmacılar ise erkeklerin daha çok siber zorbalık yaptığını ifade ederken, bir kısım araştırmacı da cinsiyete göre siber zorbalık olayının anlamlı bir farklılık göstermediğini ifade etmiştir. Kızların kültürel ve sosyal anlamda şiddet ve saldırganlık eğilimleri erkeklere göre daha az olmaktadır. Erkekler kızlara oranla daha yüksek oranda şiddet içeren tepkiler gösterirken, kızlar ise daha çok düşmanca duygularını paylaşırlar. Bu paylaşım da arkadaşlarının sanal ortamda kendilerine üzücü tepkiler de bulunmasına neden olabilir (Yaman vd., 2011: 171-172).

Şahin ve diğ (2010) tarafından lise öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada, öğrenciler arasında en çok sergilenen siber zorba davranışının, erkeklerde ve kızlarda “özel numara ile rahatsız etme” davranışı olduğu, bunun dışında erkeklerde en çok sergilenen ikinci davranış “Online oyunlarda hakaret/cinsel içerikli/tehdit içeren konuşmalar yapma” olarak belirlenirken kızlarda ise “Chat odasında hakaret/cinsel içerikli/tehdit içeren konuşmalar yapma” olarak tespit edilmiştir. Ponsford (2007), kızların daha çok kendilerine açılan sırları diğer insanlarla paylaşarak, sanal ortamda bireyler hakkında dedikodu ve söylenti çıkararak, bireylerin kişiliğine ve cinsel kimliğine saldırarak, bireylere güven duyulmaması gerektiği şeklinde ifadelerde bulunarak siber zorbalıkta bulunduğunu ifade etmiştir (Akt. Sarak, 2012: 18).

Ayas ve Horzum (2012) tarafından ilköğretim öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada erkek öğrencilerin %15.3’ünün, kız öğrencilerin ise %7.8’i siber zorbalık yaptıkları belirlenmiştir. Topçu (bunu sil) (2008) tarafından 13–21 yaşları arasındaki ergenlerle yapılan bir başka araştırmada, kızların %8’nin bir kere, %40’nın ise tekrarlı olarak siber zorbalığa dahil olduklarını belirtirken, erkeklerin %7’si bir kere, % 58’nin ise tekrarlı olarak siber zorbalığa dahil olduklarını ifade etmiştir. Serin (2012), ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet yaşantılarına dair öğretmen ve yöneticilerin görüşlerini aldığı araştırmasında okul yöneticilerinin %34.9’u siber zorbalığı erkeklerin yaptığını belirtirken, %13.1’inin ise kızların siber zorbalık yaptıklarını belirtmiştir.

Siber mağduriyet açısından ise kızların daha çok siber zorbalığa maruz kaldığını gösteren araştırmalar olduğu gibi (Dilmaç, 2009; Akbulut vd., 2010) siber mağduriyet açısından erkekler ve kızlar arasında herhangi bir farklılık bulunmadığını belirten araştırmalar da bulunmaktadır (Peker vd., 2012; Özel (2013)) Ancak, erkeklerin siber zorbalığa daha çok maruz kaldıklarını gösteren araştırmalar (Çetinkaya, 2010; Serin, 2012; Arıcağ vd., 2008; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007) da mevcuttur. Ayas ve Horzum (2012) tarafından ilköğretim öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada erkek öğrencilerin %21.1’inin, kız öğrencilerin ise %16.2’sinin siber zorbalığa maruz kaldıkları belirlenmiştir. Bayar (2010)’un yapmış olduğu araştırmada da erkek öğrencilerin %5.9’u, kız öğrencilerin ise %5.4’ünün siber zorbalığa maruz kaldığı saptanmıştır.

Siber zorbalık ve siber mağduriyet açısından cinsiyetler arasında görülen farklılığın nedeni, cinsiyetlerin şiddete yönelik tutumlarının farklılık göstermesinden kaynaklanabilir. Bu durumun kaynağı olarak kız ve erkeklerin sosyalleşme sürecindeki farklılıkları gösterilebilir (Eroğlu, 2011: 80). Çetin vd. (2010)’un araştırmalarında kız öğrencilerdeki internet bağımlılığının artmasının ve yaşam doyumunun düşmesinin siber zorba olma ihtimalini ve internet bağımlılığının ise siber mağdur olma olasılığını arttırdığı görülmüştür (Akt. Eroğlu ve Peker, 2011:4). Türkiye henüz gelişmekte olan bir ülke olduğu için her isteyen kişi istediği bir zamanda teknolojik araçlara ulaşmakta sorun yaşayabilirler. Bunun sonucunda ise özellikle internete kendi evinden bağlanamayan kişiler bu imkanlara internet kafelerden erişebilirler. Türkiye’de kızlar erkekler kadar internet kafelerden faydalanamadıkları düşünüldüğünde erkeklerin kızlara oranla daha fazla siber zorbalık yapma nedenleri arasında bunun etkisinin olduğu söylenebilir (Horzum ve Ayas, 2011: 150-151).

Başka kişiler üzerinde kontrol kurmayı amaçlama, saldırganca davranmaktan zevk alma, arkadaşları arasında saygınlık ve itibar kazanma gayreti, gerçek yaşamda

davranışa dökemediği saldırganlık içeren düşlemlerini sanal ortamda davranış olarak dile getirme istek ve arzusu, kendisine kötü davranan kişilerden sanal dünyada intikam almaya çalışma, erkeklerin kızlardan daha çok siber zorbalık yapma nedenleri olarak söylenebilir (Peker, Eroğlu ve Çitemel, 2012: 215).

Hinduja ve Patchin (2009) kızların siber zorbalığa erkeklerden daha çok uğramalarının nedenini aşağıdaki gibi göstermektedir :

- Kızların sözel ifadeleri erkeklere göre daha çok güçlüdür. Siber zorbalığın da metne dayalı olarak yapılmasından dolayı kızlar daha çok siber zorbalığa maruz kalabilirler.
- Kızlar internet ortamında erkeklerden daha çok dedikodu yapma ve söylenti çıkarma “sosyal sabotaj” denebilecek aktiviteleri yapmaktadır. Bu durumda onların siber zorbalığa maruz kalma durumlarını artırmaktadır.
- Kızlar yüz yüze iletişimde daha kabul edilebilir ve dengeli ilişkiler sürdürürken, internet ortamında kendilerini gizleyebilirler. Günlük yaşantılarında daha farklı davranışlar gösterebilirler. Böylelikle internet ortamının kötüye kullanıldığı durumlarda karşılaşabilirler (Akt. Yaman vd., 2011:60).

Öte yandan, siber zorbalık faaliyetlerinde belirleyici olan önemli bir değişkenin cinsiyet olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçları incelendiğinde erkeklerin kadınlara oranla siber zorba olma ihtimallerinin; kadınların ise erkeklere oranla siber kurban olma ihtimallerinin daha yüksek olduğu görülmektedir (Yenilmez ve Seferoğlu, 2013: 422).

3.3.3. Siber Zorbalık ve Yaş

Geleneksel zorbalıkla ilgili araştırma sonuçlarından farklı olarak, siber zorbalığın çocuklarda ve ergenlerde yaşa göre gösterdiği değişim henüz belirgin bir örüntü ortaya koymamaktadır. Bir grup araştırmada, yaşça büyük olan öğrencilerin telefon kullanma ve internete ulaşma ihtimallerinin daha kolay olmasından dolayı siber zorbalıkta yaşla birlikte bir artış görüldüğü belirtilmiştir (Burnukara, 2009: 14). Bazı araştırmacılar ise küçük yaştaki ergenlerin siber zorbalığa daha fazla dahil olduklarını rapor etmektedirler Bu duruma açıklama olarak da küçük yaştaki ergenlerin zorbalık davranışları karşısında daha deneyimsiz ve tecrübesiz oldukları, karşılaştıkları tehditlerin gerçekleşebileceğine daha kolay inanabildikleri ve bu tehditlerle doğru bir biçimde baş etme yeteneklerinden yoksun oldukları söylenmektedir (Türkileri, 2012: 6).

Siber zorbalık ve yaş arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalardan bazıları yaşın siber zorbalık kurbanı olma veya siber zorbalık yapma üzerinde herhangi bir etkisi bulunmadığını (Özdemir ve Akar, 2011; Erdur-Baker ve Tanrıku, 2010; Çivilidağ ve Cooper, 2013), bazıları yaş arttıkça siber zorbalığa maruz kalma ve uygulama oranlarının arttığını ortaya çıkarmıştır (Sarak, 2012; Ayas ve Horzum, 2012; Manap, 2012). Ayrıca yaş'ın azalmasıyla siber zorbalığa maruz kalma oranının arttığını gösteren araştırmalar da mevcuttur (Burnukara, 2009; Bayar, 2010). Ancak eylemlerinin farklı özellikteki bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak gerçekleştiği düşünüldüğünde ve teknoloji kullanımına yönelik olarak, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından ortaya konan ulusal istatistikler göz önünde bulundurulduğunda siber zorbalık davranışlarına en fazla maruz kalma riskine sahip hedef kitlenin 16-24 yaş aralığında yer alan lise ve üniversite düzeyindeki öğrenciler olduğu söylenebilir (Gezgin ve Çuhadar, 2012: 94-95).

Siber zorbalığın teknoloji ve internet kullanımını daha kolay ve hızlı kavrayabilen gençler ve ergenler arasında daha yaygın olduğu görülmektedir (Çivilidağ ve Cooper, 2013: 500). Öğrencilerin yaşlarının artmasıyla birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma beceri ve yeteneklerinin artması ve daha çok bilgi sahibi olmaları, siber zorbalık yapma davranışlarının da artması ve buna paralel olarak da daha fazla siber zorbalığa uğramalarının nedeni olarak görülebilir (Sarak, 2012: 90).

3.3.4. Siber Zorbalık Nedenleri

Yapılan çalışmalar incelendiğinde, siber zorbalığın birden fazla nedeni olduğu görülmektedir. Bu nedenlerin başında elektronik iletişim araçlarının her geçen gün daha

ucuzlaması, ulaşma imkanının artması ve bu araçlar aracılığıyla kişilerin kimliklerini rahatlıkla gizleyerek başka kişilerle iletişime ve etkileşime geçme olanağına sahip olması gelmektedir. Bu neden, başlangıçta olumlu bir gelişme gibi düşünülebilir; ancak siber zorbalığa başvuran kişilerin sayısının her geçen gün hızlı bir şekilde artması olumlu bir gelişmenin kullanım biçimine bağlı olarak rahatsızlık verici hale geldiğini göstermektedir (Özel, 2013: 15).

Akbulut ve Erişti (2011), siber zorbalığın genel olarak siber mağdur ve siber zorba arasındaki karşılıklı ilişkiden kaynaklanan problemler nedeniyle ortaya çıktığını belirtmiştir (Akt. Gezgin ve Çuhadar, 2012: 94). Araştırmalar öğrenciler arasında yaşanan siber zorbalığın temel nedenlerinden birinin bozulan arkadaşlık ilişkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle duygusal ilişki yaşayan gençlerin bir kısmının, ilişkilerinin bitmesinin ardından intikam almak amacıyla siber zorbalık yaptığı tespit edilmiştir. Öbür taraftan bazı öğrencilerin kıskançlık, bazılarının ise farklı alt kimliklere yönelik sahip oldukları olumsuz önyargılar sebebiyle siber zorbalık yaptıkları söylenebilir (Özdemir ve Akar, 2011: 609-610). Ayrıca bilgi ve iletişim teknolojileriyle (internet, cep telefonu vb.) kişiler kimliklerini gizleyebildikleri için hem erkekler hem de kızlar siber zorba davranışları gösterme konusunda çekingenlik gösteremeyebilirler (Çivilidağ ve Cooper, 2013: 506). Bununla birlikte Hoff ve Mitchell (2009)'a göre bazı öğrencilerin kurbanı, grup dışına itmek ya da grup içerisinde kendi yerini korumak amacıyla da siber zorbalık davranışı sergiledikleri söylenebilir (Özdemir ve Akar, 2011: 610)

Eroğlu ve Peker (2011), Aileden ve arkadaşan algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet ilişkisini incelediği araştırmada, aileden sosyal destek göremeyen veya ebeveynleriyle etkili bir iletişim kuramayan bireylerin bu eksikliği internet ve sanal dünyaya yönelerek tamamladığı görülmüştür. Bireylerin bu yönelişi, onların büyük tehlike ve risklerle karşı karşıya gelmesine sebep olmaktadır. Bu tehlikelerden biri de siber zorbalıktır.

Gençleri siber zorba davranışları yapmaya sevk eden sebepler ise; siber zorbalığın gençler arasında eğlence ve keyif alıcı bir etken olarak görülmesi, siber zorbalığı intikam almak amacıyla kullanmak, siber zorbanın kimliğini gizleyebilmesi, birçok kişiyi tehdit edip, kurban veya mağdurla yüz yüze iletişim kurulmaması nedeniyle davranışlarda sorumluluk alınmaması, siber zorbalık aracılığıyla başkalarının üzerinde kontrol kurulması, sanal ortamda saldırganca davranmaktan haz alma olarak açıklanabilir. Özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin bireylere kimliğini gizleyerek iletişim kurma imkanı tanınması, yüz yüze ortamlarda insanlarla konuşmaktan çekinen ve geri duran bireylerin iletişim esnasında kendilerini özgür hissetmelerine ve kendilerini rahatça ifade etmelerine izin vermektedir (Eroğlu, 2011: 2).

Öğrencilerin siber zorbalık yapma nedenleri, daha çok arkadaş ortamı geliştirmek, can sıkıntısını gidermek ve kendisine yapılan yanlış bir tutum veya davranıştan ötürü intikam almak olarak gösterilebilir. Öğrenciler siber zorbalığı, kendilerini daha iyi hissetme, zamanını daha eğlenceli ve güzel geçirme ve sosyal ilişkilerini geliştirme amacıyla devam ettirmektedirler (Yaman ve Peker, 2012: 824-825). Ergenler günlük hayatlarında göremedikleri ilgi, alaka ve sempatiyi siber zorbalık yaparak elde etmeye çalışmaktadırlar (Ekşi, 2012: 1692)

Gençler arasında farklı sebeplere bağlı olarak ortaya çıkan zorbalık eğilim ve davranışları giderek siber ortamlarda da yaşanmaya başlamıştır. Siber zorbalığın yaygınlaşmasının bir neticesi olarak son yıllarda konu üzerindeki yabancı literatürdeki bilimsel çalışma ve yayın sayısında önemli oranda bir artış meydana gelmiştir (Özdemir ve Akar, 2011: 610)

Dilmaç (2009: 1305), duyguları anlama, empati, şefkat, özellikleri taşımayan bireylerin siber zorbalık olaylarına daha çok karıştığını belirtmiştir. Ayrıca ailelerinden şefkat görmeyen ve fiziksel şiddete dayalı eğitim gören bireylerin de daha fazla siber zorbalığa karıştığını vurgulamıştır. Bu değerlendirme, ahlaki değerlerin siber zorbalık üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

Lenhart (2007), ise siber zorbalığın yapılmasına yol açan nedenleri aşağıdaki şekilde sıralamaktadır (Akt. Sarak, 2012: 32):

- Siber ortamda tehdit edici ve aşağılayıcı materyalleri daha fazla kişiye daha çabuk biçimde iletmenin mümkün olması,
- Bu tür materyallerin web sitelerinde veya sosyal paylaşım sitelerinde diğer bireylerin de görebileceği bir şekilde uzun süre paylaşılabilmesi,
- Bilgi ve iletişim teknolojilerinin bu tür materyallerin kopyalanmasını ve kopyalanan materyallerin uzun süre saklanabilmesini mümkün kılması,
- Siber zorbalıkta mağdurla yüz yüze iletişim kurulmamasının, siber zorbanın davranışlarının sorumluluğunu almasını önlemesi.

3.3.5. Siber Zorbalık Sonuçları

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin oldukça hızlı bir şekilde gelişmesi ve yaygınlaşması insanlara büyük kolaylıklar sağlarken, bu teknolojinin yanlış ve amacından farklı bir şekilde kullanılması insanlarda bazı olumsuz neticelerin yaşanmasına sebep olmaktadır. Teknolojik gelişmeleri yakından takip eden öğrenciler bu teknolojik araçları, amaçlarının dışında art niyetli olarak, arkadaşlarının olumsuz şekilde etkilenmelerine neden olacak şekilde kullanması sonucu ortaya çıkan siber zorbalık olaylarından birbirlerini olumsuz şekilde etkilendiği, yapılan çalışmalar ve araştırmalar sonucunda görülmektedir (Horzum ve Ayas, 2011: 150).

Siber zorbalık konusunda yapılan araştırmalar, siber zorbalığın özellikle ergenler üzerinde kalıcı ve olumsuz etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Pek çok araştırmacı, okul çağındaki olan bu ergenlerin akademik başarılarının düştüğünü, okula devamsızlıklarının arttığını, sinirlilik, kızgınlık ve üzüntü gibi olumsuz duygular yaşadıklarını tespit etmiştir (Özel, 2013: 4). Alanyazı incelendiğinde siber zorbalığın oldukça yaygın bir problem olduğu görülmektedir. Siber zorbalığa maruz kalan kişiler, bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilenmektedir. Siber zorbalığa maruz kalan bireylerde düşük öz saygı, üzüntü, hayal kırıklığı, psikosomatik belirtiler, okul devamsızlığı, toplumsal uyum bozukluğu, okuldan korkma, akademik anlamda başarısızlık, yalnızlık, anksiyete, depresyon, stres, teknoloji kullanmaktan ısrarla kaçınma ve intihar gibi ciddi sorunlar görülebilmektedir (Ayas ve Horzum, 2011: 625). Siber zorba ve siber mağdurların özellikle sosyal ilişki kurma ve geliştirme noktasında sorun yaşadıkları dikkat çekmektedir (Çetin vd., 2011: 1069). Ayrıca, birçok araştırma, ergenlerin sanal ortamlarda yaşadıkları siber zorbalıkları, yaşadıkları çevrede de devam ettirdiklerini göstermektedir (Ekşi, 2012: 1692).

Siber zorbalığa maruz kalmanın çeşitli psikolojik sorunlarla ilişkili olduğu dikkati çekmektedir. Siber mağdurlar depresyon, sosyal kaygı, düşük özsaygı, alkol ve uyuşturucu kullanma gibi psikolojik sorunlardan yakınmaktadır. Siber mağdurların ayrıca yoğun duygusal stres yaşadıkları, kendilerini dışlanmış ve çaresiz hissettikleri ve siber zorbaya ve izleyicilere karşı yoğun öfke duydukları belirlenmiştir (Çetin vd., 2012: 638-639).

Siber zorbalık eylemlerine maruz kalan mağdurlara siber zorbalığa maruz kaldıktan sonra kendilerini nasıl hissettikleri sorulduğunda; mağdurlardan biri kızgın, üzgün, depresyona girmiş, kırılmış, stresli ve karmaşık duygular içerisinde hissettiğini; bir diğer mağdur kendini oldukça aciz, küçük düşürülmüş, çok yalnız ve yardıma muhtaç hissettiğini; bir diğeri ise kendisini uzak doğu sporlarına yönelttiğini ve kendisini siber zorbalığı yapan kişilerle savaşır halde bulunduğunu belirtmiştir (Kowalski ve Witte, 2006; Akt. Ayas ve Horzum, 2012: 372).

Ayas ve Horzum(2012)'nin ilköğretim ikinci kademe öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırmada siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin, kızgınlık, moral bozukluğu, huzursuzluk, üzüntü, korku, kaygı, acı duyma, kendini değersiz hissetme, utanç, kendisini güvende hissetmeme duygularını yaşadıklarını söylemişlerdir. Öğrencilerin bir kısmının daha da ileri bir şekilde başka okula gitme ve okulu bırakma düşünceleri oluşmuştur. Aynı araştırmada siber zorbalık yapan öğrencilerin ise; mutluluk duyduklarını, siber zorbalık yaptıkları kişilerin bunu hak ettiklerini, eğlendiklerini, bazılarının ise; kendilerinden intikam almalarından korktuklarını,

öğretmen veya ailelerine söylemekten korktuklarını, zorbalığı yaptıkları kişilere acıdıklarını, kendilerini kötü hissettiklerini belirtmişlerdir.

Siber zorbalık olaylarında mağdurda herhangi bir fiziksel zarar meydana getirmemesine rağmen, yaşanan bu olaylar neticesinde mağdurun psikolojik olarak olumsuz şekilde etkilendiği yapılan araştırmaların sonuçlarında görülmektedir. Siber zorbalığa maruz kalan bireylerde düşük öz saygı, üzüntü, hayal kırıklığı, psikosomatik belirtiler, okul devamsızlığı, toplumsal uyumda sorun yaşama, okul korkusu, akademik alanda başarısızlık, sosyal kaygı, yalnızlık, anksiyete, yoğun duygusal stres, depresyon ve intihar gibi ciddi sorunlar meydana geldiği görülmektedir (Horzum ve Ayas, 2011: 142). Siber zorbalık yapan kişinin, davranışlarının siber zorbalığa maruz kalan kişide yol açtığı olumsuz duygusal sonuçları görmemesi, eylemlerinden dolayı sorumluluk duymasını ve siber mağdurla empati kurmasını zorlaştırmaktadır (Eroğlu ve Peker, 2011: 4). Ayrıca, siber zorbalık yapan bireylerin, ilgi ve alakaya ihtiyaç duyabileceğini tahmin etmek zor değildir. Siber zorbalık, sanal dünyada sert ve yönlendirici davranışlarda bulunarak üstünlük ihtiyaçlarını giderebilmektedirler (Dilmaç, 2009: 1306).

Tokunaga (2010), siber zorbalığa maruz kalan kişilerin yalnızlık, sosyal ilişki kurmakta zorlanma ve öfkeli davranışlarda bulunma gibi çeşitli sorunlarla uğraştığını ve siber zorbalığın sosyal ilişkiler üzerindeki etkisinin geleneksel zorbalıkla paralellik gösterdiğini belirtmekte ve siber mağdurların da tıpkı geleneksel mağdurlarda olduğu gibi olumlu sosyal davranışlar geliştiremediğini vurgulamaktadır (Akt. Çetin vd., 2011: 1069).

Siber zorbalık eylemlerine maruz kalan bireyler çeşitli yönlerden olumsuz etkilenmektedir. Siber zorbalığa maruz kalan bireylerin üzüntü, öfke, endişe, akademik alanda başarısızlık, okul devamsızlığı, yalnızlık, düşük öz saygı, intihar etme gibi ciddi sorunlar yaşadıkları görülmektedir (Peker, Eroğlu ve Çitemel, 2012: 207). Çünkü siber zorbalık eylemlerinin yaşanmasının ardından, gençlerin yaşadığı olumsuz duygu ve düşünceler, kimlik kazanma konusunda sorun yaşamalarına ve sosyalleşme süreçlerinin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Özellikle bu eylemlere maruz kalan mağdurların yaşadığı öfke, intikam alma isteği, nefret duyma ve aşağılanmışlık hissi, bireylerin hem bireysel gelişimlerini hem de sosyal ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen duygulardır. Bu duyguları yaşayan siber mağdurlar hem kendilerine hem de topluma yabancılaşmaya ve psikososyal problemleri yaşamaya yatkın olabilmektedirler (Şahin vd., 2010: 268). Hatta bu bazı mağdurların okulu bırakmasına ve daha da ileri giderek intihara teşebbüs etmesine bile neden olabilmektedir (Arıcak, 2011: 12)

Erkek öğrenciler siber zorbalığa maruz kaldıklarında daha çok öfke duygusunu yaşarken, kız öğrenciler ise daha çok üzüntü duygusunu yaşamaktadır. Yoğun şekilde yaşanan diğer bir duygu ise intikamdır (Yaman ve Peker, 2012: 826). Şahin ve diğ (2010: 265) yaptıkları araştırmada, öfkenin kızlar ve erkekler arasında ortak olarak yaşanan tek duygu olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca, üzüntü ve aşağılanmışlık duygusunu sadece kızların; nefreti ve intikam isteğini ise sadece erkeklerin yaşadığını tespit etmiştir.

3.3.6.. Siber Zorbalık Araçları

Sosyal ağ kullanıcılarının büyük bir kısmını öğrenci, öğretmen ve okul yöneticilerinin oluşturduğu göz önüne alınırsa, sosyal paylaşım sitelerinin eğitim amaçlı kullanımına yönelik fikir ve çalışmaların olması, değişen ve gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerine ayak uydurmak için zorunluluktur. Ancak, genellikle ergenler ve yetişkinler tarafından kullanılan Myspace, Facebook, Youtube gibi sosyal ağ siteleri ile farklı amaçlar için oluşturulan diğer ağ sitelerinin forum bölümleri, bireyler tarafından araştırma ya da bilgi edinme amacıyla değil de, daha çok günlük yaşamlarının bir devamı olarak arkadaşlarına ulaşma, özel yaşamlarını ve bilgilerini paylaşma ve tanımadığı diğer insanlara kendini tanıtmak amacıyla kullanılmaktadır (Özmen vd., 2011: 42). Sosyal ağlar özellikle yeni yetişen gençleri çok fazla etkilediğinden, bu ağlar aracılığı ile gençler yeni sosyal çevre, yeni öğrenme ve paylaşma ortamlarına sahip

olurken, istenmeyen bazı olumsuz durumlarla da karşılaşabilmektedir. Bunların içinde, bilgisayar kullanmaya yönelik aşırı istek, zararlı yayınların ve bilgilerin paylaşılması, sanal taciz, vb. durumlar sayılabilir (Özmen vd., 2011: 45).

Siber zorbalıkla ilgili yapılan araştırmalar ve çalışmalara bakıldığında, ergenlerin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanım özelliklerine bağlı olarak siber zorbalığın çeşitli şekillerde ortaya çıktığı dikkat çekmektedir. Bunlar arasında, anlık mesajlaşma, e-posta, chat ve sohbet odaları, takma isim kullanma, cep telefonu ile arama veya mesaj gönderme yoluyla yapılan zorbalık eylemleri dikkat çekmektedir (Burnukara, 2009: 4). Ergenler çoğunlukla sosyal iletişim ve etkileşimi geliştirme aracı olarak internette msn ve sosyal ağları kullandıkları için, bu ortamlarda daha fazla siber zorbalık yapabilmekte ve siber zorbalığa maruz kalabilmektedirler (Ayas ve Horzum, 2012: 377).

Özdemir ve Akar (2011: 616)'ın yapmış olduğu bu araştırmada 336 lise öğrencisinden 65'i Facebook üzerinde siber zorbalığa maruz kaldığını belirtirken, 35 öğrenci ise facebook üzerinden siber zorbalık yaptığını belirtmişlerdir. Yine öğrencilerin en çok siber zorbalığa maruz kaldığı alanlardan biri cep telefonundan atılan kısa mesajlar ve aramalar ile siber zorbalığa maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Aynı araştırmada öğrencilerin siber zorbalığa en az maruz kaldıkları alanlar ise twitter ve myspace olarak görülmüştür. Sharriff (2005)'in yaptığı benzer bir araştırmaya göre Kanada da 177 ortaokul öğrencisinin siber zorbalığa maruz kaldığı, bunlardan %23'ünün e-posta yoluyla, %41'inin cep telefonu mesajlarıyla, %35'inin Chat sitelerinde, %32'sinin tanıdığı okul arkadaşlarından, %11'inin okulundan tanımadığı kişilerce, %16 sınıfın da hem tanıdığı hem tanımadığı okul arkadaşlarınca zorba davranışlara maruz kaldıkları ifade edilmiştir (Şahin vd., 2010: 259).

3.3.7. Siber Zorbalık Şekilleri

Siber zorba türü yöntemler, modern bilgi ve iletişim teknolojisini kullanarak doğrudan veya dolaylı olarak siber mağdura tehdit edici veya aşağılayıcı mesajlar göndermek, diğer kişilerin mağdurun kişisel bilgilerini açıkça görmesini sağlayarak, kişiliğini küçük düşürücü ve alçaltıcı mesajlar göndermek olarak açıklanabilir (Çivilidağ ve Cooper, 2013: 500). Siber zorbalık eylemlerinde bulunan kişilerin, bazen mağdur hakkında internet ortamında dedikodu yaptığı veya mağduru utandıracak resimlerini ve özel bilgilerini yaydığı da görülmektedir. Görülen yaygın bir diğer siber zorbalık davranışı ise zorbanın internet ortamında kendisini mağdur gibi tanıtarak mağdur adına başkalarına zorbalık yapmasıdır (Özdemir ve Akar, 2011: 609).

Yaman ve Peker (2012: 819), yaptığı araştırmada öğrencilerin en çok 'siber dilsel zorbalık' yaptığı sonucuna ulaşmıştır. Aynı çalışmada öğrencilerin büyük çoğunluğunun, kimliği gizlemeyle ilgili siber zorbalık yaptığı ve bazılarının da 'siber sahtecilik' ile ilgili siber zorbalıklar yaptığı gözlenmiştir.

Elektronik ağlar aracılığıyla işlenen iki yaygın klasik suç tipi de siber taciz ve siber şantajdır. Siber taciz internet, e-posta gibi elektronik iletişim araçlarıyla kişinin sistematik bir şekilde rahatsız edilmesidir. Siber taciz, bazen tehdit etme ve şantaj bazen de yaralama, tecavüz ve öldürme gibi daha ağır suçların başlangıcı olması nedeniyle önem arz etmektedir. Siber şantaj ise, genellikle bir kişiye veya kuruma ait olan ve açıklanması durumunda kişinin veya kurumun itibarını ve güvenilirliğini zedeleyecek veya rakipleri karşısında dezavantajlı duruma düşürecek nitelikteki bilgilerinin saldırgan kişi tarafından ele geçirilmesiyle başlar. Daha sonra saldırgan kişi bu bilgileri açıklamaması karşılığında mağdurdan fayda elde etmeye çalışır (Hekim ve Başbüyük, 2013: 140-141).

Smith ed al. (2006), siber zorbalığın türlerini, sanal kavga, zarar verme, iftira, başka bir kimliğe bürünme, başkasının bilgilerini sanal ortamda izinsiz kullanmak, dışlama ve sanal taciz olarak 7 kategoride sınıflandırmıştır (Akt. Sarak, 2012: 25-29). Siber zorbalık davranışların, bilinen zorbalık davranışlar ile benzer özellikleri olsa da yöntem olarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Mağdurların elektronik iletişim araçları ile tehdit edilmesi ya da mağdura kötü sözler içeren mesajlar gönderilmesi; hakaret ve rahatsız etme, cinsel içerikli ve tehdit içeren

konuşmalar ; öfke dolu mesajlar gönderme, sürekli bir şekilde ve saldırı amacıyla taciz mesajları gönderme, gruplardan dışlama, sahte kimlik ile birini kötü gösterme gibi davranışlar, farklı siber zorbalık eylemleri arasında gösterilebilir (Gezgin ve Çuhadar, 2012: 94). En fazla maruz kalınan siber zorba davranış türü erkeklerde e-posta kullanılarak birisinden hakaret, cinsel içerik ve tehdit içeren mesajlar alma, kızlarda ise gizli numara ile rahatsız edilmedir. En çok sergilenen siber zorbalık eylemi ise erkeklerde ve kızlarda, gizli numara ile rahatsız etme davranışıdır (Şahin vd., 2010: 264). Ayrıca, isimsiz çağrılar, gizli kimlikle gönderilen yararsız (spam) ve virüslü e-postalar, hakaret ve tehdit edici mesajlar ve e-postalar, bir veya birden fazla kişiyi karalamaya yönelik e-postalar gönderilmesi de diğer siber zorbalık davranışlarına örnek olarak gösterilebilir (Arıcak, 2009: 167).

Siber zorbalık eylemleri farklı biçimlerde ortaya konabilir. Bunlar aşağıdaki şekilde örneklerle verilmiştir (Willard, 2005; Akt. Çetinkaya, 2010:):

- *Parlama (Flaming)*: Bir kişi hakkında başka bir kişiye veya bir gruba e-posta ya da metin mesajı ile kızgın, cinsel içerikli ve kaba mesajlar gönderme.
- *Taciz (Harassment)*: Bir kişiye sürekli olarak e-mail ya da metin mesajı ile çirkin, kaba ve aşağılayıcı sözler içeren mesajlar gönderme.
- *İftira (Denigration)*: Bir kişi ile ilgili başka kişilere onun ismine veya arkadaşlığına zarar verecek yalan, utandırıcı ve acımasız sözler veya bunlara benzer çevrimiçi materyaller gönderme.
- *Taklit Etme (Impersonation)*: Kendini başka biri gibi göstererek, o kişi ile ilgili başka kişilere onun ismine veya arkadaşlığına zarar verici mesajlar ya da materyaller gönderme.
- *Ortaya Çıkarma (Outing)*: Bir kişinin sırlarını veya özel bilgilerini veya görüntülerini çevrimiçi ortamlarda başka insanlarla paylaşma.
- *Hilekârlık (Trickery)*: Başka bir kişinin kimliğine bürünerek başka birisiyle konuşup ondan bilgilerini alma ve bunu başka kişilerle paylaşma.
- *Dışlama (Exclusion)*: Bir kişiyi bile bile ve acımasızca bir online gruptan atma.
- *Korku Yaratma (Cyberstalking)*: Defalarca tekrarlanan, kişinin gözünü korkutucu, şiddetli, üzüntü verici ve iftira içeren tehdit edici sözlerle tacizde bulunma.

Yine başka bir grupta ise Willard(2007) siber zorbalık davranışlarını 7 grupta incelemiştir. Bunlar; Aşağılama, Kimliğine Bürünme, Özel bilgileri paylaşma ve sahtekarlık, dışlama, sanal takip ve sanal taciz'dir (Akt. Yenilmez ve Seferoğlu, 2013: 422-423).

3.4. Yabancı Hukukta Siber Zorbalık

3.4.1. Avrupa Siber Suçlar Sözleşmesi (185 Sayılı Sözleşme)

Siber suçlarla mücadele etmek bakımından en önemli nokta, uluslararası adli yardımlaşmadır. Bunun farkında olan devletler, uluslararası örgütleri ve sivil toplum kuruluşları, yeknesak bir mücadeleyi mümkün kılmayı amaçlayan oldukça fazla girişimlerde ve atımlarda bulunmuşlardır. Bu sayede ortaya çıkan hukuki araçlardan en önemlisi, Avrupa Konseyi çatısı altında kabul edilen 2001 tarihli Siber Suç Budapeşte Sözleşmesi'dir (Önok, 2013: 1232).

Siber Suçlar Sözleşmesi, bilgisayar ve internet suçlarını gözetken ilk uluslararası sözleşmedir. Sözleşme ve açıklayıcı raporu Avrupa Konseyi bakanları tarafından 109. oturumda 8 Kasım 2001 tarihinde kabul edilmiştir. 23 Kasım 2001 tarihinde imzaya açılıp 1 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 2 Eylül 2006 tarihi itibarıyla 15 ülke imzalayıp sözleşmeyi kabul etmiş ve tasdik etmiştir. 28 ülke ise imzalamış fakat tasdik etmemiştir (Wikipedia, 02.03.2014, tr.wikipedia.org). 48 maddeden oluşan Avrupa Siber Suçlar Sözleşmesi, 13 Haziran 2013 itibarıyla 48 ülke tarafından imzalanmıştır.

Avrupa Siber Suçlarla Mücadele sözleşmesini ülkemiz, 10 Kasım 2010 tarihinde Strasbourg'da Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu tarafından imzalanmıştır. 13.08.2012 tarihinde bakanlar kurulu tarafından hazırlanan bir kanun tasarısıyla Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilmiş olup henüz TBMM tarafından onaylanmamıştır. Bu sebeple taraf olduğumuz Siber Suçlar Sözleşmesinin hukuki anlamda ülkemiz adına bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır.

Temel amacı, “Gerekli mevzuatın kabul edilmesi ve uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi yoluyla siber suçlara karşı toplumun korunmasını amaçlayan ortak bir ceza politikasının izlenmesi” olarak belirtilen Sözleşme, “Siber suçların ortak tanımlarının yapılması; Cezai soruşturma ve kovuşturma yöntemlerinin belirlenmesi; Siber suçlara karşı uluslararası işbirliği yollarının oluşturulmasını” hedefliyor. Sözleşme, taraf olan ülkelere, tanımlanan suçların işlenmesi ve söz konusu suçların işlenmesine yardım veya yataklık yapılmasını ulusal mevzuatta cezai bir suç olarak tanımlanma ve gerekli yasama işlemlerini ve diğer işlemleri yapma yükümlülüğü getiriyor. Sözleşme, söz konusu suçlara yönelik soruşturma ve kovuşturmanın yanı sıra işlenen suçlara delil teşkil edebilecek verilerin toplanması, saklanması, araştırılması ve el konulması gibi ulusal düzeyde alınması gereken önlemleri de içeriyor (www.bilisimdergisi.org, 15.01.2014).

Sözleşmede tanımlanan suçlar şu şekilde sıralanabilir (Okul, okul.selyam.net, 10.01.2014):

- Bilgisayar veri veya sistemlerinin gizliliği, bütünlüğü ve kullanıma açık bulunmasına yönelik suçlar (virüs dağıtılması, şirketlerin gizli bilgilerine ulaşılması gibi),
- Bilgisayarlarla ilgili suçlar (sanal sahtecilik ve sahtekarlık suçları),
- İçerikle ilişkili suçlar (çocuk pornografisine sahip olmak ve uluslar arası düzeyde dağıtımını yapmak gibi),
- Fikri mülkiyet haklarının ihlali ile ilgili suçlar.

Özet olarak Siber Suçlar Konvansiyonunun amacı, siber suçlar alanında ülkelerin maddi ceza hukuku unsurlarını ve bağlantılı hükümlerini uyumlu hale getirmektir. Bu suçların soruşturulması ve kovuşturulması ve delillerinin toplanması için gereken yerel ceza usul sistemlerini, her yerde birbirinin aynı olacak şekilde kurabilmektir. Ulusal düzeyde alınan önlemler ile usulleri uluslararası aynı yapabilmek için bütün devletler arasında işbirliğini kurmak bir zorunluluk olmaktadır (İlkiz, 02.01.2014, www.bianet.org). İnternet, hızlı bir şekilde günümüz kitle iletişim araçları arasında yerini almıştır. Her geçen gün kullanıcı sayısı giderek artmaktadır. Türkiye e-devlet projesi ile internet kullanımını yaşamın her alanına yaymaya ve yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. İnternet'in; ekonomiden ticarete, iş hayatı ve sanayiden devlet kurumlarına, bankalardan adliyelere, medya kurumlarından hastanelere kadar uzanan kullanım alanları arttıkça bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de hukuki sorunlar ortaya çıkmaktadır (Günaydın, 02.01.2014, www.inisiyatif.net).

3.5. Türk Hukukunda Siber Zorbalık

3.5.1. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 142. Maddesine göre hırsızlık suçunun bilişim sistemleri yoluyla işlenmesi halinde 3 yıldan 7 yıla kadar hapis cezası verilir. 158. Maddeye göre dolandırıcılık suçunun bilişim sistemleri yoluyla işlenmesi halinde 2 yıldan 7 yıla kadar hapis cezası ve 5 bin güne kadar adli para cezası verilir.

Türk Ceza Kanunu'nun Onuncu Bölümünde “Bilişim alanında suçlar” başlığı altında düzenlenen bilişim suçları; m.243 “hukuka aykırı olarak bilişim sistemine girme ve sistemde kalma suçu”, m.244/1-2 “bilişim sisteminin işleyişinin engellenmesi, bozulması, verilerin yok edilmesi veya değiştirilmesi suçu”, m.244/4 “bilişim sistemi

aracılığıyla hukuka aykırı yarar sağlama suçu”, m.245 “banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması suçu” dur (Dülger, 02.01.2014, www.dulger.av.tr).

Bilişim sistemine girme suçunun cezası, 1 yıla kadar hapis cezası veya adli para cezası; Sistemi engelleme, bozma suçunun cezası, 1 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası; Bilişim sistemindeki verilere zarar verme suçunun cezası 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezası; Bilişim sistemleri aracılığıyla yarar sağlama suçunun cezası 2 yıldan 6 yıla kadar hapis cezası ve 5 bin gün adli para cezası; Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması suçunun cezası ise 3 yıldan 6 yıla kadar hapis cezası ve 5 bin gün adli para cezası olarak hükmolunmuştur .

Ayrıca Türk Ceza Kanununun 266. Maddesinde çocuk pornografisi tanımlanmıştır. Ülkemizde müstehcen içeriklerin internetten yayımlanması da TCK'nın yine aynı maddesine göre suç olarak tanımlanmıştır. Bu içerikleri bulunduran internet siteleri hakkında 5651 sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun” uyarınca erişimin engellenmesi kararı uygulanmaktadır (Hekim ve Başbüyük, 2013: 142).

3.5.2. 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun

5651 sayılı yasa; amaç ve kapsam, tanımlamalar, içerik ve yer sağlayıcılarının yükümlülükleri ve idari yapıyla ilgili bölümlerden oluşmaktadır.

“Madde 1: Bu Kanunun amaç ve kapsamı; içerik sağlayıcı, yer sağlayıcı, erişim sağ-layıcı ve toplu kullanım sağlayıcıların yükümlülük ve sorumlulukları ile internet ortamında iş-lenen belirli suçlarla içerik, yer ve erişim sağlayıcıları üzerinden mücadeleye ilişkin esas ve usûlleri düzenlemektir.” (Mevzuat, 03.05.2014, www.mevzuat.gov.tr)

Yasanın 3.Maddesi , içerik, ver ve erişim sağlayıcıların kendilerini tanıtıcı bilgileri internet ortamında kullanıcıların görebileceği şekilde bulundurması yükümlü kılınarak, yükümlülüğü yerine getirmeyen sağlayıcılara uygulanacak cezaları içermektedir.

Bu vasa ile içerik sağlayıcı, internet ortamında kullanıma sunduğu her türlü içerikten sorumlu tutulmaktadır. Yer sağlayıcı ise ver sağladığı içeriği kontrol etmekle yükümlü kılınmamıştır. Sadece bilgilendirildiği takdirde hukuka aykırı içeriği yayından kaldırmakla yükümlüdür.

Erişim Sağlayıcıları; kullanıcılarının yayınladıkları hukuka aykırı içeriğin haber verilmesi halinde kaldırılmasından sorumludurlar. Trafik bilgilerini ise 6 aydan ve 2 yıldan fazla olmamak üzere saklamak zorundadır. Bu trafik bilgilerini istendiği takdirde Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'na verir. Bunun dışında trafik bilgilerinin gizliliğini korumakla yükümlüdür. Var olan vasada trafik bilgisi kavramı genişletilmiştir. Buna göre, veniden tanımlanan trafik bilgisi, taraflara ilişkin IP adresi, verilen hizmetin başlama ve bitiş zamanı, yararlanılan hizmetin türü, aktarılan veri miktarı ve varsa abonelik bilgilerini içerecek.

Ülkemizin siber suçlara ilişkin çıkarmış olduğu ilk yasa olan 5651 sayılı kanun, internet ortamında suç teşkil eden yayınların erişiminin engellenmesine olanak tanımaktadır. Ancak, erişime engelleme hükmünün uygulanması için içeriğini şu suç unsurlarının oluşturması gerekmektedir : İntihara yönlendirme, Çocukların cinsel istismarı, Uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma, Sağlık için tehlikeli madde temini, müstehcenlik, Fuhuş ve kumar oynanması için yer ve imkan sağlama Ayrıca, 25/7/1951 tarihli ve 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanunda yer alan suçlar da bu suç kapsamına girmektedir.

5651 sayılı yasa, 8. maddesinde, erişim engelleme kararına konu olabilecek suçları ve erişime engelleme kararının yerine getirilmesini düzenlemektedir. Yönetmelik de dördüncü bölümde 12-19. maddeler arasında ve Erişim Engelleme başlığı altında, bunu ayrıntılı olarak düzenlemektedir (Tan, 2012: 1). Erişimin engellenmesi kararı soruşturma aşamasında hakim tarafından, kovuşturma aşamasında ise mahkeme tarafından verilir. Bu durumda hakim kendisine gelen başvuruyu 24 saat

içerisinde karara bağlar. Erişimin engellenmesi kararı belirli bir süreyle sınırlı da olabilir.

Yasadaki 9. maddeye göre, internet yolu ile yapılan bir yayın nedeni ile kişilik haklarının ihlal edildiğini iddia eden kişi ya da kurum veya kuruluşlar, önce içerik sağlayıcısına, ona ulaşamadığı durumda yer sağlayıcısına başvurarak içeriğin kaldırılmasını isteyebileceği gibi, doğrudan sulh ceza hakimine de başvurabilir. İçerik ya da yer sağlayıcısına bu konuda yapılan başvurular 24 saat içinde cevaplandırılmak zorundadır. Ancak doğrudan sulh ceza hakimine yapılan bir başvuruda, hakim erişimin engellenmesi kararını birliğe gönderir ve Erişim Sağlayıcılar Birliği de bu kararın gereğini en geç 4 saat içinde “derhal” yerine getirmek zorundadır (Öztürk, 2014)

Özel hayatın gizliliğinin ihlali halinde, iddia eden kişi doğrudan içeriğe erişimin engellenmesi talebiyle Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'na başvurabilir. Başkanlık bu talebi erişim sağlayıcıları birliğine bildirir ve erişim sağlayıcılar da bu talebi 4 saat içerisinde yerine getirir. Ancak, erişimin engellenmesi, özel hayatın gizliliğinin ihlal edildiği URL'nin engellenmesi yoluyla uygulanır. Ancak, Telekomünikasyon İletişim Başkanı'nın emriyle özel hayatın gizliliğinin ihlaliyle alakalı olarak gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda, doğrudan erişimin engellenebilecek. Bu karara karşı sulh ceza mahkemesine itiraz edilebilecek.

4. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve örneklemini, veri toplama araçları, araştırmada verilerin toplanması ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler üzerinde durulmuştur.

4.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, öğretmen adayı olarak Eğitim Fakültesi son sınıf öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarına maruz kalma ve siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerini, yaş ve cinsiyete göre değişimlerini incelemeye dayalı olarak oluşturulmuş tarama modelinde bir çalışmadır. Bu model, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu sekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Genel tarama modelinde, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak için evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örnekleme üzerinde tarama yapılmaktadır (Karasar, 2012: 77, 79).

4.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemini

Bu araştırmanın evrenini Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören birinci ve ikinci öğretim son sınıf öğrencilerinden olmak üzere toplam 704 öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise 2013-2014 eğitim öğretim yılında Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesindeki son sınıf öğrencilerinden olmak üzere toplamda 319 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemine ilişkin demografik bilgiler aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.1: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Bölümlere ve Cinsiyetlere Göre Dağılımı

BÖLÜM		CİNSİYET		TOPLAM
		Kız	Erkek	
Fen ve Teknoloji	Sayı	30	8	38
	% bölüm	78,9 %	21,1 %	100,0%
İlköğretim Matematik	Sayı	41	26	67
	% bölüm	61,2 %	38,8 %	100,0%
Okul Öncesi	Sayı	22	9	31
	% bölüm	71,0 %	29,0 %	100,0%
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Sayı	15	31	46
	% bölüm	32,6 %	67,4 %	100,0%
Sınıf	Sayı	27	27	54
	% bölüm	50,0 %	50,0 %	100,0%
Sosyal Bilgiler	Sayı	23	26	49
	% bölüm	46,9 %	53,1 %	100,0%
Türkçe	Sayı	19	15	34
	% bölüm	55,9 %	44,1 %	100,0%
TOPLAM	Sayı	177	142	319
	% bölüm	55,5 %	44,5 %	100,0%

Araştırmaya katılan öğrencilerin okudukları bölümlere göre dağılımı incelendiğinde, katılımcıların %11,9'u (38 kişi) Fen ve Teknoloji Öğretmenliği bölümünü, %21,0'ı (69 kişi) İlköğretim Matematik Öğretmenliği bölümünü, %9,7'si (36 kişi) Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünü, %14,4'ü (46 kişi) Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünü, %16,9'u (63 kişi) Sınıf Öğretmenliği bölümünü, %15,4'ü (49 kişi) Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünü ve son olarak da katılımcıların %10,7'si (38 kişi) Türkçe Öğretmenliği bölümünü okuyan öğrencilerden oluşmaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımları incelendiğinde, katılımcıların %55,5'i (177 kişi) kızlardan, %45,5'si (142 kişi) ise erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo 4.2: Araştırmanın Örneklemini Oluşturan Öğrencilerin Bölümlerine Göre Dağılımı

BÖLÜM	F	YÜZDE
Fen ve Teknoloji	38	11,9 %
Matematik	67	21,0 %
Okul Öncesi	31	9,7 %
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	46	14,4 %
Sınıf	54	16,9 %
Sosyal Bilgiler	49	15,4 %
Türkçe	34	10,7 %
Toplam	319	100,0 %

Araştırmaya katılan öğrencilerin okudukları bölümlere göre dağılımı incelendiğinde, katılımcıların %11,9'u (38 kişi) Fen ve Teknoloji Öğretmenliği bölümünü, %21,0'ı (67 kişi) Matematik Öğretmenliği bölümünü, %9,7'si (31 kişi) Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünü, %14,4'ü (46 kişi) Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünü, %16,9'u (54 kişi) Sınıf Öğretmenliği bölümünü, %15,4'ü (49 kişi) Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünü ve son olarak da katılımcıların %10,7'si (34 kişi) Türkçe Öğretmenliği bölümünü okuyan öğrencilerden oluşmaktadır.

Tablo 4.3: Araştırmanın Örneklemini Oluşturan Öğrencilerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

YAŞ	F	YÜZDE
22	127	39,8
23	95	29,8
24	52	16,3
25	19	6,0
26 ve üzeri	26	8,2
Toplam	319	100,0 %

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, katılımcıların %39,8'si (127 kişi) 22 yaş, %29,8'si (95 kişi) 23 yaş, %16,3'ü (52 kişi) 24 yaş grubunda, %6,0'ı (19 kişi) 25 yaş ve son olarak %8,2'si (26 kişi) 26 yaş ve üzeri grubundaki kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 4.4: Araştırmanın Örneklemini Oluşturan Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı

AİLENİN AYLIK GELİRİ	F	YÜZDE
0-750 TL	49	15,4
751-1000 TL	59	18,5
1001-1500 TL	63	19,7
1501-2000 TL	78	24,5
Diğer	70	21,9
Toplam	319	100,0 %

Araştırmaya katılan öğrencilerin aile düzeylerine göre dağılımı incelendiğinde, katılımcıların %15,4'ü (49 kişi) 0-750 TL, %18,5'i (59 kişi) 751-1000 TL, %19,7'si (63 kişi) 1001-1500 TL, %24,5'i (78 kişi) 1501-2000 TL ve son olarak %21,9'u (70 kişi) Diğer aylık gelir düzeyine sahip kişilerden oluşmaktadır.

4.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada elde edilen veriler öğrencilere uygulanan “Kişisel Bilgiler Formu” ile Çetinkaya (2010)'un hazırlamış olduğu “Siber Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Anketi” ve “Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Anketi” kullanılarak toplanmıştır.

Hazırlanan kişisel bilgi formu'nda cinsiyet, yaş, bölüm, ve ailenin aylık gelir düzeyi gibi demografik özellikler yer almaktadır (EK-1).

Araştırmada, araştırmacı tarafından alan yazınına dayalı olarak, öğrencilerin siber zorbalık davranışlarına maruz kalma ve siber zorbalık davranışlarını uygulama sıklıklarının belirlemek amacıyla geliştirilen anket formları kullanılmıştır. Anket maddelerinin oluşturulmasında önce, siber zorbalık ile ilgili çeşitli kaynaklar taranarak siber zorbalığın ortaya konulan formlarıyla ilgili maddeler oluşturulmuştur (Çetinkaya, 2010). Çetinkaya, bu maddelerin oluştururken, Berrier (2007), Patchin ve Hinduja (2006), Li (2006), Beran ve Li (2007), Kowalski ve Limber (2007), Li (2005), Smith vd. (2006), Li (2005a), Stys (2004), Topçu (2008) ve Baker ve Kavşut'un (2007) yaptığı çalışmalardan yararlanmıştır. Saptanmış olan maddeler, gerekli düzeltme, kısaltma ve ayırıştırma çalışmaları yapıldıktan sonra “cep telefonu”, “internet”, “forum siteleri” ve “chat/sohbet odaları” olmak üzere dört ayrı kategoride incelenmiştir. Daha sonra “siber zorbalık davranışlarına maruz kalma” ve “siber zorbalık davranışlarını uygulama” olmak üzere iki bölüm oluşturulmuştur. Taslak olarak hazırlanan anket alandaki öğretim üyelerinin görüşüne sunulmuş ve onların görüşleri doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Bu düzeltmeler sonucunda anketten kimi maddeler çıkartılarak ve kimi maddeler eklenerek anket “Siber zorbalık davranışlarına maruz kalma” başlığı altında 23 (EK-2) ve “Siber zorbalık davranışlarını uygulama” başlığı altında 29 (EK-3) olmak üzere toplam 52 maddeden oluşmuştur. Son aşamada liste yeniden incelenmiş ve gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra uygulamaya hazır duruma getirilmiştir. Dört kategoride verilen davranışlarda, birinci bölümde hangilerine hangi sıklıkta maruz kaldıklarını belirtmeleri, ikinci bölümde aynı kategorideki davranışların hangilerini hangi sıklıkta uyguladıklarını belirtmeleri istenmiştir (Çetinkaya, 2010: 40-41).

Siber Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Anketi dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ankette yer alan maddelerin boyutlarına göre sıra numaraları şu şekildedir:

1. Cep Telefonu Boyutu: 1, 2, 3, 4
2. İnternet Boyutu : 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 1, 15
3. Forum Siteleri Boyutu: 16, 17, 18, 19
4. Chat Siteleri Boyutu: 20, 21, 22, 23

Anketin birinci bölümünün son sorusunda, siber zorbalığa maruz kaldıklarında nasıl bir çözüm yolu izlediklerini saptamak için öğrencilere açık uçlu bir soru sorulmuştur.

Araştırmada kullanılan Siber Zorbalığa Maruz Kalma Anketi'ne ilişkin olarak yapılan güvenilirlik testinin sonuçları Tablo 4.1'de sunulmuştur.

Tablo 4.5: Siber Zorbalığa Maruz Kalma Anketi Güvenirlik Katsayıları

BOYUTLAR	CRONBACH ALPHA
Cep Telefonu	.572
İnternet	.609
Forum Siteleri	.537
Chat Siteleri	.662
Genel Anket	.730

Tablo 4.5' e göre, Siber Zorbalığa Maruz Kalma Anketi'nin alt boyutlarından 'Cep Telefonu' için Cronbach Alpha değeri .572, 'İnternet' alt boyutu için .609, 'Forum Siteleri' alt boyutu için .537, 'Chat Siteleri' alt boyutu için ise .662 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca, anketin tamamı için ise Cronbach Alpha değeri .730 olarak belirlenmiştir.

Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Anketi ise dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ankette yer alan maddelerin boyutlarına göre sıra numaraları şu şekildedir:

1. Cep Telefonu Boyutu: 1, 2, 3, 4
2. İnternet Boyutu : 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 1, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21
3. Forum Siteleri Boyutu: 22, 23, 24
4. Chat Siteleri Boyutu: 25, 26, 27, 28, 29

Araştırmada kullanılan Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Anketinin güvenilirlik testi sonuçları ise Tablo 4.5'de sunulmuştur.

Tablo 4.6: Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Anketi Güvenirlik Katsayıları

BOYUTLAR	CRONBACH ALPHA
Cep Telefonu	.628
İnternet	.878
Forum Siteleri	.659
Chat Siteleri	.821
Genel Anket	.915

Tablo 4.6' ya göre, Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Anketi'nin alt boyutlarından 'Cep Telefonu' için Cronbach Alpha değeri .628, 'İnternet' alt boyutu için .878, 'Forum Siteleri' alt boyutu için .659, 'Chat Siteleri' alt boyutu için ise .821 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca, anketin tamamı için ise Cronbach Alpha değeri .915 olarak belirlenmiştir.

4.4. Anketin Uygulanması

Araştırma kapsamında daha önce Çetinkaya (2010) tarafından hazırlanmış olan veri toplama araçları araştırmacı tarafından bizzat uygulanmıştır. 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesinde okuyan son sınıf öğrenciler, örneklem grubunu oluşturmuştur.

Anketler, ders esnasında uygulanmıştır. Dersten önce öğretim görevlileriyle birebir görüşülmüş ve kendilerinden alınan onayla öğrencilerin veri toplama araçlarını yanıtlamaları sağlanmıştır. Öğrenciler yanıtlamaya başlamadan önce, araştırmacı tarafından bu bilgilerin ne amaçla toplandığı, nerede kullanılacağı, verilen bilgiler

doğrultusunda akademik anlamda ne gibi faydaların oluşacağı konularında açıklamalar yapılmıştır.

Anketlerin doldurulması esnasında isim yazılmayacağı vurgulanmış olup, daha samimi bir şekilde cevap verilmesi sağlanmıştır. Ayrıca, bu bilgilerin sadece yapılmakta olan tez çalışmasında kullanılacağı ve kimseyle paylaşılmayacağı vurgulanmıştır. Ders esnasında doldurulan veri toplama araçları dersin sonunda toplanmıştır.

4.5. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Veriler bilgisayar ortamında analiz edilmiştir. Verilerin analizinde SPSS 22.0 sürümü paket programı kullanılmıştır. Veri analizinde frekans dağılımlarına, ortalama değerlerine ve bağımsız değişkenlerin anlamlılık değerlerine bakılmıştır. Bu değerlere bakılırken t-testi ve tek yönlü varyans analizi (anova) istatistikî işlemleri yapılmıştır.

Araştırmada bağımlı değişken Siber Zorbalığa Maruz Kalma ve Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama düzeylerinin “cep telefonu”, “internet” , “forum siteleri” ve “chat siteleri” alt boyutlarıdır. Bağımsız değişkenler ise “cinsiyet, yaş, bölüm ve ailenin aylık geliri” dir. Bu değişkenlerde katılımcıların görüşlerinin ortalamalarına, standart sapmalarına gruplar arasında ilişki durumlarına bakılmıştır. Bu ilişkide iki gruba sahip olan (cinsiyet) değişkeninde t-testi, ikiden fazla grubu olan değişkenlerde ise Tek yönlü varyans analizi ve Tukey testi yapılmıştır.

“Deneysel ve tarama çalışmalarında kullanılan ilişkisiz t-testi, deneklerin ya da katılımcıların deneysel koşuldaki (iki ayrı alt gruptan) sadece birinde bulunmasını ve orada ölçülmesini gerektiren tek faktörlü gruplar arası desenler için uygun bir işlemdir” (Büyüköztürk, 2011: 44). Bu çalışmada cinsiyet boyutunda iki grup arasındaki ortalama değerlere bakılarak, gruplar arasında ilişkinin olup olmadığına, varsa anlamlı olup olmadığına bakılarak yorumlanmıştır.

Tek faktörlü (yönlü) varyans analizi, ilişkisiz iki ya da daha çok örneklem ortalaması arasındaki farkın sıfırdan anlamlı bir şekilde farklı olup olmadığını test etmek üzere uygulanır. İlişkisiz üç ya da daha çok örneklem ortalaması arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla yapılan Anova’ da, “grupların ait oldukları evren ortalamaları arasında fark olmadığına” ilişkin null hipotezi reddedilmişse, yani grupların evren ortalamaları için en az iki grup arasında anlamlı fark bulunmuşsa, bu farkın ya da farkların hangi gruplar arasında olduğunun bulunması, analiz yorumuna güç katacaktır. Bu amaçla grupların ortalama puanları için uygun çoklu karşılaştırma testinin (post-hoc test) kullanılması gerekir (Büyüköztürk, 2011: 48-49). Bu çalışmada katılımcıların yaş, bölüm ve ailenin aylık geliri boyutundaki gruplar arasındaki anlamlılık incelenmiş ve anlamlı olanlar ele alınarak yorumlanmıştır.

5. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde öğretmen adaylarının (fen ve teknoloji öğretmenliği, matematik öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sınıf öğretmenliği, sosyal bilgiler öğretmenliği, Türkçe öğretmenliği) siber zorbalık davranışlarına maruz kalma ve siber zorbalık davranışlarını uygulama sıklıklarının cinsiyet, yaş, bölüm ve aylık gelir değişkenlerine göre analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Analiz sonuçları sonucunda elde edilen bulgular F, T-testi ve tek yönlü varyans analizleri (ANOVA) tablolar halinde yer almaktadır. Ayrıca tabloların açıklamalarına da yer verilmiştir.

5.1. Siber Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Sıklığının Çeşitli Değişkenlere göre Dağılımı

Öğretmen adaylarının siber zorbalığa maruz kalma sıklıklarının cinsiyet, yaş, öğrenim gördükleri bölümler ve ailenin aylık geliri değişkenlerinde anlamlı farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Siber zorbalığa maruz kalma sıklıklarının cinsiyet ilişkisi T-testi ile incelenmiştir. Yaş, bölüm ve ailenin aylık geliri değişkenleri ile siber zorbalığa maruz kalma sıklıklarının ilişkisi ise yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile incelenmiştir.

Veriler, ‘Cep Telefonu Boyutu’, ‘İnternet Boyutu’, ‘Forum Siteleri Boyutu’ ve ‘Chat Siteleri Boyutu’ ve ‘Genel Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyleri’ olmak üzere beş alt gruba ayrılarak incelenmiştir.

5.1.1 Siber Zorbalığa Maruz Kalma Sıklığı ve Cinsiyet İlişkisine Dair Bulgular

Bu bölümde öğretmen adaylarının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyleri ile cinsiyetleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Adayların Siber zorbalık davranışlarına maruz kalma sıklıklarıyla cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek amacıyla T-Testi yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler ise $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde test edilmiştir.

Siber Zorbalığa Maruz Kalma Anketi puanlarının cinsiyet değişkenine göre yapılan T-testi sonuçları beş alt grupta incelenip tablolştırılmıştır. Siber Zorbalığa maruz kalma anketine cevap veren öğretmen adaylarından kız katılımcıların sayısı 177, erkek katılımcıların sayısı ise 142 olarak tespit edilmiştir.

Öğretmen adaylarının Siber Zorbalığa Maruz Kalma düzeyleri ile cinsiyet farklılıklarına ilişkin F, ortalama, standart sapma, ve T-Testi sonuçları Tablo 5.1’de verilmiştir.

Tablo 5.1: Siber Zorbalığa Maruz Kalma Anketi Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Alt Boyutlarda T-testi Sonuçları

BOYUTLAR	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Cep Telefonu Boyutu	Kız	177	7,20	0,077	317	-,829	.408
	Erkek	142	7,29	0,078	312	-,838	
İnternet Boyutu	Kız	177	21,31	0,095	317	,361	.718
	Erkek	142	21,26	0,092	314	,367	
Forum Siteleri Boyutu	Kız	177	7,86	0,029	317	2,31	.021
	Erkek	142	7,71	0,060	206	2,18	
Chat Siteleri Boyutu	Kız	177	7,92	0,027	317	2,09	.037
	Erkek	142	7,80	0,053	212	1,98	
Genel Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyleri	Kız	177	44,30	0,163	317	,873	.383
	Erkek	142	44,08	0,194	293	,867	

Tablo 5.1’de öğretmen adaylarının siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre istatistiksel sonuçları yer almaktadır. Tablo 5.14’e göre öğretmen adaylarının siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinde ‘Cep Telefonu Boyutu’ na göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($t_{(317)} = -,829, p>.05$). Bu bulgu öğretmen adaylarının Cep Telefonu aracılığıyla yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını ortaya koymaktadır.

Siber Zorbalığa Maruz Kalma düzeylerinde ‘İnternet Boyutu’ na göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($t_{(317)} = -,361, p>.05$). Bu bulgu öğretmen adaylarının İnternet siteleri aracılığıyla yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 5.1’e göre Siber Zorbalığa Maruz Kalma düzeylerinde ‘Forum Siteleri Boyutu’na göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t_{(317)} = 2,31, p<.05$). Yapılan T-Testi sonuçlarına göre Forum siteleri aracılığıyla yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Kız katılımcıların ortalaması ($\bar{X}=7,86$) ve erkek katılımcıların ortalaması ise ($\bar{X}=7,71$) olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgulara göre kız öğretmen adayları erkek öğretmen adaylara göre Forum Sitelerinden Siber Zorbalığa daha fazla maruz kalmaktadır.

Tablo 5.1’e göre Siber Zorbalığa Maruz Kalma düzeylerinde ‘Chat Siteleri Boyutu’na göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t_{(317)} = 2,09, p<.05$). Yapılan T-Testi sonuçlarına göre Chat siteleri aracılığıyla yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Kız katılımcıların ortalaması ($\bar{X}=7,92$) ve erkek katılımcıların ortalaması ise ($\bar{X}=7,80$) olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgulara göre kız öğretmen adayları erkek öğretmen adaylara göre Chat Sitelerinden Siber Zorbalığa daha fazla maruz kalmaktadır.

Genel Siber Zorbalığa Maruz Kalma düzeylerinde cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($t_{(317)}=873, p>.05$). Bu bulgu öğretmen adaylarının genel siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını ortaya koymaktadır.

5.2.2. Siber Zorbalığa Maruz Kalma Sıklığı ve Yaş İlişkisine Dair Bulgular

Bu bölümde öğretmen adaylarının Siber Zorbalığa Maruz Kalma düzeyleri ile yaşları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu bölümde Öğretmen adaylarının Siber Zorbalığa Maruz Kalma düzeyleri ile katılımcıların yaşları arasındaki ilişkiye göre anlamlı bir farklılık olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile tespit edilmiştir. Veriler $p<.05$ anlamlılık düzeyine göre test edilmiştir. Varyans analizi farklı grupların birbirinden farklı olup olmadığını gösterir. Ancak farklılıkların hangi gruplar arasında olduğuna ilişkin bilgi içermez (Cömert, 2014:32). Bunun için varyans analizlerine ilave olarak Tukey testi yapılmıştır. ANOVA sonuçları aşağıdaki gibi alt başlıklar halinde, tek tek ve ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Siber Zorbalığa Maruz Kalma Anketi puanlarının yaş değişkenine göre yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları dört alt grupta incelenip tablolandırılmıştır. Siber Zorbalığa maruz kalma anketine cevap veren öğretmen adaylarından 22 yaşında olan katılımcı sayısı 127, 23 yaşında olan katılımcı sayısı 95, 24 yaşında olan katılımcı sayısı 52, 25 yaşında olan katılımcı sayısı 19 ve 26 yaş ve üzeri katılımcı sayısı ise 26 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 5.2: Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre “Cep Telefonu” Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

YAŞ	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
22 (a)	127	7,12	,088			
23 (b)	95	7,37	,092			
24 (c)	52	7,46	,100	2,039	,089	
25 (d)	19	7,10	,295			
26 ve üzeri (e)	26	7,00	,266			
Toplam	319	7,24	,055			

Tablo 5.2’de araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Yaş” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. 22 yaşındaki adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,12$, 23 yaşındaki adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,37$, 24 yaşındaki adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,46$, 25 yaşındaki adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,10$, 26 ve üzeri yaşındaki adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,00$ ’dir. Tabloya göre cep telefonu ile yapılan siber zorbalığa en çok maruz kalan yaş grubu $\bar{X}=7,46$ ile 24 yaşındaki öğretmen adayları; en az maruz kalanlar ise $\bar{X}=7,00$ ortalamayla 26 ve üzeri yaş grubundaki öğretmen adaylarıdır. Öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=7,24$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.2’ye göre farklı yaş gruplarındaki öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “Cep Telefonu” ile yapılan zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=7,46$, en düşük $\bar{X}=7,00$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının yaşları ile “Cep telefonu” aracılığıyla yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.3: Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre “İnternet” Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

YAŞ	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
22 (a)	127	21,19	,120			
23 (b)	95	21,44	,096			
24 (c)	52	21,32	,118	,847	,496	
25 (d)	19	21,42	,399			
26 ve üzeri (e)	26	21,07	,253			
Toplam	319	21,29	,067			

Tablo 5.3’de araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “İnternet” ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Yaş” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. 22 yaşındaki adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=21,19$, 23 yaşındaki adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=21,44$, 24 yaşındaki

adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=21,32$, 25 yaşındaki adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=21,42$, 26 ve üzeri yaşındaki adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=21,07$ ’dir. Tabloya göre internet ile yapılan siber zorbalığa en çok maruz kalan yaş grubu $\bar{X}=21,44$ ile 23 yaşındaki öğretmen adayları; en az maruz kalanlar ise $\bar{X}=21,07$ ortalamayla 26 ve üzeri yaş grubundaki öğretmen adaylarıdır. Öğretmen adaylarının “İnternet” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=21,29$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.3’e göre farklı yaş gruplarındaki öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “İnternet” ile yapılan zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=21,44$, en düşük $\bar{X}=21,07$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının yaşları ile “İnternet” aracılığıyla yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.4: Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre “Forum Siteleri” Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

YAŞ	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
22 (a)	127	7,81	,045			
23 (b)	95	7,80	,057			
24 (c)	52	7,90	,049	1,608	,172	
25 (d)	19	7,63	,219			
26 ve üzeri (e)	26	7,61	,147			
Toplam	319	7,79	,031			

Tablo 5.4’te araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “Forum Siteleri” ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Yaş” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. 22 yaşındaki adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,81$, 23 yaşındaki adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,80$, 24 yaşındaki adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,90$, 25 yaşındaki adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,63$, 26 ve üzeri yaşındaki adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,61$ ’dir. Tabloya göre forum siteleri ile yapılan siber zorbalığa en çok maruz kalan yaş grubu $\bar{X}=7,90$ ile 24 yaşındaki öğretmen adayları; en az maruz kalanlar ise $\bar{X}=7,61$ ortalamayla 26 ve üzeri yaş grubundaki öğretmen adaylarıdır. Öğretmen adaylarının “Forum Siteleri” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=7,79$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.4’e göre farklı yaş gruplarındaki öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “Forum Siteleri” ile yapılan zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=7,90$, en düşük $\bar{X}=7,61$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının yaşları ile “Forum Siteleri” aracılığıyla yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.5: Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre “Chat Siteleri” Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

YAŞ	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
22 (a)	127	7,92	,026			
23 (b)	95	7,86	,050			
24 (c)	52	7,92	,076			
25 (d)	19	7,63	,219	2,397	,050	
26 ve üzeri (e)	26	7,69	,133			
Toplam	319	7,86	,028			

Tablo 5.5’de araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “Chat Siteleri” ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Yaş” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. 22 yaşındaki adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,92$, 23 yaşındaki adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,86$, 24 yaşındaki adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,92$, 25 yaşındaki adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,63$, 26 ve üzeri yaşındaki adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,69$ ’dır. Tabloya göre chat siteleri ile yapılan siber zorbalığa en çok maruz kalan yaş grubu $\bar{X}=7,92$ ile 24 yaşındaki öğretmen adayları; en az maruz kalanlar ise $\bar{X}=7,63$ ortalamayla 25 yaş grubundaki öğretmen adaylarıdır. Öğretmen adaylarının “Chat Siteleri” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=7,86$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.5’e göre farklı yaş gruplarındaki öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “Chat Siteleri” ile yapılan zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=7,92$, en düşük $\bar{X}=7,63$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının yaşları ile “Chat Siteleri” aracılığıyla yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.6: Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre Genel Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

YAŞ	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
22 (a)	127	44,06	,203			
23 (b)	95	44,48	,188			
24 (c)	52	44,61	,226			
25 (d)	19	43,78	,811	1,989	,096	
26 ve üzeri (e)	26	43,38	,579			
Toplam	319	44,20	,125			

Tablo 5.6’da araştırmaya katılan öğretmen adaylarının genel siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Yaş” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. 22 yaşındaki adayların genel siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine ilişkin ortalama değeri $\bar{X}=44,06$, 23 yaşındaki adayların ortalama değeri $\bar{X}=44,48$, 24 yaşındaki adayların ortalama değeri $\bar{X}=44,61$, 25 yaşındaki

adayların ortalama değeri $\bar{X}=43,78$, 26 ve üzeri yaşındaki adayların ortalama değeri ise $\bar{X}=43,38$ 'dir. Tabloya göre genel siber zorbalığa en çok maruz kalan yaş grubu $\bar{X}=44,61$ ile 24 yaşındaki öğretmen adayları; en az maruz kalanlar ise $\bar{X}=43,38$ ortalamayla 26 ve üzeri yaş grubundaki öğretmen adaylarıdır. Öğretmen adaylarının genel siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=44,20$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.6'ya göre farklı yaş gruplarındaki öğretmen adaylarının genel siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=44,61$, en düşük $\bar{X}=43,38$), bu fark istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Elde edilen bu bulgu, öğretmen adaylarının yaşları ile genel siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir.

5.1.3 Siber Zorbalığa Maruz Kalma Sıklığı ve Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Bölümlerin İlişkisine Dair Bulgular

Bu bölümde öğretmen adaylarının Siber Zorbalığa Maruz Kalma düzeyleri ile öğrenim gördükleri bölümler arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu bölümde Öğretmen adaylarının Siber Zorbalığa Maruz Kalma düzeyleri ile katılımcıların okudukları bölümler arasındaki ilişkiye göre anlamlı bir farklılık olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile tespit edilmiştir. Veriler $p<.05$ anlamlılık düzeyine göre test edilmiştir. Varyans analizi farklı grupların birbirinden farklı olup olmadığını gösterir. Ancak farklılıkların hangi gruplar arasında olduğuna ilişkin bilgi içermez (Cömert, 2014:32). Bu sebeple, varyans analizlerine ek olarak Tukey testi yapılmıştır. ANOVA sonuçları aşağıdaki gibi alt başlıklar halinde, tek tek ve ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Siber Zorbalığa Maruz Kalma Anketi puanlarının bölüm değişkenine göre yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları dört alt grupta incelenip tablolaştırılmıştır. Siber Zorbalığa maruz kalma anketine cevap veren öğretmen adaylarından Fen ve Teknoloji Öğretmenliği bölümünde okuyan katılımcı sayısı 38, Matematik Öğretmenliği bölümünde okuyan katılımcı sayısı 67, Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde okuyan katılımcı sayısı 31, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünde okuyan katılımcı sayısı 46, Sınıf Öğretmenliği bölümünde okuyan katılımcı sayısı 54, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde okuyan katılımcı sayısı 49 ve son olarak Türkçe Öğretmenliği bölümünde okuyan katılımcı sayısı ise 34 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 5.7: Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre “Cep Telefonu” Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

BÖLÜM	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
Fen ve Teknoloji (a)	38	7,02	,170			
Matematik (b)	67	7,20	,113			
Okul Öncesi (c)	31	7,16	,213			
Rehberlik (d)	46	7,28	,141	1,561	,158	
Sınıf (e)	54	7,37	,124			
Sosyal (f)	49	7,08	,159			
Türkçe (g)	34	7,61	,119			
Toplam	319	7,24	,055			

Tablo 5.7'de araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Bölüm” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. Fen ve Teknoloji

Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,02$, Matematik Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,20$, Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,16$, Rehberlik ve Psikolojik Danışma bölümünde okuyan adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,28$, Sınıf Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,37$, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,08$ ve Türkçe Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,61$ ’dir. Tabloya göre cep telefonu ile yapılan siber zorbalığa en çok maruz kalan öğretmen adaylarının $\bar{X}=7,61$ ortalama ile Türkçe Öğretmenliği bölümünde öğrenim görenler olduğu ve cep telefonu ile yapılan siber zorbalığa en az maruz kalan öğretmen adaylarının ise $\bar{X}=7,02$ ortalama ile Fen ve Teknoloji Öğretmenliği bölümünde öğrenim görenler olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının “İnternet” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=7,24$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.7’ye göre farklı bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “Cep Telefonu” ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=7,61$, en düşük $\bar{X}=7,02$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının okudukları bölümler ile “Cep Telefonu” aracılığıyla yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.8: Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre “İnternet” Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

BÖLÜM	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
Fen ve Teknoloji (a)	38	20,81	,244			
Matematik (b)	67	21,22	,150			
Okul Öncesi (c)	31	21,35	,225			
Rehberlik (d)	46	21,50	,141	1,717	,116	
Sınıf (e)	54	21,44	,131			
Sosyal (f)	49	21,20	,206			
Türkçe (g)	34	21,52	,135			
Toplam	319	21,29	,067			

Tablo 5.8’de araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “İnternet” ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Bölüm” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. Fen ve Teknoloji Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=20,81$, Matematik Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=21,22$, Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=21,35$, Rehberlik ve Psikolojik Danışma bölümünde okuyan adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=21,50$, Sınıf Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=21,44$, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=21,20$ ve Türkçe Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=21,52$ ’dir. Tabloya göre internet ile yapılan siber zorbalığa en çok maruz

kalan öğretmen adaylarının $\bar{X}=21,52$ ortalama ile Türkçe Öğretmenliği bölümünde öğrenim görenler olduğu ve internet ile yapılan siber zorbalığa en az maruz kalan öğretmen adaylarının ise $\bar{X}=20,81$ ortalama ile Fen ve Teknoloji Öğretmenliği bölümünde öğrenim görenler olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının “İnternet” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=21,29$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.8’e göre farklı bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “İnternet” ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=21,52$, en düşük $\bar{X}=20,81$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının okudukları bölümler ile “İnternet” aracılığıyla yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.9: Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre “Forum Siteleri” Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

BÖLÜM	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
Fen ve Teknoloji (a)	38	7,84	,059			
Matematik (b)	67	7,79	,065			
Okul Öncesi (c)	31	7,80	,085			
Rehberlik (d)	46	7,71	,114			
Sınıf (e)	54	7,77	,090	,583	,744	
Sosyal (f)	49	7,77	,083			
Türkçe (g)	34	7,94	,040			
Toplam	319	7,79	,031			

Tablo 5.9’da araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “Forum Siteleri” ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Bölüm” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. Fen ve Teknoloji Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,84$, Matematik Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,79$, Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,80$, Rehberlik ve Psikolojik Danışma bölümünde okuyan adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,71$, Sınıf Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,77$, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,77$ ve Türkçe Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,94$ ’dir. Tabloya göre forum siteleri ile yapılan siber zorbalığa en çok maruz kalan öğretmen adaylarının $\bar{X}=7,94$ ortalama ile Türkçe Öğretmenliği bölümünde öğrenim görenler olduğu ve forum siteleri ile yapılan siber zorbalığa en az maruz kalan öğretmen adaylarının ise $\bar{X}=7,71$ ortalama ile Rehberlik ve Psikolojik Danışma bölümünde öğrenim görenler olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının “Forum Siteleri” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=7,79$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.9’a göre farklı bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “Forum Siteleri” ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=7,94$, en düşük $\bar{X}=7,71$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının okudukları bölümler ile “Forum Siteleri” aracılığıyla yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.10: Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre “Chat Siteleri” Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

BÖLÜM	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
Fen ve Teknoloji (a)	38	7,89	,050			
Matematik (b)	67	7,92	,032			
Okul Öncesi (c)	31	7,87	,089			
Rehberlik (d)	46	7,93	,048	1,076	,376	
Sınıf (e)	54	7,85	,071			
Sosyal (f)	49	7,71	,123			
Türkçe (g)	34	7,88	,081			
Toplam	319	7,86	,028			

Tablo 5.10’da araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “Chat Siteleri” ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Bölüm” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. Fen ve Teknoloji Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,89$, Matematik Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,92$, Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,87$, Rehberlik ve Psikolojik Danışma bölümünde okuyan adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,93$, Sınıf Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,85$, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,71$ ve Türkçe Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,88$ ’dir. Tabloya göre chat siteleri ile yapılan siber zorbalığa en çok maruz kalan öğretmen adaylarının $\bar{X}=7,93$ ortalama ile Rehberlik ve Psikolojik Danışma bölümünde öğrenim görenler olduğu ve chat siteleri ile yapılan siber zorbalığa en az maruz kalan öğretmen adaylarının ise $\bar{X}=7,71$ ortalama ile Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim görenler olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının “Chat Siteleri” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=7,86$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.10’a göre farklı bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “Chat Siteleri” ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=7,93$, en düşük $\bar{X}=7,71$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının okudukları bölümler ile “Chat Siteleri” aracılığıyla yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.11: Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre Genel Siber Zorbaliğa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

BÖLÜM	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
Fen ve Teknoloji (a)	38	43,57	,382			
Matematik (b)	67	44,14	,245			
Okul Öncesi (c)	31	44,19	,500			
Rehberlik (d)	46	44,43	,310	1,665	,129	
Sınıf (e)	54	44,44	,265			
Sosyal (f)	49	43,77	,408			
Türkçe (g)	34	44,97	,213			
Toplam	319	44,20	,125			

Tablo 5.11’de araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “genel siber zorbaliğa maruz kalma düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Bölüm” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. Fen ve Teknoloji Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların genel siber zorbaliğa maruz kalma düzeylerine ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=43,57$, Matematik Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların ortalama değeri $\bar{X}=44,14$, Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların ortalama değeri $\bar{X}=44,19$, Rehberlik ve Psikolojik Danışma bölümünde okuyan adayların ortalama değeri $\bar{X}=44,43$, Sınıf Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların ortalama değeri $\bar{X}=44,44$, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların ortalama değeri $\bar{X}=43,77$ ve Türkçe Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların ortalama değeri ise $\bar{X}=44,97$ ’dir. Tabloya göre genel siber zorbaliğa en fazla maruz kalan öğretmen adaylarının $\bar{X}=44,97$ ortalama ile Türkçe bölümünde öğrenim görenler olduğu ve genel siber zorbaliğa en az maruz kalan öğretmen adaylarının ise $\bar{X}=43,57$ ortalama ile Fen ve Teknoloji bölümünde öğrenim görenler olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının genel siber zorbaliğa maruz kalma düzeylerine ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=44,20$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.11’e göre farklı bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarının genel siber zorbaliğa maruz kalma düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=44,97$, en düşük $\bar{X}=43,57$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölümler ile genel siber zorbaliğa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

5.1.4 Siber Zorbaliğa Maruz Kalma Sıklığı ve Ailenin Aylık Geliri İlişkinine Dair Bulgular

Bu bölümde öğretmen adaylarının Siber Zorbaliğa Maruz Kalma düzeyleri ile ailelerinin aylık gelirleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Öğretmen adaylarının Siber Zorbaliğa Maruz Kalma düzeyleri ile ailelerinin aylık gelirleri arasındaki ilişkiye göre anlamlı bir farklılık olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile tespit edilmiştir. Veriler $p<.05$ anlamlılık düzeyine göre test edilmiştir. Varyans analizi farklı grupların birbirinden farklı olup olmadığını gösterir. Ancak farklılıkların hangi gruplar arasında olduğuna ilişkin bilgi içermez (Cömert, 2014:32). Bu sebeple, varyans analizlerine ek olarak Tukey testi yapılmıştır. ANOVA sonuçları aşağıdaki gibi alt başlıklar halinde, tek tek ve ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Siber Zorbaliğa Maruz Kalma Anketi puanlarının ailelerinin aylık gelirleri değişkenine göre yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları beş alt grupta incelenip tablolandırılmıştır. Siber Zorbaliğa maruz kalma anketine cevap veren

öğretmen adaylarından ailelerinin aylık gelirleri 0-750 TL olan katılımcıların sayısı 49, 751-1000 TL olan katılımcıların sayısı 59, 1001-1500 TL olan katılımcıların sayısı 63, 1501-2000 TL arasında olan katılımcıların sayısı 78 ve son olarak 2000 TL üzeri olan katılımcıların sayısı ise 70 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 5.12: Öğretmen Adaylarının Ailenin Aylık Geliri Değişkenine Göre “Cep Telefonu” Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

AYLIK GELİR	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
0-750 TL (a)	49	7,14	,164			
751-1000 TL (b)	59	7,30	,126			
1001-1500 TL (c)	63	7,33	,106			
1501-2000 TL (d)	78	7,21	,119	,339	,851	
Diğer (e)	70	7,21	,113			
Toplam	319	7,24	,055			

Tablo 5.12’de araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Ailenin Aylık Geliri” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. Ailesinin aylık geliri 0-750 TL olan öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,14$, Ailesinin aylık geliri 751-1000 TL olan öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,30$, Ailesinin aylık geliri 1001-1500 TL olan öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,33$, Ailesinin aylık geliri 1501-2000 TL olan öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,21$ ve Ailesinin aylık gelirine diğer yanıtı veren öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=7,21$ ’dir. Tabloya göre cep telefonu ile yapılan siber zorbalığa en çok maruz kalan adayların ailelerinin aylık gelir düzeyleri $\bar{X}=7,33$ ortalama ile 1001-1500 TL olduğu ve cep telefonu ile yapılan siber zorbalığa en az maruz kalan adayların ailelerinin aylık gelir düzeyleri ise $\bar{X}=7,14$ ortalama ile 0-750 TL olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=7,24$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.12’ye göre ailelerinin aylık gelir düzeyleri farklılık gösteren öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “Cep Telefonu” ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=7,33$, en düşük $\bar{X}=7,14$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının ailelerinin aylık gelir düzeyleri ile “Cep Telefonu” aracılığıyla yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.13: Öğretmen Adaylarının Ailenin Aylık Geliri Değişkenine Göre “İnternet” Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

AYLIK GELİR	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
0-750 TL (a)	49	21,30	,187			
751-1000 TL (b)	59	21,25	,150			
1001-1500 TL (c)	63	21,53	,135	1,004	,405	
1501-2000 TL (d)	78	21,14	,143			
Diğer (e)	70	21,27	,140			
Toplam	319	21,29	,067			

Tablo 5.13’de araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “İnternet” ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Ailenin Aylık Geliri” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. Ailesinin aylık geliri 0-750 TL olan öğretmen adaylarının “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=21,30$, Ailesinin aylık geliri 751-1000 TL olan öğretmen adaylarının “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=21,25$, Ailesinin aylık geliri 1001-1500 TL olan öğretmen adaylarının “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=21,53$, Ailesinin aylık geliri 1501-2000 TL olan öğretmen adaylarının “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=21,14$, Ailesinin aylık gelirine diğer yanıtını veren öğretmen adaylarının “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=21,27$ ’dir. Tabloya göre internet ile yapılan siber zorbalığa en çok maruz kalan adayların ailelerinin aylık gelir düzeyleri $\bar{X}=21,53$ ortalama ile 1001-1500 TL olduğu ve internet ile yapılan siber zorbalığa en az maruz kalan adayların ailelerinin aylık gelir düzeyleri ise $\bar{X}=21,14$ ortalama ile 1501-2000 TL olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının “İnternet” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=21,29$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.13’e göre ailelerinin aylık gelir düzeyleri farklılık gösteren öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “İnternet” ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=21,53$, en düşük $\bar{X}=21,14$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının ailelerinin aylık gelir düzeyleri ile “İnternet” aracılığıyla yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.14: Öğretmen Adaylarının Ailenin Aylık Geliri Değişkenine Göre “Forum Siteleri” Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

AYLIK GELİR	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
0-750 TL (a)	49	7,73	,091			
751-1000 TL (b)	59	7,86	,056			
1001-1500 TL (c)	63	7,84	,072	,507	,731	
1501-2000 TL (d)	78	7,76	,077			
Diğer (e)	70	7,78	,053			
Toplam	319	7,79	,031			

Tablo 5.14'te araştırmaya katılan öğretmen adaylarının "Forum Siteleri" ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine ilişkin görüşlerinin "Ailenin Aylık Geliri" değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. Ailesinin aylık geliri 0-750 TL olan öğretmen adaylarının "Forum Siteleri" alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,73$, Ailesinin aylık geliri 751-1000 TL olan öğretmen adaylarının "Forum Siteleri" alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,86$, Ailesinin aylık geliri 1001-1500 TL olan öğretmen adaylarının "Forum Siteleri" alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,84$, Ailesinin aylık geliri 1501-2000 TL olan öğretmen adaylarının "Forum Siteleri" alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,76$ ve Ailesinin aylık gelirine diğer yanıtını veren öğretmen adaylarının "Forum Siteleri" alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=7,78$ 'dir. Tabloya göre forum siteleri ile yapılan siber zorbalığa en çok maruz kalan adayların ailelerinin aylık gelir düzeyleri $\bar{X}=7,86$ ortalama ile 751-1000 TL olduğu ve forum siteleri ile yapılan siber zorbalığa en az maruz kalan adayların ailelerinin aylık gelir düzeyleri ise $\bar{X}=7,73$ ortalama ile 0-750 TL olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının "Forum Siteleri" boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=7,79$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.14'e göre ailelerinin aylık gelir düzeyleri farklılık gösteren öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan "Forum Siteleri" ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=7,86$, en düşük $\bar{X}=7,73$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının ailelerinin aylık gelir düzeyleri ile "Forum Siteleri" aracılığıyla yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.15: Öğretmen Adaylarının Ailenin Aylık Geliri Değişkenine Göre "Chat Siteleri" Alt boyutunda Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

AYLIK GELİR	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
0-750 TL (a)	49	7,87	,062			
751-1000 TL (b)	59	7,88	,072			
1001-1500 TL (c)	63	7,85	,063	,184	,947	
1501-2000 TL (d)	78	7,83	,064			
Diğer (e)	70	7,90	,050			
Toplam	319	7,86	,028			

Tablo 5.15'te araştırmaya katılan öğretmen adaylarının "Chat Siteleri" ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine ilişkin görüşlerinin "Ailenin Aylık Geliri" değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. Ailesinin aylık geliri 0-750 TL olan öğretmen adaylarının "Chat Siteleri" alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,87$, Ailesinin aylık geliri 751-1000 TL olan öğretmen adaylarının "Chat Siteleri" alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,88$, Ailesinin aylık geliri 1001-1500 TL olan öğretmen adaylarının "Chat Siteleri" alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,85$, Ailesinin aylık geliri 1501-2000 TL olan öğretmen adaylarının "Chat Siteleri" alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,83$ ve Ailesinin aylık gelirine diğer yanıtını veren öğretmen adaylarının "Chat Siteleri" alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=7,90$ 'dır. Tabloya göre chat siteleri ile yapılan siber zorbalığa en çok maruz kalan adayların ailelerinin aylık gelir düzeyleri $\bar{X}=7,90$ ortalama ile diğer olduğu ve chat siteleri ile yapılan siber zorbalığa en az maruz kalan adayların ailelerinin aylık gelir düzeyleri ise $\bar{X}=7,83$ ortalama ile 1501-2000 TL olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının "Chat Siteleri" boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=7,86$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.15'e göre ailelerinin aylık gelir düzeyleri farklılık gösteren öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan "Chat Siteleri" ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=7,90$, en düşük $\bar{X}=7,83$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının ailelerinin aylık gelir düzeyleri ile "Chat Siteleri" aracılığıyla yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.16: Öğretmen Adaylarının Ailenin Aylık Geliri Değişkenine Göre Genel Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

AYLIK GELİR	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
0-750 TL (a)	49	44,06	,368			
751-1000 TL (b)	59	44,30	,275			
1001-1500 TL (c)	63	44,57	,267			
1501-2000 TL (d)	78	43,96	,261	,732	,571	
Diğer (e)	70	44,17	,254			
Toplam	319	44,20	,125			

Tablo 5.16'da araştırmaya katılan öğretmen adaylarının genel siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine ilişkin görüşlerinin "Ailenin Aylık Geliri" değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. Ailesinin aylık geliri 0-750 TL olan öğretmen adaylarının genel siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=44,06$, Ailesinin aylık geliri 751-1000 TL olan öğretmen adaylarının ortalama değeri $\bar{X}=44,30$, Ailesinin aylık geliri 1001-1500 TL olan öğretmen adaylarının ortalama değeri $\bar{X}=44,57$, Ailesinin aylık geliri 1501-2000 TL olan öğretmen adaylarının ortalama değeri $\bar{X}=43,96$ ve Ailesinin aylık gelirine diğer yanıtı veren öğretmen adaylarının ortalama değeri ise $\bar{X}=44,17$ 'dir. Tabloya göre genel siber zorbalığa en fazla maruz kalan adayların ailelerinin aylık gelir düzeyleri $\bar{X}=44,57$ ortalama ile 1001-1500 TL ve genel siber zorbalığa en az maruz kalan adayların ailelerinin aylık gelir düzeyleri ise $\bar{X}=43,96$ ortalama ile 1501-2000 TL olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının genel siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=44,20$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.16'ya göre ailelerinin aylık gelir düzeyleri farklılık gösteren öğretmen adaylarının genel siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=44,57$, en düşük $\bar{X}=43,96$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının ailelerinin aylık gelir düzeyleri ile genel siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

5.2. Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Sıklığının Çeşitli Değişkenlere göre Dağılımı

Öğretmen adaylarının siber zorbalık davranışlarını uygulama sıklıklarının cinsiyet, yaş, öğrenim görünen bölümler ve ailenin aylık geliri değişkenlerinde anlamlı farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Siber zorbalık davranışlarını uygulama sıklıklarının cinsiyet ilişkisi T-testi ile incelenmiştir. Yaş, bölüm ve ailenin aylık geliri değişkenleri ile siber zorbalık davranışlarını uygulama sıklıklarının ilişkisi ise yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile incelenmiştir.

Veriler, ‘Cep Telefonu Boyutu’, ‘İnternet Boyutu’, ‘Forum Siteleri Boyutu’ ve ‘Chat Siteleri Boyutu’ ve ‘Genel Siber Zorbalık Uygulama Düzeyleri’ olmak üzere beş alt gruba ayrılarak incelenmiştir.

5.2.1 . Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Sıklığı ve Cinsiyet İlişkisine Dair Bulgular

Bu bölümde öğretmen adaylarının Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama düzeyleri ile cinsiyetleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Adayların Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama düzeyleriyle cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek amacıyla T-Testi yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler ise $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde test edilmiştir.

Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama anketi puanlarının cinsiyet değişkenine göre yapılan T-testi sonuçları dört alt grupta incelenip tablolştırılmıştır. Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama anketine cevap veren öğretmen adaylarından kız katılımcıların sayısı 177, erkek katılımcıların sayısı ise 142 olarak tespit edilmiştir.

Öğretmen adaylarının Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama düzeyleri ile cinsiyet farklılıklarına ilişkin F, ortalama, standart sapma, ve T-Testi sonuçları Tablo 5.17’de verilmiştir.

Tablo 5.17: Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Anketi Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Alt Boyutlarda T-testi Sonuçları

BOYUTLAR	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Cep Telefonu Boyutu	Kız	177	7,62	0,059	317	1,91	.056
	Erkek	142	7,44	0,077	278	1,88	
İnternet Boyutu	Kız	177	33,04	0,174	317	,816	.415
	Erkek	142	32,83	0,196	301	,815	
Forum Siteleri Boyutu	Kız	177	5,81	0,040	317	2,47	.014
	Erkek	142	5,63	0,063	245	2,38	
Chat Siteleri Boyutu	Kız	177	9,89	0,044	317	1,49	.135
	Erkek	142	9,78	0,059	273	1,46	
Genel Siber Zorbalık Uygulama Düzeyleri	Kız	177	54,42	0,270	317	1,601	.110
	Erkek	142	53,76	0,322	293	1,590	

Tablo 5.17’de öğretmen adaylarının siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre istatistiksel sonuçları yer almaktadır. Tablo 5.17’ye göre öğretmen adaylarının siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerinde ‘Cep Telefonu Boyutu’ na göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($t_{(317)} = -1,91$, $p > .05$). Bu bulgu öğretmen adaylarının Cep Telefonu aracılığıyla yaptıkları siber zorbalık davranışları düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını ortaya koymaktadır.

Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama düzeylerinde ‘İnternet Boyutu’ na göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($t_{(317)} = ,816$, $p > .05$). Bu bulgu öğretmen adaylarının İnternet siteleri aracılığıyla yaptıkları Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 5.17’ye göre Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama düzeylerinde ‘Forum Siteleri Boyutu’na göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t_{(317)} = 2,47$, $p < .05$). Yapılan T-Testi sonuçlarına göre Forum siteleri aracılığıyla yapılan siber zorbalık düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Kız katılımcıların ortalaması ($\bar{X}=5,81$) ve erkek katılımcıların ortalaması ise ($\bar{X}=5,63$) olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgulara göre kız öğretmen adayları erkek öğretmen adaylara göre Forum Sitelerinden Siber Zorbalık davranışlarını daha fazla göstermektedir.

Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama düzeylerinde ‘Chat Siteleri Boyutu’ na göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($t_{(317)} = 1,49$, $p > .05$). Bu bulgu öğretmen adaylarının Chat siteleri aracılığıyla yaptıkları Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını ortaya koymaktadır.

Genel Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama düzeylerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($t_{(317)} = 1,601$, $p > .05$). Bu bulgu öğretmen adaylarının genel siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını ortaya koymaktadır.

5.2.2. Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Sıklığı ve Yaş İlişkisine Dair Bulgular

Bu bölümde öğretmen adaylarının Siber Zorbalık davranışlarını uygulama düzeyleri ile yaşları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu bölümde Öğretmen adaylarının Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama düzeyleri ile katılımcıların yaşları arasındaki ilişkiye göre anlamlı bir farklılık olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile tespit edilmiştir. Veriler $p < .05$ anlamlılık düzeyine göre test edilmiştir. Varyans analizi farklı grupların birbirinden farklı olup olmadığını gösterir. Ancak farklılıkların hangi gruplar arasında olduğuna ilişkin bilgi içermez (Cömert, 2014:32). Bu sebeple, varyans analizlerine ek olarak Tukey testi yapılmıştır. ANOVA sonuçları aşağıdaki gibi alt başlıklar halinde, tek tek ve ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Anketi puanlarının yaş değişkenine göre yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları dört alt grupta incelenip tablolandırılmıştır. Siber Zorbalığa maruz kalma anketine cevap veren öğretmen adaylarından 22 yaşında olan katılımcı sayısı 127, 23 yaşında olan katılımcı sayısı 95, 24 yaşında olan katılımcı sayısı 52, 25 yaşında olan katılımcı sayısı 19 ve 26 yaş ve üzeri katılımcı sayısı ise 26 olarak tespit edilmiştir

Tablo 5.18: Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre “Cep Telefonu” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

YAŞ	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
22 (a)	127	7,55	,071			
23 (b)	95	7,60	,082			
24 (c)	52	7,48	,143			
25 (d)	19	7,42	,220	,273	,896	
26 ve üzeri (e)	26	7,53	,159			
Toplam	319	7,54	,047			

Tablo 5.18’de araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” ile yaptıkları siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşlerinin “Yaş” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. 22 yaşındaki adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,55$, 23 yaşındaki adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,60$, 24 yaşındaki adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,48$, 25 yaşındaki adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,42$, 26 ve üzeri yaşındaki adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,53$ ’tür. Tabloya göre cep telefonu ile en fazla siber zorbalık davranışını gerçekleştiren yaş grubu $\bar{X}=7,60$ ile 23 yaşındaki öğretmen adayları; en az gerçekleştirenler ise $\bar{X}=7,42$ ortalamayla 25 yaşındaki öğretmen adaylarıdır. Öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=7,54$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.18’e göre farklı yaşlarda olan öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “Cep Telefonu” ile gerçekleştirdikleri siber zorbalık düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=7,60$, en düşük $\bar{X}=7,42$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p < .05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının yaşları ile “Cep Telefonu” aracılığıyla gerçekleştirdikleri siber zorbalık davranışlarının düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.19: Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre “İnternet” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

YAŞ	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
22 (a)	127	33,01	,166			
23 (b)	95	32,98	,238			
24 (c)	52	32,88	,462	,411	,801	
25 (d)	19	32,31	,567			
26 ve üzeri (e)	26	33,07	,363			
Toplam	319	32,94	,130			

Tablo 5.19’da araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “İnternet” ile yaptıkları siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşlerinin “Yaş” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. 22 yaşındaki adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=33,01$, 23 yaşındaki adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=32,98$, 24 yaşındaki adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=32,88$, 25 yaşındaki adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=32,31$, 26 ve üzeri yaşındaki adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=33,07$ ’dir. Tabloya göre internet ile en fazla siber zorbalık davranışını gerçekleştiren yaş grubu $\bar{X}=33,07$ ile 26 ve üzeri yaş grubundaki öğretmen adayları; en az gerçekleştirenler ise $\bar{X}=32,31$ ortalamayla 25 yaşındaki öğretmen adaylarıdır. Öğretmen adaylarının “İnternet” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=32,94$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.19’a göre farklı yaşlarda olan öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “İnternet” ile gerçekleştirdikleri siber zorbalık düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=33,07$, en düşük $\bar{X}=32,31$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının yaşları ile “İnternet” aracılığıyla gerçekleştirdikleri siber zorbalık davranışlarının düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.20: Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre “Forum Siteleri” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

YAŞ	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
22 (a)	127	5,74	,055			
23 (b)	95	5,76	,064			
24 (c)	52	5,65	,109	1,102	,355	
25 (d)	19	5,52	,177			
26 ve üzeri (e)	26	5,88	,084			
Toplam	319	5,73	,036			

Tablo 5.20’de araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “Forum Siteleri” ile yaptıkları siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşlerinin “Yaş” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. 22 yaşındaki adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=5,74$, 23 yaşındaki adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=5,76$, 24 yaşındaki adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=5,65$, 25 yaşındaki adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=5,52$, 26 ve üzeri yaşındaki adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=5,88$ ’dir. Tabloya göre forum siteleri ile en fazla siber zorbalık davranışını gerçekleştiren yaş grubu $\bar{X}=5,88$ ile 26 ve üzeri yaş grubundaki öğretmen adayları; en az gerçekleştirenler ise $\bar{X}=5,52$ ortalamayla 25 yaşındaki öğretmen adaylarıdır. Öğretmen adaylarının “Forum Siteleri” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=5,73$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.20’ye göre farklı yaşlarda olan öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “Forum Siteleri” ile gerçekleştirdikleri siber zorbalık düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=5,88$, en düşük $\bar{X}=5,52$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının yaşları ile “Forum Siteleri” aracılığıyla gerçekleştirdikleri siber zorbalık davranışlarının düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabılır.

Tablo 5.21: Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre “Chat Siteleri” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

YAŞ	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
22 (a)	127	9,93	,034			
23 (b)	95	9,82	,071			
24 (c)	52	9,73	,140	1,197	,312	
25 (d)	19	9,73	,168			
26 ve üzeri (e)	26	9,84	,091			
Toplam	319	9,84	,036			

Tablo 5.21’de araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “Chat Siteleri” ile yaptıkları siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşlerinin “Yaş” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. 22 yaşındaki adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=9,93$, 23 yaşındaki adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=9,82$, 24 yaşındaki adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=9,73$, 25 yaşındaki adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=9,73$, 26 ve üzeri yaşındaki adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=9,84$ ’tür. Tabloya göre chat siteleri ile en fazla siber zorbalık davranışını gerçekleştiren yaş grubu $\bar{X}=9,93$ ile 22 yaş grubundaki öğretmen adayları; en az gerçekleştirenler ise $\bar{X}=9,73$ ortalamayla 24 ve 25 yaş grubundaki öğretmen adaylarıdır. Öğretmen adaylarının “Chat Siteleri” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=9,84$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.21’e göre farklı yaşlarda olan öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “Chat Siteleri” ile gerçekleştirdikleri siber zorbalık düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=9,93$, en düşük $\bar{X}=9,73$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının yaşları ile “Chat Siteleri” aracılığıyla gerçekleştirdikleri siber zorbalık davranışlarının düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabılır.

Tablo 5.22: Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre Genel Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

YAŞ	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
22 (a)	127	54,28	,262			
23 (b)	95	54,23	,375			
24 (c)	52	53,82	,756			
25 (d)	19	53,10	,945	,547	,702	
26 ve üzeri (e)	26	54,38	,514			
Toplam	319	54,13	,208			

Tablo 5.22’de araştırmaya katılan öğretmen adaylarının genel siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Yaş” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. 22 yaşındaki adayların genel siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerine ilişkin ortalama değeri $\bar{X}=54,28$, 23 yaşındaki adayların ortalama değeri $\bar{X}=54,23$, 24 yaşındaki adayların ortalama değeri $\bar{X}=53,82$, 25 yaşındaki adayların ortalama değeri $\bar{X}=53,10$, 26 ve üzeri yaşındaki adayların ortalama değeri ise $\bar{X}=54,38$ ’dir. Tabloya göre genel siber zorbalık davranışlarını en çok sergileyen yaş grubu $\bar{X}=54,38$ ile 26 ve üzeri yaş grubundaki öğretmen adayları; en az sergileyenler ise $\bar{X}=53,10$ ortalamayla 25 yaş grubundaki öğretmen adaylarıdır. Öğretmen adaylarının genel siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerine ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=54,13$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.22’ye göre farklı yaş gruplarındaki öğretmen adaylarının genel siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=54,38$, en düşük $\bar{X}=53,10$), bu fark istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Elde edilen bu bulgu, öğretmen adaylarının yaşları ile genel siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir.

5.2.3. Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Sıklığı ve Okunan Bölümlerin İlişkisine Dair Bulgular

Bu bölümde öğretmen adaylarının Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama düzeyleri ile okudukları bölümler arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu bölümde Öğretmen adaylarının Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama düzeyleri ile katılımcıların okudukları bölümler arasındaki ilişkiye göre anlamlı bir farklılık olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile tespit edilmiştir. Veriler $p<.05$ anlamlılık düzeyine göre test edilmiştir. Varyans analizi farklı grupların birbirinden farklı olup olmadığını gösterir. Ancak farklılıkların hangi gruplar arasında olduğuna ilişkin bilgi içermez (Cömert, 2014:32). Bu sebeple, varyans analizlerine ek olarak Tukey testi yapılmıştır. ANOVA sonuçları aşağıdaki gibi alt başlıklar halinde, tek tek ve ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Anketi puanlarının okudukları bölüm değişkenine göre yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları dört alt grupta incelenip tablolandırılmıştır. Siber zorbalık davranışlarını uygulama anketine cevap veren öğretmen adaylarından Fen ve Teknoloji Öğretmenliği bölümünde okuyan katılımcı sayısı 38, Matematik Öğretmenliği bölümünde okuyan katılımcı sayısı 67, Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde okuyan katılımcı sayısı 31, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünde okuyan katılımcı sayısı 46, Sınıf Öğretmenliği bölümünde okuyan katılımcı sayısı 54, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde okuyan

katılımcı sayısı 49 ve son olarak Türkçe Öğretmenliği bölümünde okuyan katılımcı sayısı ise 34 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 5.23: Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre “Cep Telefonu” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

BÖLÜM	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
Fen ve Teknoloji (a)	38	7,52	,129			
Matematik (b)	67	7,62	,084			
Okul Öncesi (c)	31	7,54	,172			
Rehberlik (d)	46	7,54	,115			
Sınıf (e)	54	7,68	,090	,786	,581	
Sosyal (f)	49	7,42	,133			
Türkçe (g)	34	7,35	,214			
Toplam	319	7,54	,047			

Tablo 5.23’de araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” ile yapılan Siber Zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Bölüm” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. Fen ve Teknoloji Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,52$, Matematik Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,62$, Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,54$, Rehberlik ve Psikolojik Danışma bölümünde okuyan adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,54$, Sınıf Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,68$, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,42$ ve Türkçe Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,35$ ’tir. Tabloya göre cep telefonu ile en fazla siber zorbalık davranışlarını gerçekleştiren öğretmen adaylarının $\bar{X}=7,68$ ortalama ile Sınıf Öğretmenliği bölümünde öğrenim görenler olduğu ve cep telefonu ile yapılan siber zorbalık davranışlarını en az gerçekleştiren öğretmen adaylarının ise $\bar{X}=7,35$ ortalama ile Türkçe Öğretmenliği bölümünde öğrenim görenler olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=7,54$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.23’e göre farklı bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “Chat Siteleri” ile gerçekleştirdikleri siber zorbalık düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=7,68$, en düşük $\bar{X}=7,35$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının okudukları bölümler ile “Cep Telefonu” aracılığıyla gerçekleştirdikleri siber zorbalık davranışlarının düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.24: Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre “İnternet” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

BÖLÜM	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
Fen ve Teknoloji (a)	38	33,13	,320			
Matematik (b)	67	32,98	,230			
Okul Öncesi (c)	31	32,54	,461			
Rehberlik (d)	46	33,08	,225			
Sınıf (e)	54	33,20	,201	1,353	,233	
Sosyal (f)	49	33,24	,219			
Türkçe (g)	34	32,02	,827			
Toplam	319	32,94	,130			

Tablo 5.24’de araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “İnternet” ile yapılan Siber Zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Bölüm” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. Fen ve Teknoloji Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=33,13$, Matematik Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=32,98$, Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=32,54$, Rehberlik ve Psikolojik Danışma bölümünde okuyan adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=33,08$, Sınıf Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=33,20$, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=33,24$ ve Türkçe Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=32,02$ ’dir. Tabloya göre internet ile en fazla siber zorbalık davranışlarını gerçekleştiren öğretmen adaylarının $\bar{X}=33,24$ ortalama ile Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim görenler olduğu ve internet ile yapılan siber zorbalık davranışlarını en az gerçekleştiren öğretmen adaylarının ise $\bar{X}=32,02$ ortalama ile Türkçe Öğretmenliği bölümünde öğrenim görenler olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının “İnternet” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=32,94$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.24’e göre farklı bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “İnternet” ile gerçekleştirdikleri siber zorbalık düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=33,24$, en düşük $\bar{X}=32,02$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının okudukları bölümler ile “İnternet” aracılığıyla gerçekleştirdikleri siber zorbalık davranışlarının düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.25: Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre “Forum Siteleri” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

BÖLÜM	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
Fen ve Teknoloji (a)	38	5,73	,111			
Matematik (b)	67	5,77	,063			
Okul Öncesi (c)	31	5,70	,124			
Rehberlik (d)	46	5,67	,107	,893	,500	
Sınıf (e)	54	5,79	,061			
Sosyal (f)	49	5,81	,069			
Türkçe (g)	34	5,52	,180			
Toplam	319	5,73	,036			

Tablo 5.25’te araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “Forum Siteleri” ile yapılan Siber Zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Bölüm” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. Fen ve Teknoloji Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=5,73$, Matematik Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=5,77$, Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=5,70$, Rehberlik ve Psikolojik Danışma bölümünde okuyan adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=5,67$, Sınıf Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=5,79$, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=5,81$ ve Türkçe Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=5,52$ ’dir. Tabloya göre forum siteleri ile en fazla siber zorbalık davranışlarını gerçekleştiren öğretmen adaylarının $\bar{X}=5,81$ ortalama ile Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim görenler olduğu ve forum siteleri ile yapılan siber zorbalık davranışlarını en az gerçekleştiren öğretmen adaylarının ise $\bar{X}=5,52$ ortalama ile Türkçe Öğretmenliği bölümünde öğrenim görenler olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının “Forum Siteleri” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=5,73$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.25’e göre farklı bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “Forum Siteleri” ile gerçekleştirdikleri siber zorbalık düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=5,81$, en düşük $\bar{X}=5,52$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının okudukları bölümler ile “Forum Siteleri” aracılığıyla gerçekleştirdikleri siber zorbalık davranışlarının düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.26: Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre “Chat Siteleri” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

BÖLÜM	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
Fen ve Teknoloji (a)	38	9,92	,058			
Matematik (b)	67	9,95	,025			
Okul Öncesi (c)	31	9,77	,144			g-a,
Rehberlik (d)	46	9,89	,063	2,929	,009	g-b,
Sınıf (e)	54	9,92	,044			g-d,
Sosyal (f)	49	9,85	,071			g-e,
Türkçe (g)	34	9,44	,257			g-f
Toplam	319	9,84	,036			

Tablo 5.26’da araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “Chat Siteleri” ile yapılan Siber Zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Bölüm” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. Fen ve Teknoloji Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=9,92$, Matematik Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=9,95$, Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=9,77$, Rehberlik ve Psikolojik Danışma bölümünde okuyan adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=9,89$, Sınıf Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=9,92$, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=9,85$ ve Türkçe Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=9,44$ ’tür. Tabloya göre chat siteleri ile en fazla siber zorbalık davranışlarını gerçekleştiren öğretmen adaylarının $\bar{X}=9,95$ ortalama ile Matematik Öğretmenliği bölümünde öğrenim görenler olduğu ve chat siteleri ile yapılan siber zorbalık davranışlarını en az gerçekleştiren öğretmen adaylarının ise $\bar{X}=9,44$ ortalama ile Türkçe Öğretmenliği bölümünde öğrenim görenler olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının “Chat Siteleri” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=9,84$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.26’ya göre farklı bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “Chat Siteleri” ile gerçekleştirdikleri siber zorbalık düzeyleri arasında istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Yukarıdaki görülen farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla Tukey testi yapılmıştır.

Tablo 5.26’da görüldüğü üzere, Türkçe bölümünde öğrenim gören öğrenciler ($\bar{X}=9,44$) ile Fen ve Teknoloji bölümünde öğrenim gören öğrenciler ($\bar{X}=9,92$), Matematik bölümünde öğrenim gören öğrenciler ($\bar{X}=9,95$), Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünde öğrenim gören öğrenciler ($\bar{X}=9,89$), Sınıf Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler ($\bar{X}=9,92$) ve Sosyal Bilgiler bölümünde öğrenim gören öğrenciler ($\bar{X}=9,85$) arasında Türkçe bölümünde öğrenim gören öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p<0,05$).

Tablo 5.27: Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine Göre Genel Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

BÖLÜM	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
Fen ve Teknoloji (a)	38	54,34	,478			
Matematik (b)	67	54,38	,304			
Okul Öncesi (c)	31	53,67	,805			
Rehberlik (d)	46	54,21	,358			
Sınıf (e)	54	54,66	,268	1,527	,169	
Sosyal (f)	49	54,38	,398			
Türkçe (g)	34	52,47	1,363			
Toplam	319	54,13	,208			

Tablo 5.27’de araştırmaya katılan öğretmen adaylarının genel siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Bölüm” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. Fen ve Teknoloji Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların genel siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerine ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=54,34$, Matematik Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların ortalama değeri $\bar{X}=54,38$, Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların ortalama değeri $\bar{X}=53,67$, Rehberlik ve Psikolojik Danışma bölümünde okuyan adayların ortalama değeri $\bar{X}=54,21$, Sınıf Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların ortalama değeri $\bar{X}=54,66$, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların ortalama değeri $\bar{X}=54,38$ ve Türkçe Öğretmenliği bölümünde okuyan adayların ortalama değeri ise $\bar{X}=52,47$ ’dir. Tabloya göre genel siber zorbalık davranışlarını en fazla sergileyen öğretmen adaylarının $\bar{X}=54,66$ ortalama ile Sınıf Öğretmenliği bölümünde öğrenim görenler olduğu ve genel siber zorbalık davranışlarını en az sergileyen öğretmen adaylarının ise $\bar{X}=52,47$ ortalama ile Türkçe bölümünde öğrenim görenler olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının genel siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerine ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=54,13$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.27’ye göre farklı bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarının genel siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=54,66$, en düşük $\bar{X}=52,47$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölümler ile genel siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

5.2.4. Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Sıklığı ve Ailenin Aylık Geliri İlişkisine Dair Bulgular

Bu bölümde öğretmen adaylarının Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama düzeyleri ile ailelerinin aylık gelirleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu bölümde Öğretmen adaylarının Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama düzeyleri ile katılımcıların ailelerinin aylık gelirleri arasındaki ilişkiye göre anlamlı bir farklılık olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile tespit edilmiştir. Veriler $p<.05$ anlamlılık düzeyine göre test edilmiştir. Varyans analizi farklı grupların birbirinden farklı olup olmadığını gösterir. Ancak farklılıkların hangi gruplar arasında olduğuna ilişkin bilgi içermez (Cömert, 2014:32). Bu sebeple, varyans analizlerine ek olarak Tukey testi yapılmıştır. ANOVA sonuçları aşağıdaki gibi alt başlıklar halinde, tek tek ve ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Anketi puanlarının “Ailenin Aylık Geliri” değişkenine göre yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları beş

alt grupta incelenip tablolastırılmıştır. Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Anketine cevap veren öğretmen adaylarından ailelerinin aylık gelirleri 0-750 TL olan katılımcıların sayısı 49, 751-1000 TL olan katılımcıların sayısı 59, 1001-1500 TL olan katılımcıların sayısı 63, 1501-2000 TL arasında olan katılımcıların sayısı 78 ve son olarak 2000 TL üzeri olan katılımcıların sayısı ise 70 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 5.28: Öğretmen Adaylarının Ailenin Aylık Geliri Değişkenine Göre “Cep Telefonu” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

AYLIK GELİR	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
0-750 TL (a)	49	7,63	,107			
751-1000 TL (b)	59	7,54	,121			
1001-1500 TL (c)	63	7,71	,082	1,301	,270	
1501-2000 TL (d)	78	7,47	,113			
Diğer (e)	70	7,41	,096			
Toplam	319	7,54	,047			

Tablo 5.28’de araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” ile yapılan siber zorbalık davranışlarını gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Ailenin Aylık Geliri” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. Ailesinin aylık geliri 0-750 TL olan öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,63$, Ailesinin aylık geliri 751-1000 TL olan öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,54$, Ailesinin aylık geliri 1001-1500 TL olan öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,71$, Ailesinin aylık geliri 1501-2000 TL olan öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=7,47$ ve Ailesinin aylık gelirine diğer yanıtını veren öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=7,41$ ’dir. Tabloya göre cep telefonu ile yapılan siber zorbalık davranışlarını en çok gerçekleştiren adayların ailelerinin aylık gelir düzeyleri $\bar{X}=7,71$ ortalama ile 1001-1500 TL olduğu ve cep telefonu ile yapılan siber zorbalık davranışlarını en az gerçekleştiren adayların ailelerinin aylık gelir düzeyleri ise $\bar{X}=7,41$ ortalama ile diğer olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının “Cep Telefonu” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=7,54$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.28’e göre aileleri farklı gelir düzeylerine sahip olan öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “Cep Telefonu” ile gerçekleştirdikleri siber zorbalık düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=7,71$, en düşük $\bar{X}=7,40$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının ailelerinin aylık gelir düzeyleri ile “Cep Telefonu” aracılığıyla gerçekleştirdikleri siber zorbalık davranışlarının düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.29: Öğretmen Adaylarının Ailenin Aylık Geliri Değişkenine Göre “İnternet” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

AYLIK GELİR	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
0-750 TL (a)	49	33,36	,192			
751-1000 TL (b)	59	32,94	,330			
1001-1500 TL (c)	63	33,23	,157	1,103	,355	
1501-2000 TL (d)	78	32,66	,367			
Diğer (e)	70	32,71	,262			
Toplam	319	32,94	,130			

Tablo 5.29’da araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “İnternet” ile yapılan siber zorbalık davranışlarını gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Ailenin Aylık Geliri” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. Ailesinin aylık geliri 0-750 TL olan öğretmen adaylarının “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=33,36$, Ailesinin aylık geliri 751-1000 TL olan öğretmen adaylarının “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=32,94$, Ailesinin aylık geliri 1001-1500 TL olan öğretmen adaylarının “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=33,23$, Ailesinin aylık geliri 1501-2000 TL olan öğretmen adaylarının “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=32,66$ ve Ailesinin aylık gelirine diğer yanıtını veren öğretmen adaylarının “İnternet” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=32,71$ ’dir. Tabloya göre internet ile yapılan siber zorbalık davranışlarını en çok gerçekleştiren adayların ailelerinin aylık gelir düzeyleri $\bar{X}=33,36$ ortalama ile 0-750 TL olduğu ve internet ile yapılan siber zorbalık davranışlarını en az gerçekleştiren adayların ailelerinin aylık gelir düzeyleri ise $\bar{X}=32,66$ ortalama ile 1501-2000 TL olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının “İnternet” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=32,94$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.29’a göre aileleri farklı gelir düzeylerine sahip olan öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “İnternet” ile gerçekleştirdikleri siber zorbalık düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=33,36$, en düşük $\bar{X}=32,66$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının ailelerinin aylık gelir düzeyleri ile “İnternet” aracılığıyla gerçekleştirdikleri siber zorbalık davranışlarının düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.30: Öğretmen Adaylarının Ailenin Aylık Geliri Değişkenine Göre “Forum Siteleri” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

AYLIK GELİR	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
0-750 TL (a)	49	5,81	,069			
751-1000 TL (b)	59	5,77	,076			
1001-1500 TL (c)	63	5,85	,049	1,709	,148	
1501-2000 TL (d)	78	5,64	,093			
Diğer (e)	70	5,62	,089			
Toplam	319	5,73	,036			

Tablo 5.30’da araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “Forum Siteleri” ile yapılan siber zorbalık davranışlarını gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Ailenin Aylık Geliri” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. Ailesinin aylık geliri 0-750 TL olan öğretmen adaylarının “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=5,81$, Ailesinin aylık geliri 751-1000 TL olan öğretmen adaylarının “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=5,77$, Ailesinin aylık geliri 1001-1500 TL olan öğretmen adaylarının “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=5,85$, Ailesinin aylık geliri 1501-2000 TL olan öğretmen adaylarının “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=5,64$ ve ailesinin aylık gelirine diğer yanıtı veren öğretmen adaylarının “Forum Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=5,62$ ’dir. Tabloya göre forum siteleri ile yapılan siber zorbalık davranışlarını en çok gerçekleştiren adayların ailelerinin aylık gelir düzeyleri $\bar{X}=5,85$ ortalama ile 1001-1500 TL olduğu ve forum siteleri ile yapılan siber zorbalık davranışlarını en az gerçekleştiren adayların ailelerinin aylık gelir düzeyleri ise $\bar{X}=5,62$ ortalama ile diğer olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının “Forum Siteleri” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=5,73$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.30’a göre aileleri farklı gelir düzeylerine sahip olan öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “Forum Siteleri” ile gerçekleştirdikleri siber zorbalık düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=5,85$, en düşük $\bar{X}=5,62$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının ailelerinin aylık gelir düzeyleri ile “Forum Siteleri” aracılığıyla gerçekleştirdikleri siber zorbalık davranışlarının düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.31: Öğretmen Adaylarının Ailenin Aylık Geliri Değişkenine Göre “Chat Siteleri” Alt boyutunda Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

AYLIK GELİR	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
0-750 TL (a)	49	9,91	,049			
751-1000 TL (b)	59	9,88	,090			
1001-1500 TL (c)	63	9,93	,038	1,623	,168	
1501-2000 TL (d)	78	9,69	,112			
Diğer (e)	70	9,87	,057			
Toplam	319	9,84	,036			

Tablo 5.31’de araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “Chat Siteleri” ile yapılan siber zorbalık davranışlarını gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Ailenin Aylık Geliri” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. Ailesinin aylık geliri 0-750 TL olan öğretmen adaylarının “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=9,91$, Ailesinin aylık geliri 751-1000 TL olan öğretmen adaylarının “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=9,88$, Ailesinin aylık geliri 1001-1500 TL olan öğretmen adaylarının “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=9,93$, Ailesinin aylık geliri 1501-2000 TL olan öğretmen adaylarının “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=9,69$ ve ailesinin aylık gelirine diğer yanıtı veren öğretmen adaylarının “Chat Siteleri” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=9,87$ ’dir. Tabloya göre chat siteleri ile yapılan siber zorbalık davranışlarını en çok gerçekleştiren adayların ailelerinin aylık gelir düzeyleri $\bar{X}=9,93$ ortalama ile 1001-1500 TL olduğu ve chat siteleri ile yapılan siber zorbalık davranışlarını en az gerçekleştiren adayların ailelerinin aylık gelir düzeyleri ise $\bar{X}=9,69$ ortalama ile 1501-2000 TL olduğu

tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının “Chat Siteleri” boyutuna ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=9,84$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.31’e göre aileleri farklı gelir düzeylerine sahip olan öğretmen adaylarının siber zorbalığın alt boyutlarından olan “Chat Siteleri” ile gerçekleştirdikleri siber zorbalık düzeyleri arasında farklılık olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=9,93$, en düşük $\bar{X}=9,69$), bu farklılık istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının ailelerinin aylık gelir düzeyleri ile “Chat Siteleri” aracılığıyla gerçekleştirdikleri siber zorbalık davranışlarının düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5.32: Öğretmen Adaylarının Ailenin Aylık Geliri Değişkenine Göre Genel Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

AYLIK GELİR	N	$\bar{X}$	SS	F	P	Fark Olan Gruplar (Tukey Testi)
0-750 TL (a)	49	54,77	,308			
751-1000 TL (b)	59	54,16	,529			
1001-1500 TL (c)	63	54,76	,228	1,498	,203	
1501-2000 TL (d)	78	53,58	,601			
Diğer (e)	70	53,68	,393			
Toplam	319	54,13	,208			

Tablo 5.32’de araştırmaya katılan öğretmen adaylarının genel siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerine ilişkin görüşlerinin “Ailenin Aylık Geliri” değişkenine göre ortalama ve standart sapma bilgileri yer almaktadır. Ailesinin aylık geliri 0-750 TL olan öğretmen adaylarının genel siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerine ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=54,77$, Ailesinin aylık geliri 751-1000 TL olan öğretmen adaylarının ortalama değeri $\bar{X}=54,16$, Ailesinin aylık geliri 1001-1500 TL olan öğretmen adaylarının ortalama değeri $\bar{X}=54,76$, Ailesinin aylık geliri 1501-2000 TL olan öğretmen adaylarının ortalama değeri $\bar{X}=53,58$ ve Ailesinin aylık gelirine diğer yanıtını veren öğretmen adaylarının ortalama değeri ise $\bar{X}=53,68$ ’dir. Tabloya göre genel siber zorbalık davranışlarını en fazla sergileyen adayların ailelerinin aylık gelir düzeyleri $\bar{X}=54,77$ ortalama ile 0-750 TL ve genel siber zorbalık davranışlarını en az sergileyen adayların ailelerinin aylık gelir düzeyleri ise $\bar{X}=53,58$ ortalama ile 1501-2000 TL olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının genel siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerine ilişkin görüşlerinin ortalama değeri ise $\bar{X}=54,13$ olarak bulunmuştur.

Tablo 5.32’ye göre ailelerinin aylık gelir düzeyleri farklılık gösteren öğretmen adaylarının genel siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeyleri arasında fark olmasına rağmen (en yüksek $\bar{X}=54,77$, en düşük $\bar{X}=53,58$), bu fark istatistiksel olarak ($p<.05$) anlamlılık göstermemektedir.

Bu bulguya göre, öğretmen adaylarının ailelerinin aylık gelir düzeyleri ile genel siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

6. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümü anket çalışmasından elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlara yönelik yapılan bazı öneriler yer almaktadır.

6.1. Sonuç ve Tartışma

Yapılan araştırmada öğretmen adayları olarak Eğitim Fakültesi 4.sınıf öğrencilerinin, Siber Zorbaliğa Maruz Kalma Düzeyleri ve Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Düzeylerinin cinsiyet, yaş, bölüm ve ailelerinin aylık gelirleri değişkenleri ile arasındaki ilişkiler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

6.1.1. Öğrencilerin siber zorbalık davranışlarına maruz kalma anketine vermiş oldukları yanıtlara ilişkin bulguların sonuçları

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbaliğa maruz kalma düzeyleri ile cinsiyet ilişkisi incelendiğinde, bütün siber zorbaca davranışlara öğrencilerin maruz kaldıkları görülmüştür. ‘Cep Telefonu’, ‘İnternet’ ve ‘Forum Siteleri’ alt boyutlarında kadın ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bulgular incelendiğinde, “SMS ile tehdit edici mesajlar alma” davranışında erkekler lehine anlamlı bir sonuç ortaya çıkmıştır. Campell (2005), lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu bir araştırmada, öğrencilerin en çok kullandığı siber zorbalık davranışının SMS yoluyla rahatsız edici mesajlar atmak olduğunu tespit etmiştir (Akt. Şahin vd., 2010: 267). “Kameralı cep telefonuyla fotoğrafı çekilip izinsiz bir şekilde diğer insanlarla paylaşılması” davranışında ise kızlar lehine anlamlı bir sonuç ortaya çıkmıştır. İnternet alt boyutundaki “e-posta hesabının şifresi ele geçirilerek özel mesajların okunması” davranışında erkekler lehine anlamlı bir farklılık ortaya çıkarken, Forum siteleri ile yapılan davranışların hiçbirinde anlamlı bir farklılık görülmemektedir. ‘Chat Siteleri’ alt boyutundaki siber zorbaca davranışlara maruz kalma düzeyleri ile öğrencilerin cinsiyetleri arasında kızlar lehine anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Genel siber zorbalık puanları incelendiğinde, siber zorbalık davranışlarına maruz kalma açısından kız öğrenciler, erkek öğrencilere göre daha fazla risk altındadır. Yapılan bazı araştırmalarda (Li (2005); Kowalski ve Limber (2007); Arıca vd. (2008)) da kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla siber zorbaliğa maruz kaldıkları görülmüştür. Ancak, araştırmamızdan elde ettiğimiz bu bulgu istatistiksel olarak anlamlı değildir. Araştırmamızın sonuçları daha önce yapılmış bazı araştırma sonuçlarıyla (Özdemir (2014); Li (2006); Williams ve Guerra (2007); Burnukara (2009); Dooley vd. (2010); Ayas ve Horzum (2012); Peker, Eroğlu ve Çitemel (2012); Çivilidağ ve Cooper (2013); Özel (2013)) paralellik göstermektedir. Çivilidağ ve Cooper (2013), Niğde ilindeki çeşitli liselerde öğrenim gören 310 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada siber zorba davranışların cinsiyet ile anlamlı bir ilişkisi olmadığını bulmuştur. Bunun nedeninin ise siber zorbaliğın, geleneksel zorbalık gibi yüz yüze bir etkileşim gerektirmemesi olabileceğini belirtmiştir. Elde ettiğimiz bulgular yapılan bazı araştırmalarla ise çelişmektedir. Bir kısım araştırmada (Erdur-Baker ve Kavşut (2007); Topçu (2008); Çetinkaya (2010); Erdur-Baker (2010); Horzum ve Ayas (2011); Eroğlu (2011); Serin (2012)) siber zorbaliğa maruz kalma düzeylerinde erkekler lehine anlamlı bir sonuç bulunurken, diğer bazı araştırmalarda ise (Campfield (2008); Dempsey vd. (2009); Dilmaç (2009); Akbulut vd. (2010)) kızlar lehine anlamlı bir sonuç elde edilmiştir.

2. Araştırma bulgularına bakıldığında, bütün yaş gruplarının siber zorbaliğa bir şekilde maruz kaldığı görülebilmektedir. Ancak, öğrencilerin yaş’ları ile siber zorbaliğa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Alanyazı incelendiğinde araştırmamızın sonunda elde ettiğimiz bulgular, geçmişte yapılan bazı araştırmalarla (Beran ve Li (2005); Erdur-Baker ve Kavşut (2007); Smith ve diğ.

(2008); Burnukara (2009); Bayar (2010); Eroğlu (2011); Özdemir ve Akar (2011); Çivilidağ ve Cooper (2013)) benzerlik göstermektedir. Ayas ve Horzum (2011)'in, öğretmenlerin sanal zorbalığa ilişkin algılarını ölçtükleri çalışmada da, öğretmenlerin yaşları ile sanal zorbalık algıları arasında anlamlı bir ilişki olmadığını bulmuşlardır. Araştırmamız sonucunda elde ettiğimiz yaş değişkenine ilişkin bulgunun bazı çalışmalarla ise çeliştiği görülmektedir. Pepler vd. (2006), yapmış oldukları çalışmada, ülkemizde lise birinci sınıfa denk gelen, ilköğretimden ortaöğretime geçiş döneminde en fazla gerçekleştiği, ortaöğretim son sınıfta ise aşamalı bir şekilde azaldığını tespit etmişlerdir (Akt. Özdemir ve Akar, 2011: 621). Kowalski ve Limber (2007), kızların yaşlarının ilerlemesiyle siber zorbalık olaylarına karışma düzeylerinin azaldığını, erkeklerin ise yaşlarının artmasıyla siber zorbalıklara daha fazla karıştıklarını belirtmiştir. Kınay (2011), lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırmada, öğrencilerin yaşlarıyla siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinde anlamlı bir ilişki bulmuştur. Yaşın artmasıyla siber zorbalığa maruz kalma oranının da arttığını tespit etmiştir. Serin (2012), ise ilköğretim öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, beşinci ve altıncı sınıf öğrencilerinin sekizinci sınıf öğrencilerine göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığını bulmuştur. Ve bunun nedeni olarak da, alt sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin üst sınıflarda öğrenim gören öğrencilere göre iletişim araçlarını kullanma konusunda daha deneyimsiz ve daha yetersiz kalmasını göstermektedir. Türkileri (2012) ise ergenler üzerinde yapmış olduğu araştırmasının sonucunda, ilköğretimde öğrenim gören ergenlerin, lisede öğrenim gören ergenlerden daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığını tespit etmiştir.

Araştırmamızın bulgularını alt boyutlara göre incelediğimizde, ‘Cep Telefonu’ ile yapılan “SMS ile birisinden tehdit edici mesajlar alma” zorbalığına maruz kalmada yaş grupları arasında anlamlı farklılık görülmüştür. Bu zorbalığa, 24 yaşındaki öğrencilerin 22 yaşa oranla daha fazla maruz kaldığı tespit edilmiştir. ‘Chat Siteleri’ ile yapılan “Chat/Sohbet odasında tehdit edilme” ve “Facebook/Myspace gibi arkadaşlık sitelerinde kötüleiyici/utandırıcı web sayfası veya gruplar açılması” zorbalıklarına maruz kalma düzeyleri ile yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. 25 yaşındaki öğrenciler, 22 yaşındaki öğrencilere göre daha fazla Chat sitelerinde tehdit edilmektedir. Ayrıca 25 yaşındaki öğrenciler, 22, 23 ve 24 yaşındaki öğrencilere nazaran anlamlı düzeyde daha fazla, arkadaşlık sitelerinde web sayfası veya gruplar açılarak utandırılmakta ve kötülenmektedir.

3. Bölüm değişkeninin siber zorbalığa maruz kalma düzeyine etkisini incelediğimizde, en fazla siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin Türkçe Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler olduğu görülürken; en az siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin ise Fen ve Teknoloji Bölümünde öğrenim gören öğrenciler olduğu görülmektedir. Ancak, bu durum, istatistiksel olarak anlamlı değildir. Literatür incelendiğinde üniversite öğrencilerinin siber zorbalık yaygınlıklarıyla öğrenim gördükleri bölüm arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma ne yazık ki dolukça sınırlıdır. Bu kapsamda sadece Çakartaş (2011)'in yapmış olduğu araştırma mevcuttur. Bu araştırma sonuçlarına göre ise üniversite öğrencilerinin öğrenim gördükleri bölüm ile siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu araştırma dışında ülkemizde ve yurt dışında öğrenim görünen bölümlerin siber zorbalığa etkisinin incelendiği araştırma bulunmamaktadır. Alanyazında öğretmenlerin ve üniversite öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin algılarının incelendiği araştırmalar bulunmaktadır. Ayas ve Horzum (2011), MEB tarafından yapılan hizmet içi eğitime katılan toplam 140 öğretmenin sanal zorbalık algılarını ölçmek için yapmış olduğu araştırmada, sınıf öğretmenlerinin sanal zorbalık algılarının branş öğretmenlerine göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Ancak elde edilen bu bulgu anlamlı değildir. Gezgin ve Çuhadar (2012), Trakya Üniversitesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü'nde okuyan öğrencilerin siber zorbalık algılarını ölçmek için yaptıkları araştırmada, öğrencilerin siber zorbalığa ilişkin algılarının oldukça yüksek olduğunu tespit etmiştir. Yılmaz (2010) ise araştırmasında, öğretmenlerin siber zorbalığa ilişkin farkındalıklarının yüksek olduğunu ve siber zorbalığı okullarda bir problem olarak

gördüğünü bulmuştur. Serin (2012), yapmış olduğu araştırmada, öğretmenlerin yüzde 7.6'sının siber zorbalığa maruz kaldığını tespit etmiştir.

Bölüm değişkeni ile siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinin ilişkisine ait bulguları incelediğimizde, 'Cep Telefonu', 'İnternet', 'Forum Siteleri' ve 'Chat Siteleri' alt boyutlarının tamamında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Sadece, 'İnternet' alt boyutunda yer alan "Sebepsiz yere Messenger'a girişiniz engellendi mi?" maddesinde anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Bu zorbalık davranışına Fen ve Teknoloji bölümünde okuyan öğrencilerin, Okul Öncesi, Sınıf ve Sosyal Bilgiler bölümünde öğrenim gören öğrencilerden anlamlı bir şekilde daha fazla maruz kaldığı tespit edilmiştir.

4. Öğrencilerin ailelerinin aylık gelirleri ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasındaki ilişkiye baktığımızda, aylık gelir düzeyleri 1001-1500 TL arasında olan öğrencilerin, diğer öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı görülmüştür. Siber zorbalığa en az maruz kalan öğrencilerin ailelerinin aylık gelir düzeyleri ise 1501-2000 TL arasında olduğu bulunmuştur. Ancak, bu sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Literatürde araştırmamızın bulgularını destekleyen araştırmalar (Erdur-Baker ve Kavşut (2007); Deryakulu (2008); Topçu (2008); Çakartaş (2011)) olduğu gibi, araştırmamızla çelişen çalışmalar da yer almaktadır. Syts (2004), yüksek lisans tezine konu olan araştırmasında, sosyoekonomik düzeyin siber mağduriyeti dolaylı bir şekilde etkilediğini tespit etmiştir. Bunun nedeni olarak da sosyoekonomik düzeyin, bilgisayar ve iletişim teknolojileri kullanımını artırdığını, bunun da siber mağduriyeti etkilediğini belirtmiştir (Akt. Özbay, 2013: 23). Manap (2012), sosyoekonomik düzeylerini yüksek algılayan öğrencilerin, orta algılayan öğrencilere oranla anlamlı bir şekilde daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığını bulmuştur. Akbulut vd. (2010) yapmış olduğu araştırmada sosyoekonomik durumu yüksek olan öğrencilerin orta ve düşük olan öğrencilere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığını saptamıştır. Özbay (2013), lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırmada, sosyoekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin, orta olan öğrencilere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığını tespit etmiştir.

Araştırmamızın alt boyutları (Cep telefonu, İnternet, Forum Siteleri, Chat Siteleri) ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinde öğrencilerin ailelerinin aylık gelirlerinin anlamlı düzeyde etkisi olmadığı görülmektedir. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin maliyetlerinin düşmesi ile bireylerin kullanımı da yaygınlaşmaktadır. Bu teknolojilerin her kesimde kullanılabilir seviyeye gelmesinin, araştırmamızın bulgusuna sebep olarak gösterilebilir.

6.1.2. Öğrencilerin siber zorbalık davranışlarını uygulama anketine vermiş oldukları yanıtlara ilişkin bulguların sonuçları

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeyleri ile cinsiyet ilişkisi incelendiğinde, bütün siber zorbalık davranışlara öğrencilerin maruz kaldıkları görülmüştür. 'Cep Telefonu', 'İnternet' ve 'Chat Siteleri' alt boyutlarında kadın ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bulgular incelendiğinde, "SMS ile birisine utandırıcı mesajlar gönderme" ve "Bir forum sitesinde yazılan yorumlarla, bilgilerle alay etme" davranışlarında kızlar lehine anlamlı bir sonuç ortaya çıkmıştır. Campell (2005), lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu bir araştırmada, öğrencilerin en çok kullandığı siber zorbalık davranışının SMS yoluyla rahatsız edici mesajlar atmak olduğunu tespit etmiştir (Akt. Şahin vd. 2010: 267). 'Forum Siteleri' alt boyutundaki siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeyleri ile öğrencilerin cinsiyetleri arasında kızlar lehine anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre, kızların forum siteleri üzerinden yaptıkları siber zorbalık, erkeklerden daha fazladır.

Öğrencilerin siber zorbalık uygulama toplam değerleri incelendiğinde ise, kızların erkeklere oranla daha fazla siber zorbalık yaptıkları tespit edilmiştir. Ancak, bu sonucun istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç olmadığı görülmektedir. Araştırmamızın sonuçları daha önce yapılmış bazı araştırma sonuçlarıyla (Beran ve Li (2005); Li

(2006); Hinduja ve Patchin (2008); Topçu (2008); Çivilidağ ve Cooper (2013)) benzerlik göstermektedir. Çivilidağ ve Cooper (2013), Niğde ilindeki çeşitli liselerde öğrenim gören 310 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada siber zorba davranışların cinsiyet ile anlamlı bir ilişkisi olmadığını bulmuştur. Bunun nedeninin ise siber zorbalığın, geleneksel zorbalık gibi yüz yüze bir etkileşim gerektirmemesi olabileceğini belirtmiştir. Elde ettiğimiz bulgular yapılan bazı araştırmalarla ise çelişmektedir. Bir kısım araştırmada (Pepler vd. (2006); Erdur-Baker ve Kavşut (2007); Arıca vd. (2008); Arıca (2009); Dilmaç (2009); Çetinkaya (2010); Özdemir ve Akar (2011); Aslan ve Aşıcı (2011); Horzum ve Ayas (2011); Eroğlu (2011); Ayas ve Horzum (2012); Ekşi (2012); Özel (2013)) erkeklerin, kızlara oranla anlamlı bir şekilde daha fazla siber zorbalık yaptıklarını bulmuşlardır. Horzum (2011), Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde evlerinden internete girme imkanı olmayan bireylerin daha çok internet kafelerden internete girmek zorunda kaldıklarını belirterek, kızların internet kafeye gitme oranlarının erkeklerden daha düşük olduğunu tespit etmiştir. Bu bulgu, erkeklerin kızlardan daha fazla siber zorbalık yapmasına sebep olarak gösterilebilir (Horzum ve Ayas (2011)). Diğer bazı araştırmalarda ise (Agatson vd. (2007); Campfield (2008)) kızlar lehine anlamlı bir sonuç elde edilmiştir. Owens vd. (2006), kız öğrencilerin, mağdur öğrencileri gruptan atmaya çalışma ve mağdur öğrenciler hakkında asılsız dedikodular yaymak gibi dolaylı zorbalık davranışlarında bulduklarını tespit etmişlerdir (Akt. Özdemir ve Akar, 2011: 621). Topçu (2008), empati becerileri fazla olan kızların, daha az olan erkeklere oranla daha düşük seviyede siber zorbalık yaptıklarını tespit etmiştir.

2. Araştırma bulgularına göre, bütün yaş gruplarındaki öğrencilerden siber zorbalık davranışlarını sergileyenler olduğu görülmektedir. Ancak, öğrencilerin yaş'ları ile siber zorbalık davranışlarını sergilemeleri arasında anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır. Literatürdeki çalışmalara baktığımızda, araştırmamızın sonunda elde ettiğimiz bulgular, geçmişte yapılan bazı araştırmalarla (Beran ve Li (2005); Erdur-Baker ve Kavşut (2007); Smith vd. (2008); Bayar (2010); Erdur-Baker ve Tanrıku (2010); Eroğlu (2011); Özdemir ve Akar (2011); Çivilidağ ve Cooper (2013); Özel (2013)) benzerlik göstermektedir. Araştırmamıza katılan öğrencilerin siber zorbalık puanlarının yaşa göre anlamlı farklılık göstermemesinin nedeni olarak, örneklem grubumuzun yaş aralığının dar olması gösterilebilir (Eroğlu, 2011). Yaş arttıkça siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerinin arttığını ortaya çıkaran araştırmalar da (Campbell (2005); Kowalski ve Limber (2007); Sarak (2012), Ayas ve Horzum (2012); Manap (2012); Türkileri (2012)) bulunmaktadır. Kınay (2011), öğrencilerin yaşları arttıkça riskli davranış sergileme puanlarının da arttığını belirtmiştir. Bu durumun sebebi olarak, öğrencilerin yaşlarının büyümesi ile birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma becerilerinin artması gösterilebilir (Sarak, 2012). Slonje ve Smith (2008) yapmış olduğu araştırmada; 6. Sınıf öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerinin üst sınıflara göre daha düşük olduğunu saptamıştır (Akt. Manap, 2012: 23). Çakartaş (2011), 25 yaş ve üzerindeki üniversite öğrencilerinin, diğer öğrencilere nazaran daha fazla siber zorbalık yaptıklarını belirlemiştir.

Araştırmamızın bulgularını alt boyutlara göre incelediğimizde bütün alt gruplarda siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeyleri ile öğrencilerin yaşları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. 'Cep telefonu' alt grubundaki siber zorbalık davranışlarını en fazla sergileyen yaş grubu 23 ve en az sergileyen yaş grubunun ise 25 yaş olduğu; 'İnternet' alt grubundaki siber zorbalık davranışlarını en fazla gösteren öğrencilerin 26 ve üzeri yaş grubunda olduğu ve en az gösteren öğrencilerin ise 25 yaş grubundaki öğrenciler olduğu; 'Forum siteleri' alt grubundaki davranışları en fazla sergileyen öğrencilerin 26 ve üzeri yaş grubunda olduğu ve en az sergileyenlerin ise 25 yaş grubundaki öğrenciler olduğu; son olarak 'Chat siteleri' alt grubundaki davranışları en fazla gösteren öğrencilerin 22 yaş grubunda olduğu ve en az gösteren öğrencilerin ise 24 yaş grubundaki öğrenciler olduğu görülmektedir. Ancak, bulunan bu değerlerin istatistiksel olarak anlamlılığı söz konusu değildir.

3. Bölüm değişkeninin siber davranışlarını uygulama düzeyine etkisini incelediğimizde, en fazla siber zorbalık davranışlarını sergileyen öğrencilerin Sınıf Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler olduğu görülürken; en az siber zorbalık davranışlarını sergileyen öğrencilerin ise Türkçe Öğretmenliği Bölümünde öğrenim gören öğrenciler olduğu görülmektedir. Ancak, bu durum, istatistiksel olarak anlamlı değildir. Literatür incelendiğinde üniversite öğrencilerinin siber zorbalık yaygınlıklarıyla öğrenim gördükleri bölüm arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma ne yazık ki oldukça sınırlıdır. Bu kapsamda sadece Çakartaş (2011)'in yapmış olduğu araştırma mevcuttur. Bu araştırma sonuçlarına göre ise üniversite öğrencilerinin öğrenim gördükleri bölüm ile zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Bölümünde öğrenim gören öğrenciler siber ortamda yapılan cinsel zorbalık ve siber ortamda engelleme ve zarar verme davranışlarını diğer bölümlerde öğrenim gören öğrencilere oranla daha fazla sergilediklerini, ve okul öncesi öğretmenliğinde öğrenim gören öğrencilerin ise bu davranışları, diğer bölümlerde öğrenim gören öğrencilere göre daha az sergilediklerini tespit etmiştir. Bu araştırma dışında ülkemizde ve yurt dışında öğrenim görünen bölümlerin siber zorbalığa etkisinin incelendiği araştırma bulunmamaktadır.

Bölüm değişkeni ile siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerinin ilişkisine ait bulguları incelediğimizde, 'Cep Telefonu', 'İnternet' ve 'Forum Siteleri' alt boyutlarında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ancak, 'Chat Siteleri' alt boyutunda anlamlı bir ilişki söz konusu olmuştur. Buna göre, Türkçe Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler diğer bölümlerdeki öğrencilere göre daha fazla chat sitelerinde zorbalık yapmakta iken, chat sitelerinden yapılan zorbalık davranışlarını en az sergileyen öğrencilerin ise Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrenciler olduğu tespit edilmiştir.

4. Öğrencilerin ailelerinin aylık gelirleri ile siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeyleri arasındaki ilişkiye baktığımızda, aylık gelir düzeyleri 0-750 TL arasında olan öğrencilerin, diğer öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık davranışlarını sergiledikleri görülür iken, siber zorbalık davranışlarını en az sergileyen öğrencilerin ailelerinin aylık gelir düzeyleri ise 1501-2000 TL arasında olduğu bulunmuştur. Stys (2004)'e göre, sosyoekonomik düzeyin artmasının, bilişim ve iletişim teknolojilerinin kullanımını artıracığı için siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeylerini etkilediğini belirtmiştir (Akt. Özbay, 2013: 79). Bu bulgu araştırmamızın sonuçlarıyla çelişmektedir. Ancak, bu sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Literatürde araştırmamızın bulgularını destekleyen araştırmalar (Erdur-Baker ve Kavşut (2007); Eroğlu (2011); Serin (2012)) yer almaktadır. Eroğlu (2011), Ailelerinin aylık gelirine göre siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamasının nedeni olarak bilişim ve iletişim teknolojilerinin kullanımının toplumun geneline yaygınlaşması olabileceğini belirtmiştir. Bu yaygınlaşmanın, herkesin rahatlıkla internete erişme olanağına sahip olmasını sağlayarak katılımcıların ailelerinin aylık gelirinin siber zorbalıkta belirleyici bir rol oynamasını önlediğinin söylenebileceğini belirtmiştir. Bazı araştırmalar (Ybarra ve Mitchell (2004); Akbulut vd. (2010); Çakartaş (2011); Manap (2012); Özbay (2013)) ise sosyo-ekonomik düzeyleri iyi olan öğrencilerin, düşük olan öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptıklarını tespit etmişlerdir. Çakartaş (2011), üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, ailelerinin gelir düzeyi 3400tl ve üzeri olan öğrencilerin diğer öğrencilere oranla en fazla siber zorbalık yaptığını, ailelerinin gelir düzeyi 1200 tl ve altı olan öğrencilerin ise diğer öğrencilere oranla en az siber zorbalık yaptığını tespit etmiştir.

Araştırmamızın alt boyutları (Cep telefonu, İnternet, Forum Siteleri, Chat Siteleri) ile yapılan siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinde öğrencilerin ailelerinin aylık gelirlerinin anlamlı düzeyde etkisi olmadığı görülmektedir. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin maliyetlerinin düşmesi ile bireylerin kullanımı da yaygınlaşmaktadır. Bu teknolojilerin her kesimde kullanılabilir seviyeye gelmesinin, araştırmamızın bulgusuna sebep olarak gösterilebilir.

6.2. Öneriler

1. Araştırmamızın sonunda elde ettiğimiz bulgulara göre, tüm bölümlerde okuyan öğrencilerin bir şekilde siber zorbalığa maruz kaldığı veya siber zorbalık davranışlarını sergilediği görülmektedir. Eğitim fakültesinde okuyan öğrencilere, Siber Zorbalık ile ilgili eğitimlerin verilmesi ile öğrenciler siber zorbalık konusunda bilinçlendirilebilir.

2. Üniversite öğrencilerine, Siber Zorbalıktan korunmak ve kaçınmak için neler yapabilecekleri, siber zorbalığa maruz kaldıklarında ise ne tür bireysel ve hukuki yollara başvurmaları gerektiğine yönelik eğitsel içerik ve materyaller hazırlanabilir.

3. Öğrencilerin interneti ödev dışında oyun, sohbet ve diğer amaçlar için de kullandığı görülmüştür. Bilinçsiz internet kullanımının siber zorbalığa maruz kalma noktasında önemli bir sebep olduğu düşünüldüğünde, öğrencilerin bilinçli internet kullanımını artırmak ve geliştirmek için bu yönde eğitimlerin verilmesi veya artırılması faydalı olabilir.

4. Öğretmen adayları tarafından sohbet odalarındaki etik davranışların neler olduğunun anlaşılması ve özümsebilmesi için, bilişim ve internet etiği konulu eğitimler veya seminerler verilebilir.

5. Emniyet teşkilatının siber zorbalığa ilişkin farkındalığın ve bilincin artırılması amacıyla, gerek üniversitelerde gerekse diğer eğitim kurumlarında, bu konuyla alakalı meydana gelen vakalara ilişkin, bu olayların meydana getirdiği sonuçlara ve bu olaylarla karşılaşıldığında hangi kurumlara ve nasıl başvurmaları gerektiğine dair seminerler vermesi yararlı olacaktır.

6. Geçtiğimiz tarihlerde 5651 nolu yasada yapılan yeni bir düzenlemeyle, siber zorbalık veya siber suçların cezai durumları genişletilmiştir. Bu kapsamda yeni yasanın topluma ayrıntılı bir şekilde anlatılması ile siber zorbalığa maruz kalan bireyler, haklarının neler olduğunu öğrenebileceklerdir.

Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Araştırmanın sadece Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde yapıldığı göz nünde bulundurulursa, benzer araştırmanın diğer üniversitelerde veya diğer fakültelerde öğrenim gören öğrencilere de uygulanması ile yeni bulguların ortaya çıkarılması sağlanabilir.

2. Literatürde öğrencilerin okudukları bölümler ile siber zorbalık ilişkisinin incelendiği çalışmalar yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Bu sebeple, öğrenim görülen bölümün siber zorbalık üzerindeki etkisinin incelendiği yeni araştırmalara ihtiyaç olduğu görülmektedir.

3. Lisans düzeyinde yapılan bu araştırmanın bir benzeri lisansüstü öğrenciler ve resmi veya özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenler üzerinde de yapılabilir.

4. Yurt dışındaki üniversitelerde eğitim gören öğrenciler üzerinde benzeri araştırmalar yapılarak yapılan araştırmayla karşılaştırılabilir.

5. Araştırma, sadece eğitim fakültesi son sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Bu sebeple eğitim fakültesinin diğer sınıflarında öğrenim gören öğrenciler üzerinde de benzeri araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- AGATSTON, P., W., KOWALSKI, R. ve LIMBER, S., 2007. "Student's perspective on cyber bullying", *Journal of Adolescent Health*, 41, ss. 59-60.
- AKBULUT, Y., ŞAHİN, Y., L. ve ERİŞTİ, B., 2010. "Cyberbullying victimization Among Turkish online social utility members", *Educational Technology & Society*, 13 (4), ss.192-201.
- AKTÜRK, A., O., ÇELİK, İ., ŞAHİN, İ. ve DENİZ, M., E, 2014. "Facebook Bağlanma Stratejileri Ölçeğinin Türkçe Uyarlama Çalışması", *İlköğretim Online*, 13(1), ss. 319-333.
- ARICAK, T., SİYAHHAN, S., UZUNHASANOĞLU, A., SARİBEYOĞLU, S., CIPLAK, S., YILMAZ, N. ve MEMMEDOV, C., 2008, "Cyberbullying among Turkish adolescents", *Cyberpsychology & Behavior*, 11(3), ss. 253-261.
- ARICAK, O., T., 2009. "Üniversite Öğrencilerindeki Siber Zorbalık Davranışlarının Bir Yordayıcısı Olarak Psikiyatrik Belirtiler", *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, Sayı 34, ss. 167-184.
<http://www.ejer.com.tr/0download/pdf/tr/121075128.pdf> , (02.05.2014).
- ARICAK, O., T., 2011. "Siber Zorbalık: Gençlerimizi Bekleyen Yeni Tehlike", *Kariyer Penceresi*, 2(6) ss. 10-12.
- ARICAK, O. T., KINAY, H. ve TANRIKULU, T., 2012. "Siber Mağduriyet Ölçeği'nin İlk Psikometrik Bulguları," *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi dergisi* 17(1), ss. 101-114.
- ARICAK, O., T., KINAY, H., TANRIKULU, T., 2013. " Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), ss. 38-47.
- ASLAN, S. ve AŞICI, H., 2011. "Ergenlerde Okul Zorbalığının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi", *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), ss. 71-83
- AYAS, T. ve HORZUM, M. B. 2010. "Sanal zorba/kurban ölçek geliştirme çalışması." *Akademik Bakış Dergisi*, *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 19, ss. 1-17.
- AYAS, T. ve HORZUM, M., B., 2011. "Öğretmenlerin Sanal Zorbalık Algılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi," *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(2), ss. 619-640.
- AYAS, T. ve HORZUM, M., B., 2012. "İlköğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Mağdur Olma Durumu," *İlköğretim Online*, 11(2), ss. 369-380.
- BALANUYE, I., D., 2007. "Okul Zorbalığına İlişkin Öğretmen Tutumlarının İncelenmesi", *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- BAYAR, Y., 2010. "Okul Sosyal İklimi İle Geleneksel ve Sanal Zorbalık Arasındaki İlişkiler:Genellenmiş Akran Algısının Aracı Rolü," *Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- BERAN, T. ve Lİ, Q. (2005). Cyber-Harassment: a study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32 (3), ss. 265-277.
- BİLİŞİM DERGİSİ 2010, <http://www.bilisimdergisi.org/s127/pdf/10-3.pdf> ,(15.01.2014).
- BRIDGE, B., 2003. *Zorbalık, Bilinmeyen Çeşitleri ve Çözümleri*, 1. Baskı, Beyaz Yayınları, İstanbul, 171 s.
- BURNUKARA, P., 2009. "İlk ve Orta Ergenlikte Geleneksel ve Sanal Akran Zorbalığına İlişkin Betimsel Bir İnceleme", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., 2011. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, 14.Baskı, Pegem A Akademi, Ankara, 201s.
- CAMPFIELD, D., C., 2008. "Cyber bullying and victimization: Psychosocial characteristics of bullies, victims, and bully/victims", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, The University of Montana, Montana.
- CİHANOĞLU, F., 2011. "Siber Tehlike", *Pusula Dergisi*, Sayı 71.
http://www.dho.edu.tr/sayfalar/00_Anasayfa/11_Pusula/71/siber-tehlike.html , (05.06.2014).

- CÖMERT, M., 2014. “Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılık Düzeyleri İle Okul Müdürlerinin Kullandıkları Örgütsel Güç Kaynakları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- ÇAKARTAS, G., 2011. “Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlarda Bulunma ve Maruz Kalma Durumları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.
- ÇAKIR, H. ve TOPÇU, H., 2005. “Bir İletişim Dili Olarak İnternet”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19(2), ss. 71-96.
- ÇETİN, B., PEKER, A., EROĞLU, Y. ve ÇİTEMEL, N., 2011. “Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin Bir Yordayıcısı Olarak İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar: Ergenler İçin Bir Ön Çalışma”, International Online Journal of Educational Sciences, 3(3), ss. 1064-1080.
- ÇETİN, B., EROĞLU, Y., PEKER, A., AKBABA, S., ve PEPSOY, S., 2012. “Ergenlerde İlişkisel-Karsılıklı Bağimli Benlik Kurgusu, Siber Zorbalık ve Psikolojik Uyumsuzluk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12(2), ss. 637-653.
- ÇETİNKAYA, B., 2010. “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Siber Zorbalığın Yaygınlığı”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- ÇİNKİR, Ş. ve KEPENEKÇİ, Y., K., 2003. “Öğrenciler Arası Zorbalık”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 34, ss. 236-253.
- ÇİVİLİDAĞ, A. ve COOPER, T., H., 2013. “Ergenlerde Siber Zorba ve Öfkenin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma: Niğde İli Örneği”, International Journal of Social Science, 6 (1), ss. 497-511.
- ÇUBUKÇU, Z. ve DÖNMEZ, A., 2012. “İlköğretim Okul Yöneticilerinin Şiddet Türlerine Yönelik Görüşleri ve Şiddetle Başa Çıkma Yöntemleri”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 18(1), ss. 37-64.
- DEMPSEY, A., G., SULKOWSKI, M., L., NICHOLS, R. Ve STORCH, E., A., 2009. “Differences between peer victimization in cyber and physical settings and associated psychosocial adjustment in early adolescence”, Psychology In The Schools, 46 (10), ss. 962-972.
- DERYAKULU, D., 2008. “Bilişim Teknolojileri Öğretiminde Sosyo-Psikolojik Değişkenler”, Maya Akademi Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 106s.
- DİLMAÇ, B., 2009. “Sanal Zorbalığı Yordayan Psikolojik İhtiyaçlar: Lisans Öğrencileri İçin Bir Ön Çalışma”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 9(3), ss. 1291-1325
- DOOLEY, J., J., GRADİNGER, P., STROHMEIER, D., CROSS, D. ve SPIEL, C., 2010. “Cyber-Victimisation: The Association Between Help-Seeking Behaviours and Self-Reported Emotional Symptoms in Australia and Austria”, Australian Journal of Guidance and Counselling, 20(2), ss. 194-209.
- DÜLGER, M., V., “Türk Ceza Kanunu’nda Yer Alan Bilişim Suçları ve Eleştirisi”, <http://www.dulger.av.tr/pdf/ytkbilisimsucelestrisi.pdf>, (02.01.2014).
- EKŞİ, F., 2012. “Narsistik Kişilik Özelliklerinin İnternet Bağımlılığı ve Siber Zorbalığı Yordama Düzeyinin Yol Analizi İle İncelenmesi”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12 (3), ss. 1683-1706.
- ERDUR-BAKER, Ö. ve KAVŞUT, F., 2007. “Cyber bullying: a new face of peer bullying”, Eurasian Journal of Educational Research, 27, ss. 31-42.
- ERDUR-BAKER, Ö., 2010. “Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet mediated communication tools”, New Media and Society 12(1), ss. 109-125.
- ERDUR-BAKER, Ö., TANRIKULU İ., 2010. “Psychological Consequences of Cyber Bullying Experiences Among Turkish Secondary School Children”. Procedia Social and Behavioral Sciences, Cilt 2, ss. 2771-2776.
- EROĞLU, Y., 2011. “Koşullu öz-değer, riskli internet davranışları ve siber zorbalık/mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

- EROĞLU, Y. ve PEKER, A., 2011. “Aileden ve Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek ve Siber Mağduriyet: Yapısal Eşitlik Modeliyle Bir İnceleme”, Akademik Bakış Dergisi, Uluslar arası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, 27, ss. 1-15.
- GEZGİN, D., M. ve ÇUHADAR, C., 2012. “Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin İncelenmesi”, Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 2(2), ss. 93-104.
- GÖKLER, R., 2009. “Okullarda Akran Zorbalığı”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6(2), ss. 511-537.
- GÜNAYDIN, B., 2005. “Türkiye’de İnternet Hukuku ve İnternet Davaları”, <http://www.inisiyatif.net/document/16.asp>, erişim: 02.01.2014.
- HAKAN, S., 2011. “İlköğretim Öğrencilerinin Farklı Zorbalık Türleri İle Karşı Karşıya Kalma Düzeylerinin Demografik Özelliklere Göre Kaşılaştırılması”, Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(2), ss. 109-135.
- HEKİM, H., ve BAŞIBÜYÜK, O., 2013. “Siber Suçlar ve Türkiye’nin Siber Güvenlik Politikaları”, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, 4(2), ss. 135-158.
- HİNDUJA, S. ve PATCHIN, J., W., 2008. “Cyberbullying: An Exploratory Analysis of Factors Related to Offending and Victimization”, Deviant Behavior, 29 (2), ss.129–156.
- HORZUM, M., B., 2011. “İlköğretim Öğrencilerinin Bilgisayar Oyunu Bağımlılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi”, Eğitim ve Bilim, 36(159), ss. 56-67.
- HORZUM, M., B. ve AYAS, T., 2011. “Ortaöğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Mağdur Olma Düzeylerinin Okul Türü ve Cinsiyet Açısından İncelenmesi”, Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi, 10(20), ss. 139-159.
- HORZUM, M., B. ve AYAS, T., 2013. “Rehber Öğretmenlerin Sanal Zorbalık Farkındalık Düzeyinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28(3), ss. 195-205.
- ILKİZ, F., 2010. “Bilişim Hukuku Kurultayı”, <http://www.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/122712-bilisim-hukuku-kurultayi> (02.01.2014).
- İRFANER, S., 2009. “Öğrenciler Arasında Gerçekleşen Zorbalık Eylemleri Ve Zorbalık Konusunda Öğrencilerin, Öğretmenlerin Ve Okul Yöneticilerinin Tutum Ve Görüşleri”, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- KARACA, K., 2012. “Siber Suçlar Devletleri Korkutuyor”, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25356688/>, (03.02.2014).
- KARATAŞ, H. ve ÖZTÜRK, C., 2009. “Sosyal Bilişsel Teori İle Zorbalığa Yaklaşım”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi, 2(2), ss.61-74.
- KARASAR, N., 2012. Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yayın, 23. Basım, Ankara, 92s.
- KINAY, H., 2011. “Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılığının Riskli Davranış, Korumacı Davranış, Suça Maruziyet ve Tehlike Algısı İle İlişkisi ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- KORKMAZ, İ., 2012. “Facebook Ve Mahremiyet: Görmek Ve Gözetle(n)mek”, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 5, ss. 107-122.
- KORUKÇU- SARICI, M., B., 2009. “Gençlerin İnternet Sohbet Ortamlarında Kurdukları Arkadaşlıklar: Sanal Arkadaşlık Fenomeni Üzerine Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- KOWALSKI, R., M. ve LİMBER, S., P., 2007. “Electronic Bullying Among Middle School Students”, Journal of Adolescent Health, 41 (6), ss. 22–30.
- Li, Q., (2005). Cyberbullying in schools: Nature and extent of Canadian adolescents’ experience. Annual Conference of AERA, Montreal.
- Lİ, Q., 2006. “Cyber bullying in schools: a research of gender differences”, School Psychology International, 27 (2), ss. 157–170.
- MANAP, A., 2012. “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri Ve Siber Zorbalık: Samsun

- İli Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- MEB, “Okulda Zorbalık”, http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/35/10/721381/dosyalar/2012_12/18_0_52005_okuldazorbalik.doc , (05.01.2014).
- MEVZUAT, 2007. “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun”, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5651.pdf> , (03.05.2014). +NANSEL, T., R., OVERPECK, M., PİLLA, R.S., RUAN, W.J., SİMONS-OKUL, <http://okul.selyam.net/docs/index-35903.html>, (10.01.2014).
- OLWEUS, D., 1993. “Bullying at school”, Cornwall: Blackwell Publishing.
- ÖKSÜZ, Y., ÇEVİK, C. ve KARTAL, A., 2012. “İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencileri Arasındaki Zorbalık Olaylarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi (Rize İli Örneği)”, Turkish Studies, 7(3), ss. 1911-1934.
- ÖKSÜZ, Y., ÇEVİK, C., ÖZÇAKIR-SÜMEN, Ö., BABA., M. ve GÜVEN, E., 2012. “Öğretmenlik Uygulaması Yapılan İlköğretim Okullarındaki Zorba Davranışların İncelenmesi”, The Journal of Academic Social Science Studies, 5(1), ss. 205-229.
- ÖNOK, M., 2013. “Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi Işığında Siber Suçlarla Mücadelede Uluslar arası İşbirliği”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 19(2), ss. 1229-1269.
- ÖZBAY, A., 2013. “Ergenlerde Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Aleksitimi Ve Öfke İfade Etme Biçimleri Arasındaki İlişki”, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ÖZDEMİR, M. ve AKAR, F., 2011. “Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi”. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 117(4), ss. 605 – 626.
- ÖZDEMİR, M., 2014. “Bilişim Suçları ve Mücadelede Taşra Teşkilatında Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Önerileri”, http://www.caginpulisi.com.tr/eski_sitemiz/24/43-44-45-46.htm , (05.04.2014).
- ÖZDİNÇER-ARSLAN, S., 2008. “Lise Öğrencilerinde Öz-Kavram Ve Aile İlişkinin Akran Zorbalığına Etkisi”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- ÖZEL, S., 2013. “Lise Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Depresyon Ve Benlik Saygısı İlişkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ÖZMEN, F., AKÜZÜM, C., SÜNKÜR, M. ve BAYSAL, N., 2011. “Sosyal Ağ Sitelerinin Eğitsel Ortamlardaki İşlevselliği”, International Advanced Technologies Symposium (IATS’11), Elazığ.
- ÖZTÜRK, Ö. H., 2014. “Torba Yasa Tasarısı’yla 5651 Sayılı Yasa’da Neler Değişiyor?”, <http://www.dunya.com/torba-yasa-tasarisiyla-5651-sayili-yasada-neler-degisiyor-215597h.htm>, (20.04.2014).
- PAMUK, M. ve BAVLI, B., 2013. “Ergenlerin Sanal Zorbalıklarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 32(1), ss. 321-338.
- PEKEL-ULUDAĞLI, N. ve UÇANOK, Z., 2005. “Akran Zorbalığı Gruplarında Yalnızlık ve Akademik Başarı ile Sosyometrik Statüye Göre Zorba/Kurban Davranış Türleri”, Türk Psikoloji Dergisi, 20(56), ss. 77-92.
- PEKER, A., EROĞLU, Y. ve ADA, Ş., 2012. “Ergenlerde Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin Yordayıcılarının İncelenmesi”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(2), ss. 185-206.
- PEKER, A., EROĞLU, Y. ve ÇİTEMEL, N., 2012. “Boyun Eğici Davranışlar İle Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Arasındaki İlişkide Cinsiyetin Aracılığının İncelenmesi”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 9(1), ss: 205-221.
- PEKER, A., 2013. “İnsani Değerler Yönelimli Psiko-Eğitim Programının Problemler İnternet Kullanımı Ve Siber Zorbalık Üzerindeki Etkisi”, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

- PEPLER, D., J., CRAIG, W., M., CONNOLLY, J., A., YUİLE, A., MCMASTER, L., ve JİANG, D., 2006. "A developmental perspective on bullying". *Aggressive Behavior*, 32, ss. 376-384.
- PİŞKİN, M., 2002. "Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), ss. 531-562.
- PİŞKİN, M. ve AYAS, T., 2011. "Akran Zorbalığı Ölçeği: Çocuk Formu", *Akademik Bakış Dergisi*, sayı:23, ss. 1-12.
- SAĞLAM, M., 2013. "Dünyada Siber Suçlar ve Türk Polis Teşkilatının Çalışmaları", <http://www.antalya.pol.tr/guncel-polis-haberleri/Sayfalar/SIBER-SUCLAR-Makale-Mustafa-Saglam-Antalya-II-Emniyet-Mud.aspx> , (18.03.2014).
- SARAK, Ö., 2012. "Lise Öğrencilerinde Sanal Zorbalık", Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- SCHNEİDER, S., K., O'DONNELL, L., STUEVE, A. ve COULTER, R., W., S., 2012. "Cyberbullying, School Bullying, and Psychological Distress: A Regional Census of High School Students", *American Journal of Public Health*, 102(1), ss. 171-177.
- SERİN, H., 2012. "Ergenlerde Siber Zorbalık/Siber Mağduriyet Yaşantıları ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri", Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- SOYDAŞ, D. K. (2011). Ergenlerde ebeveyn izlemesi, sanal zorbalık ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin cinsiyete göre incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- SMİTH, P., K., MAHDAVİ, J., CARVALHO, M., FİŞHER, S., RUSSELL, S. ve TİPPETT, N., 2008. "Cyberbullying, its forms and impact in secondary school pupils", *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49 (4), ss. 376-385.
- ŞAHİN, M., SARI, S., V., ÖZER, Ö. ve ER, S., H., 2010. "Lise Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlarda Bulunma ve Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Görüşleri", *SDÜ Fen Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, ss. 257-270.
- TAN, A., 2012. "5651 Sayılı Yasaya Göre Erişim Engellemeleri", <http://edirnebarosu.org.tr/incelemler/5651-sayili-yasaya-gore-erisim-engellemeleri/> , (03.05.2014).
- TDK, www.tdk.gov.tr , (10.02.2014).
- TOPÇU, Ç., 2008. "The Relationship of CyberBullying to Empathy, Gender, Traditional Bullying, İnternet Use and Adult Monitoring", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- TÜRKİLERİ, N., 2012. "Ergenlerde sanal zorbalık: nedenlerine ilişkin algılar, duygusal tepkiler ve baş etme yöntemleri ile zorbalık statüleri arasındaki ilişkiler", Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- URAL, B. ve ÖZTEKE, N., 2007. *Okulda Zorbalık*, Kök Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 139 s.
- WALRAVE, M. ve HEİRMAN, W., 2011. "Cyberbullying: Predicting Victimization and Perpetration", *Children & Society*, 25, ss. 59-72.
- WİKİPEDIA, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Zorbal%C4%B1k>, (03.03.2014).
- WİKİPEDIA, http://tr.wikipedia.org/wiki/Sanal_Su%C3%A7lar_S%C3%B6zle%C5%9Fmesi, (02.03.2014).
- WİLLİAMS, K., R. ve GUERRA, N., G., 2007. "Prevalence and predictors of internet bullying", *Journal of Adolescent Health*, 41, ss. 14-21.
- YAMAN, H. ve ERDOĞAN, Y., 2007. "İnternet Kullanımının Türkçeye Etkileri: Nitel Bir Araştırma", *Journal of Language and Linguistic Studies*, 3(2), ss. 237-249.
- YAMAN, E., EROĞLU, Y. ve PEKER, A., 2011. "Başçıkma Stratejileriyle Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık", *Kaknüs Yayıncılık*, 1. Baskı, İstanbul, 249s.
- YAMAN, E. ve PEKER, A., 2012. "Ergenlerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyete İlişkin Algıları", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), s. 819-833.

- YBARRA, M., L. ve MITCHELL, K., J., (2004). "Youth engaging in online harassment: Associations with caregiver-child relationships, Internet use, and personal characteristics". *Journal of Adolescence*, 27(3), 319-336.
- YBARRA, M., L., MITCHELL, K., J., WOLAK, J ve FINKELHOR, D., 2006. "Examining Characteristics and Associated Distress Related to Internet Harassment: Findings From the Second Youth Internet Safety Survey", *Pediatrics*, 118 (4), s. 1169-1177.
- YENİLMEZ, Y. ve SEFEROĞLU, S., S., 2013. "Sanal Zorbalık ve Öğretmenlerin Farkındalık Durumlarına Bir Bakış", *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 38(169), ss. 420-432.
- YEŞİL, S., 2011. "Okula Giden Ve Tutukevinde Bulunan Ergenlerin Zorbalık Tanımları Ve Zorbalık Davranışlarının Zorbalığın Ahlaki Kabulü İle İlişkisi", Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- YILMAZ, H., 2010. "An Examination of Preservice Teachers' Perceptions About Cyberbullying", *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, 6(4), ss. 263-270.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı : Neytullah KARAKURT
Doğum Yeri ve Tarihi : ADIYAMAN / 23.03.1989

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi :KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Doktora Öğrenimi : -
Bildiği Yabancı Diller : -
Bilimsel Faaliyetleri : Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenlerinin Denetim Esnasında Eğitim Denetmenlerinden Beklentileri (V.Uluslararası Katılımlı Eğitim Denetimi Kongresi, 2013).

İş Deneyimi

Stajlar : Elazığ Dumlupınar İlköğretim Okulu
Elazığ Atatürk İlköğretim Okulu
Projeler : -
Çalıştığı Kurumlar : Diyarbakır/ Çermik Saray İlköğretim Okulu
Diyarbakır/ Çermik Kuyu İlköğretim Okulu
Diyarbakır/ Çermik Zekai Dursun İlköğretim Okulu
Diyarbakır/ Çermik Ercan Demirkol Anadolu Lisesi
Şanlıurfa/ Merkez Gap İlköğretim Okulu
Şanlıurfa/ Merkez Gap Anadolu Lisesi
Adıyaman/ Şehit Er Serdar Küpeli Ortaokulu

İletişim

E-Posta Adresi : neytullahkarakurt@gmail.com
Tel. : 544 346 26 64
Tarih :

EK-1 : Kişisel Bilgiler Formu

Değerli Arkadaşlar,

Öğretmen adaylarının siber zorbalığa maruz kalma düzeyi ve siber zorbalık davranışlarını gösterme düzeyine ilişkin yaptığımız bir araştırmaya temel oluşturacak bilgileri toplamak üzere bu anketi ilginize sunuyoruz. Bu ankette siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalık davranışlarını uygulama düzeyine ilişkin iki ayrı anketten oluşan sorular sorulacaktır. Lütfen verilen soruların karşısında yer alan kutucuklardan birine katılma derecenize göre “X” işareti koyunuz. **Anketten elde edilen veriler yalnızca bu araştırma için araştırmacılar tarafından kullanılacak, her hangi bir kişi ya da kuruma verilmeyecektir.**

Yardım ve katkılarımız için şimdiden teşekkür ederiz.

Neytullah KARAKURT

KSU EBB Yüksek Lisans Öğrencisi

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyet : ( ) Kız ( ) Erkek
2. Yaşınız : .....
3. Bölümünüz : Fen ve Tekn. Öğrt. ( ) Matematik Öğrt. ( ) Okul Öncesi Öğrt. ( )
Rekberlik ve Psikolojik Dan. Öğrt. ( ) Sınıf Öğrt. ( ) Sosyal Bilgiler Öğrt. ( )
Türkçe Öğrt. ( )
4. Ailenizin Aylık Geliri (TL) : 0-750 TL ( ) 751-1000 TL ( ) 1001-1500 TL ( )
1501-2000 TL ( ) Diğer ( )

EK-2: Siber Zorbalık Davranışlarına Maruz Kalma Anketi

		EVET	HAYIR	Evet ise; tahmini olarak kaç defa karşılaştınız?
CEP TELEFONU İLE İLGİLİ SORULAR				
1	SMS ile birisinden tehdit edici mesajlar aldınız mı?			
2	SMS ile birisinden utandırıcı mesajlar aldınız mı?			
3	SMS ile birisinden incitici mesajlar aldınız mı?			
4	Kameralı cep telefonu aracılığı ile izniniz alınmadan fotoğrafınız çekilerek internet veya cep telefonu aracılığı ile diğer insanlarla paylaşıldı mı?			
İNTERNET İLE İLGİLİ SORULAR				
5	İnternet ortamında tanıştığınız birisinden zarar gördünüz mü?			
6	İnternette sizin hakkınızda utandırıcı dedikodular yayıldı mı?			
7	İnternette sizin hakkınızda olumsuz söylentiler yayıldı mı?			
8	İnternet ortamında sizin fotomontaj resimleriniz kullanılarak küçük düşürüldünüz mü?			
9	e-posta hesabınızın şifresi ele geçirilerek erişiminiz engellendi mi?			
10	e-posta hesabınızın şifresi ele geçirilerek özel mesajlarınıza ulaşıldı mı?			
11	e-posta aracılığı ile sizi tehdit eden mesajlar aldınız mı?			
12	e-posta aracılığı ile sizi kırıcı mesajlar aldınız mı?			
13	e-posta aracılığı ile sizi utandırıcı mesajlar aldınız mı?			
14	Nedensiz yere Messenger'a girişiniz engellendi mi?			
15	Bir başkası kişisel bilgisayarınızdaki bilgileri (dosya, fotoğraf, vb.) izniniz olmadan aldı mı?			
FORUM SİTELERİ İLE İLGİLİ SORULAR				
16	Bir forum sitesinde yazdığınız yorumlarla, bilgilerle alay edildi mi?			
17	Bir forum sitesinde nedensiz yere küçük düşürüldünüz mü?			
18	Bir forum sitesinde bir grup ya da birisi tarafından dışlandınız mı, size karşı cephe alındı mı?			
19	Bir forum yetkilisi (moderatör/admin) nedensiz yere sizin üyeliğinizi iptal etti mi?			
CHAT/SOHBET ODALARI İLE İLGİLİ SORULAR				
20	Chat/sohbet odasında tehdit edildiniz mi?			
21	Chat/sohbet odasında hakarete uğradınız mı?			
22	Chat/sohbet odasından atıldınız mı?			
23	Facebook, Myspace gibi arkadaşlık sitelerinde sizi kötüyeli/utandırıcı web sayfası veya gruplar oluşturuldu mu?			

24. Bu tür davranışlarla karşı karşıya kaldığınızda sorunu çözmek için ne yaparsınız? Yazınız.

EK-3: Siber Zorbalık Davranışlarını Uygulama Anketi

		EVET	HAYIR	Evet ise; tahmini olarak kaç defa yaptınız?
CEP TELEFONU İLE İLGİLİ SORULAR				
1	SMS ile birisine tehdit edici mesajlar gönderdiniz mi?			
2	SMS ile birisine utandırıcı mesajlar gönderdiniz mi?			
3	SMS ile birisine incitici mesajlar gönderdiniz mi?			
4	Kameralı cep telefonu ile izin almadan birisinin fotoğraflarını çekerek internet veya cep telefonu aracılığı ile diğer insanlarla paylaştınız mı?			
İNTERNET İLE İLGİLİ SORULAR				
5	İnternet ortamında tanıştığınız birisine zarar verdiniz mi?			
6	İnternette kendinizi başka biri olarak tanıttınız mı?			
7	İnternette cinsiyetinizi farklı göstererek karşı tarafı kandırdınız mı?			
8	İnternette kendinizle ilgili yanlış bilgi verdiniz mi?			
9	İnternette birisi hakkında utandırıcı dedikodular yaydınız mı?			
10	İnternette birisi hakkında olumsuz söylentiler yaydınız mı?			
11	İnternet ortamında birisini fotomontaj resimlerini kullanarak küçük düşürdünüz mü?			
12	Bir başkasının e-posta hesabının şifresini ele geçirerek erişimini engellediniz mi?			
13	Bir başkasının e-posta hesabının şifresini ele geçirerek özel mesajlarına ulaştınız mı?			
14	e-posta aracılığı ile birisine tehdit içeren mesajlar gönderdiniz mi?			
15	e-posta aracılığı ile birisine kırıcı mesajlar gönderdiniz mi?			
16	e-posta aracılığı ile birisine utandırıcı mesajlar gönderdiniz mi?			
17	Messenger'da paylaşılan bilgileri izin almadan başkalarıyla paylaştınız mı?			
18	İzin almadan bir başkasının kişisel bilgisayarındaki bilgileri (dosya, fotoğraf, vb.) aldınız mı?			
19	Bir başkasının internet adını kullanarak başkalarına mesaj gönderdiniz mi?			
20	Web kamerası ile kişisel görüşme yaparken karşınızdakine fark ettirmeden başkalarına izlettirdiniz mi?			
21	Web kamerasını bir program aracılığı ile kullanıcıdan habersiz çalıştırdınız mı?			
FORUM SİTELERİ İLE İLGİLİ SORULAR				
22	Bir forum sitesinde yazılan yorumlarla, bilgilerle alay ettiniz mi?			
23	Bir forum sitesinde birini nedensiz yere küçük düşürdünüz mü?			
24	Bir forum sitesinde grup halinde ya da bireysel olarak birisini dışladınız mı, cephe aldınız mı?			
CHAT/SOHBET ODALARI İLE İLGİLİ SORULAR				
25	Chat/sohbet odasında birisini tehdit ettiniz mi?			
26	Chat/sohbet odasında birisine hakaret ettiniz mi?			
27	Chat/sohbet odasından birisini attınız mı?			
28	Chat/sohbet odasında paylaşılan bir sırı veya kişisel bilgiyi izin almadan başkalarıyla paylaştınız mı?			
29	Facebook, Myspace gibi arkadaşlık sitelerinde birini kötüleyici/utandırıcı web sayfası veya gruplar oluşturduunuz mu?			

EK-4

RE: siber zorbalık anket formu

Nurten SARGIN (nurtensargin@hotmail.com)

[Kişilere ekle](#)

14.03.2013

Kime: neytullah karakurt

Kimden: **Nurten SARGIN** (nurtensargin@hotmail.com) Bu iletiyi şu anki konumuna taşıdınız.

Gönderme tarihi: 14 Mart 2013 Perşembe 20:39:12

Kime: neytullah karakurt (neytullah88@hotmail.com)

Neytullah elbette çalışmamızda kullanılan anket formlarını kullanabilirsin. Sonuçlar hakkında bilgi verirsen sevinirim. İyi çalışmalar Yrd. Doç. Dr. Nurten SARGIN

Doç. Dr. Nurten SARGIN
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi

Eğitim Bilimleri Bölümü
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD Öğretim Üyesi
Meram /KONYA

From: neytullah88@hotmail.com
To: nurtensargin@gmail.com; nurtensargin@hotmail.com
Subject: siber zorbalık anket formu
Date: Thu, 14 Mar 2013 11:35:41 +0200

EK-5

RE: siber zorbalık ile ilgili tez çalışması

Berna Cetinkaya (berna.cetinkaya@hotmail.com)

[Kişilere ekle](#)

04.04.2013

Kime: neytullah88@hotmail.com

Kimden: **Berna Cetinkaya** (berna.cetinkaya@hotmail.com)

Gönderme tarihi: 04 Nisan 2013 Perşembe 22:26:44

Kime: neytullah88@hotmail.com

Siber zorbalığa karar verdiyseniz tabii ki anketimi kullanabilirsiniz. İyi çalışmalar.

From: neytullah88@hotmail.com

To: berna.cetinkaya@hotmail.com

Subject: siber zorbalık ile ilgili tez çalışması

Date: Thu, 7 Mar 2013 20:36:55 +0200

T.C.
ADYAMAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimler Bölüm Başkanlığı

Sayı : 38069548 / 30
Konu: Neytullah KARAKURT

20.06/2014

DEKANLIK MAKAMINA

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana bilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Neytullah KARAKURT'un "Öğretmen Adaylarının Siber Zorbaliğa Maruz Kalma Dereceleri ve Davranışları Uygulama Dereceleri" konulu projesi kapsamında hazırlanan ölçek çalışmasında Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Öğrencilerinde uygulama yapması uygun görülmüştür.

Gereğini Bilgilerinize saygılarımla arz ederim.

A. Kara
Doç. Dr Ahmet KARA
Bölüm Başkanı

*Süleyman İmam Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Bölümü Başkanı*

Prof. Dr. Sabahattin ARİĞAÇ
DEKAN

GELENE RAK
TARİH: 20.06.2014
SAYI : 300 - 757

T.C
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

SAYI : 55545571/302.14 - 1670 - 8087
KONU: Neytullah KARAKURT

26/11/2013

ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Eğitim Fakültesi Dekanlığı)

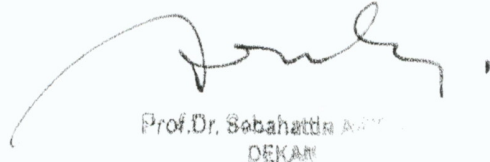
Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Neytullah KARAKURT' un "Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Dereceleri ve Davranışları Uygulama Dereceleri" konulu projesi kapsamında hazırlanan anket çalışmasını, Üniversiteniz Eğitim Fakültesi öğrencilerine uygulama yapması planlanmaktadır.

Konu ile ilgili iznin verilmesi hususunda gereğini arz ederim.

Prof.Dr. Uğur YILDIRIM
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek: Anket (3 sy)

Sn. A. Kara'ya

Prof.Dr. Sabahattin AYTÖZ
DEKAN

Doç. Dr. Ahmet KARA
Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanı
15.12.2013
GELEN EVRAK
TARİHİ: 05.12.2013
SAYI: 300 - 1346